

მ კ ლ ე

ე ე ლ ვ რ ა ფ ი ა

ფიზიკური, სპოქადაქო, ჭ ისტორიუ-
ლი; თანვე დაშატებთ ძველი დროების
გოგრაფიისა; სასოფლო ჭ შირველ-
დაწყებთი შკოლების ყრშათთვის.

მ ლ ნ თ რ ბ ა ნ ი

ენციკლოპედიის სტამბა

1 8 7 7

შოკლე

გეოგრაფიის

ქიზიკებრივი შოქალაქებრივ ჭ ისტორიებრივ

სასოფლო სკოლებრისათვის

შონიოზანს

ენრიკო ჭაბრის სტამბაში

1877

ქართული წიგნები რომელიც ისყიდებიან
 ფრანციაში ქალაქს მონთობანს მონასტერში მო-
 ნასონთა ერთობისაგან მონათა უმანკო შთასახები-
 სათა (Rue du cimetière catholique;) ჭ ესრეთვე
 კოსტანდინე-პოლს ჩინილი ხანში ჭოქოტიანის მ-
 ღაწიაში ნუმერო 5; ჭ კალათას სეღბოს ხანში
 მხითარისტების წიგნის მღაწიაში ნუმერო 4.

ფასი ბროშურისა . . . . . კოპეკი.
 ა. წინამძღვარი ზეცისა გინა ყოველი წოდების
 სახმარად სულიერი დარჩებანი, შედგენილი ა-
 ლემანურად თავადის შული მღვდელი ალექსან-
 დრე ჭოენლოესაგან. . . . . 40.

ბ. გზა ცხოვრებისა გინა განზრახვანი საუკ-
 უნო ჭემარტებთან ზედა სახმარნი მღვდელთა-
 თჳს საქადაგებლად ჭ ერის კაცთათჳს საკითხავ
 წიგნად ჭ ფიქრის ლოცჳს შესასრულებლად შედ-
 გენილი ნეტარელისა ალფონსო ლიგორისაგან 50.

გ. სიბრძნე კაცებრივ რომელიც აწავლის
 კაცს ჭკუჯს რიგინ ხმარებნას, სრულს კაცს გან-
 დის ჭ მისწევს სიმდიდრესა შემკობილი ცხოვე-
 ლი მკვლავთებითა ჭ სახელოვანი ზირების ჭ
 ბრძენი ჭილოსოფოსების სიტყუებითა. . . . 70.

დ. ბრძენი კაცი გინა რომელიმე ძველი ჭი-
 ლოსოფოსის მიერ მოცემული მშვენიერნი
 სწავლანი სიბრძნესა ჭ სწეობასა ზედა. . . 40.

- ფასი ბროშურისა . . . . . 50.
- ე. მოკლე ქართული გრამატიკა სასოფლო-სკოლების ყრმათათვის ახლად შედგენილი. 50.
- ვ. გელანდ სახმარი მოკლე რეტორიკის გინა მტკვრ-მეტყველებს ყმაწილ კატათვის. . . 40.
- ზ. მოკლე ჭიფოთის გინა სიბრძნის მოყვარება რომელი შეიცავს ფსიხოლოგიას, ლოგიკას, ფსიქოპათიას, და საღმრთო მართლმადიდებლობის მანდალს სწავლაში გარდასასულით ყმაწილთ კატათვის. . . . . 40.
- ბ. ფიზიკური მოქალაქეობის და ისტორიკური მოკლე გეოგრაფიის სასოფლო სკოლებისათვის. . . . . 55.
- თ. მოკლე მსოფლიო გინა საყოფიერო ისტორიის ძველთა და ახლათა ნათესავთა რომელი მოსთხრობს უმთავრესთა საქმეთა და შემთხვევათა მოხდენილთა კატობრიობისა შინა, დასაბამიდან სოფლისა ვიდრე დღევანდლამდე, განყოფილი ექვს ნაწილად. შირველი ნაწილი შეიცავს თავსში სამღრთო ისტორიისა ძველისა და ახლის აღთქმისასა. მეორე ნაწილი შეიცავს ისტორიისა ძველთა ნათესავთა, ვითამც ეგიპტელთა, ასურთა, მიდთა, სპარსთა, ბერძენთა, და მანკადონელთა. მესამე ნაწილი შეიცავს ისტორიისა ქრტიანულთა, რომელთა, და ქართველთა. მეოთხე ნაწილი შეიცავს ქრისტიანობის

ფანსი ბრეშურისა. . . . .
ისტორიასა სანუალო სანუკუნისასა. მუხუთე
წილი შეიგვამს ახალს ისტორიასსა სანოკადოდ.
ხოლო შეეჭვსე ნაწილი შეიგვავს ისტორიასსა
ეროშის ნათესავთა თუთოეულად, ვითამც ის-
ტორიასსა რუსეთისას, ფრანგის ტახისას, ან-
ლიისას, ისპანიისას, ჰორტუგალიისას, დანი-
ისას, შვედისას, გოლანდიისას, გერმანიისას,
შვეიცარიისას, იტალიისას, ჭ სხვაც. სასო-
ფლო სკოლების ყრმათათჳს. . . . . 60.

ი. გვრგვნი წამებულთა წმიდა ესტატი გინა
ლექსად ნათქვამი ცხოვრება წმიდისა ესტატე-
სი; ჰოეზია რზ. მუხლი (შარი). . . . . 50.

იბ. ყუაჯლების კონა ყრმათა, გინა რეული
ლექსები, განყოფილი ორ ნაწილად. პირველი
ნაწილი შეიგვავს თაჳსში დუთის მსახურებრივს
სასულიერო ლექსებსა, ხოლო მეორე ნაწილი
ქვეყნიურს ლექსებსა. . . . . 40.

აძათ გარდა ისყიდებიან ზემო ხსენებულს ად-
გილებში შემდეგი წიგნებიცა, რომელნიც დაი-
ბუქდნენ საქართველოს რომისა ჭ სომხის კა-
თოლიკეთათჳს.

ა. თან სატარებელი ლოცჳს წიგნი, რომელი
იწერობს თჳს შორის საყოველ-დღივო სხვა ჭ
სხვა მშვენიერ ლოცვებს. . . . . 60.

ბ. წაღკოტი ლოცვათა, რომელი შეიგვამს

ფასი ბრლჶურისა. . . . .
 თაჶსში მრანგლთა სხუა ჭ სხუა რჩეულთა ჭ ფრი-
 ად სახმართა ღოცუბათა. . . . . 60.

გ. საქრისტიანო მოძღუარება გინა კათესი-
 სი. . . . . 25.

დ. ჰატარა საქრისტიანო მოძღუარება ქართუ-
 ლი ანბანით წყრილ ყრმათათჶს . . . . .

ესკონტი ასში ათი არის მხოლოდ იმ ჰირისა-
 თჶს ვინც ჶემოდ ხსენებულ სხუა ჭ სხუა ნაირი
 წიგნისაგან არჩეუთ იყიდის ასს გოჰიოსა, ჭ ანუ
 მანც ერთი რამეულიმე მათგანისაგან ოც ჭ ათს
 ანუ ნაჰეტარს გოჰიოს ერთიანად.

ამ ჶემო ხსენებულ წიგნების გაძოწერა ჶეი-
 ძლება მიწერთ ჭ წარგზავნით საყიდელი წიგ-
 ნების ფასისა გამსყიდველთადმი წიგნთა ამათ
 ანუ მონთობანში ჭ ანუ სტამბოლში ჶემდეგი
 ადრესებითა, მაგალითად.

უფაღს რუბენ ალა ჶოქოციანს გამსყიდველს
 ქართული წიგნებისას გოსტანდინე-ჰოღს ჩი-
 ნილი ხანში მაღაზია რუშერო ნ.

უფაღს ალექსანდრე სტეფანიანს გამსყიდველს
 ქართული წიგნებისას მონასტერში მონაზონთა
 ერთობისაგან მონათა უმანგო ჩასახუბისათა ქა-
 ღლანქს მონთობანს (FRANCE) Montauban Rue
 du Cimetière catholique Tarn-et- Garonne.

მსგავსი იუგნობა კიბეტიჯი იტოგეჶს

სიტყვა წამკითხველისადმი

სასოფლო სკოლებისათვის სახელ-მძღვანელო ქართული წიგნების გამოცემისას უკვდავ.

დიდი ხნის აქეთ მწეხარე გულით ვხედვედით რომ არ იშობოდნენ ქართულს ენასკად დასტამბულნი სასარგებლო და გამოსადეგი წიგნები. და ამითი ყოვლითურთ მოკლებული აყო სწავლის საშუალობისაგან მთელი საქართველოს სასოკადოების ფრიად უდიდესი ნაწილი იგი რომელმანც ქართული ენის მეტი სხვა ენა არ იცის.

ეს წიგნების უქონველობა უმთრო შესამჩნევ და გულ-დასაწველი იყო მიხედვთ საქართველოს სასოფლის სკოლების მდგომარეობისა, ამიტომ რომ საოფლის გლახაკი სასოკადოება, თუმცა აკლებდა თაჟს თჯადობას და აძლეუდა ფულს სკოლების აშენებისა და მასწავლებლების ჯამაგირის მიცემისათვის, რათა განლებოდა სწავლის კარი თაჟს შვილებსა და უწინდელი პარადან აღზრდილ იყვნენ ბოგშები ყოვლითურთ უსწავლელად და უმეცრად, მაგრამ სკოლებისათვის საჭირო სახელ-მძღვანელო წიგნები ვი არსად არ იყვნენ, რომლებითაც შესძლებოდათ მასწავლებელთა გაკეთილის მიცემა ყრმათათვის და ყრმათაც სწავლა რამისა. აღაშენე და

განაშრავლენ რა მდენათა ც გინდა სკოლები, განაწილ-
 სე იმათში რა მდენათა ც გინდა მეცნიერნი, მასწავლებ-
 ლებელნი, ალავსე სკოლები ბოვშებით, რა სარ-
 კებლობა წარმოადგება ამათგან თუ რომ არ იქმნე-
 ბიან თანვე დასტაძებული წიგნები უხვად, რომ-
 ლებზედაც შეიძლებოდეს გაკვეთილის მიცემა ჭ-
 სწავლებს ყრმათა? ამ ფერი წიგნების ნაკლებე-
 ვანებისაგან იბადებოდნენ ეს შემსწახებელნი
 მოხდენილობანიცა, რომ არა თუ სასოფლო სკო-
 ლების საქმე წინ ვერ მიდ ოღა კარგად, არამედ
 ზთარცა ხანდისხან ეწერს სასოფლო განსეთში სო-
 გი მათგანი ბოლოს გაუქმებული კიდევაც დაიკუ-
 ტებოდან ხოლმე, ამიტომ რომ სოფლის სკოლებ-
 ში მოსწავლე ყმაწვილებსა ქართული ენის მეტი
 სხვა ენა რომ არ იციან, ჭ ქართულ ენაზედაც სკო-
 ლისათვის საჭირო ჭ სახელმძღვანელო წიგნები რომ
 არ იბეებიან, უამისოდ ვერც მასწავლებელს შეუ-
 ძლია ასწავლოს რამე ყრმათა ჭ ვერცაღა იმათ
 შეუძლიანთ ისწავლონ რამე. სასოფლო სკოლე-
 ბის ამ შესაბრალისს მდგომარეობას აცხადებდა,
 კვლავდ ის სტატისტიკა, რომელიც დიდი ხანი არ
 არის ეწერა «დროება» განსეთში, რომლითაც სამა-
 რთლიერად სწუხდა ერთი სკოლის მასწავლებელი
 ჭ ამბობდა რომ: ერთი «ბუნების კარი» იყო, ისიც
 ეკება ხუთჯერ დავახელმეორებინე ყმაწვილებსა,
 ამის გარდა სხვა სახელმძღვანელო წიგნი რომ არ

არის ქართულები, ამას იქით რადანვე უნდა ვაკვირდეთ
 ყმაწვილებსა? ამასთანვე არცაღან ჩამდა სიღვანძე
 ერთი საფუძვლიანი ჭ სანუგეშო ნიშანი, რომლი-
 სკან იმედი ყოფილ იყო რომ სანქართუელთს სა-
 სოკადობას მოეშველებოდნენ დროით ეს გამო-
 სადეგი წიგნები ჭ მით წამალი დაეძებოდა მის ამ-
 თერს დიდს საჭიროებას. ამ შემოდ თქმულს უი-
 მედობასაც აცხადებს ავტორი «ბუნების კარისა»
 წინა სიტყვაობაში, სადაც ამბობს: «ბევრს ყმა-
 წვლ კაცს სურს ჭ ცოდნაც ნებას აძლევს რომ სხვა
 ჭ სხვა მეტნიერებასეუდ წიგნები შეადგინოს, მაგრამ
 კითხვას; ზნ მოითხოვს ჭ ზნ მოიპოებს? იმას კელი-
 დგან კალამს აცდებიანებს სამუდამოდო» აი ამთერნი
 სამწუხრო გარემოებანი იყვნენ, რომელთაც აღგვი-
 რეს ჩვენ რათა მოყვასის სიყვარულის თანამდებო-
 ბის შესასრულებლად, რადენიც შეგვიძლო გვე-
 შრომა გულისმოდგინებით ამ თერად სასარგებლო
 საქმისათვის. ამ მძიმე ჭ ძნელი საქმის თავსეუდ
 აღებასეუდ შეგვანგულიან ჩვენ იმანაც რომ ამ ნა-
 ირი მოყვასის სიყვარულის საქმის აღსრულებას ჩვე-
 ნი სამონაზონო სასოკადობის წესდებულები-
 საც თანახმა იყო, რადგან სხვა არაფრისთვის არის
 შედგენილი ეს ჩვენი მონასტრებრივ ერთობა
 (Congrégation) თუ არ მხოლოდ ამ ორი რამისა-
 თვის; ა, რათა ქვეყნიური გართხმულობისკან

მოცილებით, ჭ მონაწილეებრივს მყოფდრ^{მონაწილეებრივს} შარეობაში ყოფნით, შეჯდლოთ უმფრო კეთილად მსახურებას ღვთისა საცხონებლად სულისა ჩვენისა. ჭ შეორედ, რათა დიდებისათჳს ღვთისა, რაც შეკვიძლია ვიშრომით სასიკეთოდ მოყვასისა, მაცალითად: რათა ქართული ენის მოუბართ რომის კათოლიკეთ ჭ სომხის კათოლიკეთ საეკკლესიო გინა საბარახო სკოლებში მასწავლებლობის ქმნით, ვასწავლოთ კათოლიკე ყრმათა კითხვა, წერა, კითხვისი, არითმეტიკა, ჭ სხვა ამ ნაირი სასწავლო რამები; ჭ უფროსი ერთი ვასწავლოთ მათ ღვთის შიში ჭ ერთ-გულობა კელმწიფისა, ჩახვდენით მათი თუ ვითარ დიდი ვაღია კაცისათჳს სამსახური ღვთისა ჭ ერთ-გული ქვეშევრდომობა კელმწიფისა, ჳთარცა ჩვენს დასტამბულს წიგნებშიაც ბევრს ადგილს გჳლანძარკნის ამითჳედ. ესრეთჳც რათა სხვა საჭირო სულიერი შემწეობანიც მიუცეთ ხოლმე კათოლიკე ერსა შევლით მათი სულებისა. ეს არის მხოლოდი მიზანი ჩვენი მონასტრებრიჳ ჭ მონაწილეებრიჳ სულიერი ძმობისა ჭ წესდებულობისა. ამისთჳს ჳკისრეთ ყოველი სიძნელე, რათა დათარგმნილ იყვნენ სხვა ჭ სხვა ენებისაგან ქართულს ენასა ჳედა ჭ გამოცემულ იყვნენ მანიც რავდენიმე საჭირო ჭ გამოსადეგი წიგნები, ჳემორედ თქმული აღსასრულისა ჭ დანიშნულობისათჳს. დურთმანცა თაჳსი გამოუთქმელი მოწყა-

ლებით წარუკვამრთა საქმე ესე, ჭ დაისტამნენ ქართულს ენაზედ თერთმეტ ნაირი შემდეგი წიგნები.

- ა. წინამძღვარი ზეცისა. ბ. გზა ცხოვრებისა.
- გ. სიბრძნე განცემრიჳ. დ. ბრძენი კაცია. ე. ქართული გრამატიკა. ვ. მოკლე რეტორიკა გინა მჭევრ-მეტყველობა. ზ. მოკლე ფილოსოფიის გინა სიბრძნის მოყვარება. ლ. გეოგრაფია. თ. მსოფლიო ისტორიის ძველთა ჭ ახალთა ნათესავთა.
- ი. გზგზნი მოწამეთა წმიდას ესტატე, (ჰოესიასათას შვიდი მუხლი.) ია. ყვანულების გონა ყრმათა გინა რჩეული ლექსები.

ამათ გარდა დაიბეჭდა საქართველოს რომის კათოლიკეთათვისაც შემდეგი ოთხი წიგნი. ა. თან-სატარებელი ლოცვს წიგნი. ბ. წაღვოტი ლოცვანთა. გ. ჰატარა საქრისტიანო მოძღვარება. დ. მოხდილი საქრისტიანო მოძღვარება გინა კათეხიზი.

ყმწავლის ჰირველი სანიმედო სკოლა, თუ სწკობის გერძოდ ჭ თუ სწავლის გერძოდ, თავსივე დედმამის სახლია ჭ იმისი ჰირველნი მასწავლებელნიც თავსივე მშობელნი არიან; რადგან რასაც რომ ჰატარობისას მაგალითს ნახამს იგი ჭ რასაც ისწავლის იმათგან სიკდილამდისინ განუყუებიან მას.

ამის გამო რადნათაც ფრიად დიდი ვალი აქვსთ მშობლებს თავანთი შვილების კეთილად აღზრდი სათვს, ეკოდნათაც ესაჭიროებისთ იმათ მრავალნი სანუალობანი, რათა მათ შიერ, თავანთი სუ-

რჯლის დანგვარ, კეთილად აღსარდონ შულები, ^{და} ამასთანვე მოამზადონ იგინი შემდგომში ^{აღვლად} ^{და} კარგად წინ წარსულისათვის სწავლაში. რათა რომ მიუგუცნა მშობლებისათვის ესე ზითარი საშუალობანი, დავსტამბეთ ზემოდ ხსენებული წიგნები ამ აზრით რათა ამ წიგნების კითხვით ^{და} სწავლით გონიერ მშობლებს ერთის მხრით თუთან გონება განუთლდესთ ^{და} განუძლიდრდესთ ცოდნითა, ^{და} მეორე მხრით ამავუ წიგნებით ან თუთან ^{და} ანუ მასწავლებელის საშუალითა ასწავლონ თავანთ შვილებს, კითხვა წერის შემდგომ, მაინც ქართული გრამატიკა, მოკლე გეოგრაფია, საზოგადო ისტორიის დანაწილები, ^{და} სხვაც ამისთანა საგნები. ამით ყმაწვლს თავს დედა ენაზედ, რომელიც საკმაოდ ესმის, გონება სულ მალე გაეხსნება, ^{და} ის ადვილად მიხვდება ^{და} ხალისით შეისწავლის სამეცნიერო დანაწილებსა, რომლით არა მარტო სწავლა თითქმის ნახევრად მიღებული ექმნება მას, არამედ დედამის სახლში ამფერად მომზადებული ყმაწვლილადეს გარდავა რუსულს კლასში გინა გიმნაზიაში, რადგან თავსი დედა ენის გრამატიკის, გეოგრაფიის, მოკლე საყოფლიერო ისტორიის, ^{და} ცოტაც სხვა სამეცნიერო პრინციპების ცოდნა ექმნება, რუსულს გრამატიკას ^{და} სხვა მეცნიერების საგნებს სრულადვილად ^{და} ცოტა ხანში წმინდათ შეისწავლის ღი. ამ ჩვენს აზრს ამტკიცებს «ბუნების კარ-

ის » წინა სიტყვაობაში ავტორის ნათქვამს: «თუ ყმაწვილს გონება
 თაჲს დედა ენაჲსეჲდ განსნილი არ აქვს, უცხო ენის
 სწავლაში მეტად ბევრს ეწვება, დროსაც ბევრს
 დაჭკარავს ჭ გვარინათაც ვერ შეისწავლის . . .
 ბავშვს თუ თაჲსი ენის განონების ცოდნა არ აქვს,
 უცხო ენის გრამატიკა უაზრო საგნათ ეხვეწება, ჭ
 რავდენსამე წელიწადს ეწვება, მანამ მიხუდებო-
 დეს, თუ რა მეცნიერებაა გრამატიკა . . . სულ
 რომ ცოტა ვსთქვათ, სამჯერ ნჭარა შეისწავლის
 რუსულ გრამატიკას ის ყმაწვილი, რომელმანც
 ქართული გრამატიკა იცის, მანამ ისა, რომელ-
 მაც არ იცის . . . თვალ-ყურ მკდებელ მასწავლ-
 ებლებს შეუნიშნავსთ, რომ ყმაწვილები, რომლებ-
 ბიც გონიერ მშობლებს შინ კარგა მოუმსადებიათ
 ქართულს ენაში, რუსულ ენას ჭ საზოგადო საგნე-
 ბს ადვილად სწავლულობენ ჭ უკეთეს მოწინააღმდეგეთ
 ითვლებიანო » .

ხოლო აქ საჭიროა გავანსენოთ ეს თრიად სა-
 ჭირო რამეც იმ გონიერ ჭ კეთილ მშობლებს,
 რომელნიც დიდის სურვლით ნატრობენ მეცნი-
 ერებით გაბედნიერებას თაჲსთი შვილებისას, რომ
 ყოველი სწავლისა ჭ სიბრძნის დასაწყისი ღუ-
 თის შიშინ, ვითარცა ამბობს სული წმიდა ღმერ-
 თი იგავთა საკითხავში: «დასაბამი სიბრძნისა, ში-
 ში უფლისა» თუ სწავლას ღუთის შიში არ ჭმარ-

თავს, ის მეტნიერება უთუოდ მანებელი ამხანაგ
 ამიტომ რომ სწავლა ემსგავსება მანვილსა, ჭ რაჭ
 მანვილისთვის ჭკუა არის, ის მეტნიერებისთვის
 ღვთის შიშია; თუ მანვლმა გონიერი, ჭკვანი ჭ გე-
 თილი ვისმეს გელში განბრა, უეჭველად გამოიყუ-
 ნებს მას გეთილსე ჭკუით დასარტველად ჭ სასარგე-
 ბლოდ თავსი თავსა ჭ სხვებისაგა ხოლო თუ მანვლი
 ერთი უგუნური, სულელი ანუ მთვრალი ეატის გელ-
 ში ჩავრდა, ის ვი, რადგან ჭკუა სედ არა აქვს,
 არ მოიხმარებს მას თუ არ სავნოდ თავსი თავსა ჭ
 სხვებისაგა. ამვე ნაირად როგორც ჭკვიანი ხმალს,
 ისე ღვთის მოშიში მეტნიერებას იხმარებს მუდამ
 სიმართლით, ჭ გამოიყენებს გეთილი ჭ სასარგე-
 ლო აღსასრულისთვის, რომელსაც აგონებს მას
 თვით იგივე შიში ღვთისა, ე. ი. ღვთის სმინელი
 ჭ უტვალეებელი სიმართლე, რომელიც მიატებს ყო-
 ელს ჯსმეს ეუიჯისათვის გეთილსა, ჭ ბოროტისა
 ჭ ავობისათვის ჰატეუსა ჭ რისხვასა. ამის წინამდ-
 ევად, სი მეტნიერებით, განათლებული შირი რო-
 მელსაგა ღვთის შიში არა აქვს, უამისოდ იმ თავს
 ცოდნას სხვა არაფერსედ არ მოიხმარამს თუ არ
 უ' სმართლეებსედ, რათა სხვებს მანე მიუდგას,
 რაც შეუძლია სიანი მისცეს, ჭ სხვაგა. ამასთან თვთ
 თავს თავსაგა ავი სნეობით ყოვლითურთ განუბე-
 დურებს იგი. საუბედუროდ ამ საუკუნებში იშვითი
 არ არიან ამისთანა სწავლის ბოროტსე მოხმარე-

ბის სამწიქნარო მაგალითნი ჭ შემთხვევანი ვითარება
 ვხედვთ ზოგიერთ ნასწავლს შირქეში, რომელთაც
 რადგან პატარობითგანვე არა ქეჩნიათ შეთხვეუ-
 ლი ღვთის შიში, ჭ კეთილი ცხოვრების სიტკბო-
 ება, შემდგომ რომესაც სწავლა შეუძენიათ მათ,
 უამისოთ შექმნილან იგინი არა მხოლოდ სატან-
 ჯველნი ჭ მწიქნარებანი თავიანთი მშობლებისა,
 არამედ მანველებნი თაჴანთი თაჴსა ჭ საზოგადო-
 ებისადა. ამისთვის ფრიად საჭიროა რომ მშობ-
 ელთა სწავლასთან ერთად გონებაში დაუნერგონ
 თავიანთ შვილებს თანვე ღვთის შიში, ეგრეთ რომ
 ის ყმარწვილობითგანვე მიმხვდარი იყოს ამას, თუ
 რაოდნად ფრიად ბოროტია ცოდვა, ჭ რაოდნად
 მანვებელი, მოსაძულეებელი, კაცის გამაუბედურე-
 ბელი ჭ სამუდამოდ სულით თუ გონებით დაძღუპა-
 ვია აჴ სნე ჭ ბოროტი სიტყვებელი, ჭ ამის წინა-
 მდებედა თუ რაოდნად სასარგებლო, ჭ კაცის გამა-
 ბედნიერებელია კეთილი სიტყვებელი, კეთილი სნე-
 ლობა, სათანოება ჭ ღვაწლი, რომელიც მისწევს
 კაცს ჭეშმარიტს ბედნიერებასა ჭ ყოველ ნაირს
 სიკეთესა სულიერად თუ გონებრივად.

რათა მშობელთა თავიანთი შვილები ამ ბოლო
 ბედნიერებას მისწიონ, ჭ თავიანთი ნატრვის დაგ-
 ვარ კეთილი ჭ ღვთის ძოშიში შულები გამოუვიდუ-
 სთ, უნდა რომ ამ აღსასრულისათჴს საჭირო საშვა-
 ლებრიც მოჴსძებნონ ჭ იხმარონ ხელმე, ამ საჭირო

საშუალოს ჭ ამ აღსასრულის უებარ წინაღობისა და
 ვინან ისინი იმ შემორედ ნათქვამ ჩვენს დასტამბუ-
 ლს წიგნებში, რომელნიც არიან: ა. წინამძღვარი
 ზეცისა. ბ. გზა ცხოვრებისა. ხოლო კეთილი ზნე-
 თობისა ჭ სიბრძნის სწავლისათვისაც არიან საჭი-
 რო ეს ორნი წიგნნი, ვითამც: სიბრძნე კაცობრივი,
 ჭ ბრძენი კაცი. ამისთვის როგორც მშობელთა, ეკ-
 რეთვე სკოლების იმ კეთილთ შედამხედველთა ჭ
 მასწავლებელთა, რომელნიც ცდილობენ რათა გა-
 ხდნენ მეორედ აღმომშობელნი ყრმთა განწურთვ-
 ნით ჭ აღწოშობით მათი სწავლასში ჭ კეთილ ზნე-
 თობაში, დღეში საკმაო დროებს უნდა გადადებულნი
 ჭქონდესთ ამ საჭირო საქმისათვის, უნდა შემოჰკრი-
 ბონ ყმაწვილები ან იმათვე წინაკითხონ ჭ ანუ თვითან
 წინაკითხონ ამ წიგნებისაგან, ჭ იმ წინაკითხულის გან-
 მარტებამ ყმაწვილებს დაჰკითხონ ჭ თუ კარგათ ვერ
 გაუგონიათ, თუთან აუხსნან მათ ივინი. აი ამ საშ-
 უალებით დანერგებენ მათ გონებაში ღვთის შიშსა,
 ჭემძარიტი სიბრძნის გზა კვალა ა, ჭ კეთილი ზნე-
 თობის განონებსა. ყმაწვილობიდანვე ესრედ აღ-
 წრდილი ყმაწვილი, უეჭველია რომ ბოლოს და-
 ასრულებს რა სწავლას, გამოვა ერთი თითით სა-
 ჩვენებელი ზატიოსანი ზირი, მადიდებელი ღვთისა,
 ერთგული კელმწიფისა, მასიამოვნებელი დედ-მამ-
 მისა, სიქადული თაფის ოჯახობისა, გამაზატიოს-
 ნებელი თვისი ნათესაუებისა ჭ მრთელი საზოგადო-

უმისაჲ ფრიად სასარგებლო ნასხამი.
 ერთი სიტყვით, ვისაჲ უნდა რომ განატაროს სიტყ-
 ცხლე კეთილი ქრისტიანით თაჲსი სულის სასარ-
 გებლოდ, კელიდამ არ დასტოებს ჭ იკითხამს ხში-
 რად ამ ორს წიგნსა, ვითამც «წინამძღვარსა ზე-
 ცისასა» ჭ «გზასა ცხოვრებისასა» ჭ შეიტანს ჰრ-
 ტიკაში (საქმეში) იმ სწავლათა ჭ დარბევათა რო-
 ძელთაჲ ასწავლიან ესენი; რადგან ჩვენი ჰირველი
 ჭ ყოვლად საჭირო საქმე არის ჩვენი სულის ცხო-
 ნება, ამიტომ რომ თუ ცოდვას არ მოვშორდებით,
 კეთილათ არ ვიცოცხლებთ, ჭ მით ჩვენს სულს
 ვერ ვაწხოებთ, მაშინ სხვა ყოველივე ტყუილი ჭ
 ფუჭი არის ჩვენთვის. როგორც ამბობს უფალი
 იესო ქრისტე: «რამეთუ რა სარგებელე ყოის კაცსა,
 უკეთუ სოფელი ყოველი შეიძინოს, ჭ სული თჲსი
 იწდვიოს. ანუ რა მიჴსტეს კაცმან ნაცვლად სული-
 სა თჲსისა, რამეთუ მოსვლად არს ძე კაცისა დიდე-
 ბითა მაშისა თჲსისათა ანგელოზთა მისთა ოანა, ჭ
 მაშინ მიანგოს კაცად კაცადსა საქმეთა მათთა ებრ». .
 მათეს ივ. 26. 27. კვლავ ვსაჲ უნდა შეიქმნას
 ბრძენი, გამოცდილი ჭ დაკელოვნებული ჰირი თა-
 ვის განუელსსაქმე ყოფაში ჭ იყოს შემკული ონე-
 ბითა ჭ მოქალაქობითა, იკითხამს ხშირად ისიც
 ამ ორს წიგნსა, ჲთამც, «სიბრძენსა კაცობრივისა»
 ჭ «ბრძენს კაცსა» ჭ შეუდგება ამათს სწავლასა ჭ

დარეგებსა. ესრეთვე ჯსაც უნდა რომ იყვნენ სსკმ-
 ოდ მტოდინე პირნი თჳთ ჭ თჳსი შვილები, ისწა-
 ვლის ჭასწავლებინებს თაჳს შვილებსაც სემო ხსე-
 ნებულს შემოკლებულს ხუთს წიგნსა, ჳთამც, გრა-
 მატკიკას, რეტორიკას, ჭილოსოჭიას, გეოგრა-
 ჭიას, ჭ ძველსა ჭ ახალს ისტორიასა. რომლით ის-
 რე კარგათ მოაძსადებს თანვე თაგის შვილებს გიმ-
 ნახინაში გარდაყვანისათჳს, რომ როცა გარდაულენ
 იქ, სრულად ჳლად, სწრაფად ჭ საფუძვლიანად შე-
 ისწავლიან ისინი რუსულს ენასა ჭ სხვა ყოველს სა-
 მეცნიერო საგნებს ჭ გამოვლენ მეცნიერნი პირნი.
 ეს სემო ხსენებული წიგნები თუმც ჩვენი ნატვრის
 დავკარ კიდევ ვერ უხასუხებენ საქართველოს საზო-
 გადოების ყოველს მოახოვნილებასა, ჭ შეამჩნევს
 საზოგადოება იგი ამათში სხვა ჭ სხვა იმ სახის ნა-
 კლებულობათაცა, რომელნიც საზოგადოდ მოხდე-
 ბიან ხოლომე წიგნების პირველს გამოცემებში, ჭ
 შენიშნავს საშვალ ლექსთა თხზულებისაცა სოკო-
 ერო ურიგობათა, რომელნიც მოხდნენ ქართული
 ენას შეუმუშავებლობის გამო რომლის გრამატკიკუ-
 ლი ფორმები ჳერედ დამდგარნი არ არიან; მაგრამ
 იმედი გვაქს ამ გზობად მოგვტევებს საზოგადოება
 იგი ამფერ უნებურს ნაკლებლობაებს, რადგან ახლად
 მრავალი სიძნელების გამო, შეუძლებელი იყო
 უკეთესი ნაირობით გამოცემა მათი, ჭ ვპირდე-

ბით რომ ამ წიგნების მეორე გამოცემებში შევესწო-
 რით გულის მოდგინებით ყოველნი ნაკლებუ-
 ლობანი ჭ დავაკმაყოფილოთ იგი ყოველ ნაირად,
 ჭ ვითარცა, თუ კაცს მადა აქვს, არ დაიწუნებს აიხ-
 ის ტალერქით მოურთმევიანთ მისთვის საჭმელი, თუ
 ვერცხლის ტალერქით, ეგრეთვე საქართველოს მო-
 ძაველანი ახალი თავობაც, რადგან საჭიროებს ამის-
 თანა კეთილს ჭ სასარგებლო წიგნებს დაწინაურე-
 ბისათვის სწავლაში, არ დაიწუნებს ამას, თუმცა
 ჭ მათთვის ამათში რამე ნაკლებულობანი ქართული
 ენის თხუბების გინა ხასიათის შესახებ, არამედ მხო-
 ლოდ ისარგებლებს სწავლით იმ მშვენიერი სასა-
 რგებლო ჭ სამეცნიერო საგნებისა, რომელნიც
 არიან შეტულინი ამ წიგნებში.

ჩვენ უმჯობესად შევრაცხეთ შემოკლებული წიგნე-
 ბის გამოცემა სახელმძღვანელოდ, ვრემც ფართო
 მოლაშქარაკე ჭ დიდროანი ტომების გამოცემისა,
 არა მარტო მისთვის რათა შეესდგომოდით მტნებანს
 იმ ბრძენი ჭ სახელოვანი შირისასა რომელიც ამბო-
 ბს: «Quidquid praecipies, esto brevis». (Horace.)
 რაც ასწავლო, მოკლედ იყოს გამოთქმული ორატ-
 იო; არამედ თანვე ამ განსწავლეთ რომ სასოფლო
 სკოლების ყრმთა საზოგადოთ ცოტა დრო აქვსთ
 სწავლისა, რადგან მშობელთაგან სოგთა სიგლანს
 გის გამო სჭირიანთ შემწეობა მათი თაჯანთ შრომაში
 ჭ ამისთვის ფრიად დიდ ხანს ვერ დასტოებენ მათ

სწავლასში, ჭ სოკოთაცა უნდათ მალე გარდასვანა მკ-
 ლებისა გიმნაზიაში, ამისთვის საჭირო იყვნენ მათ-
 თვის აძვეერი შემოკლებული წიგნები, რათა ცოტა
 ხანში, ზირველთა ესწავლათ საკმაოდ სამეცნიერო
 ზრინტიები ჭ ზირველ დასაჭირნი საგანნი გამოსა-
 დგენი კაცობრივს ცხოვრებასა შინა, ჭ მეორეთაც
 შესძლებოდათ მათით კარგად განმსადება გიმნაზია-
 ში გარდასვლისათვის. ეს წიგნები, თუძე შემოკლე-
 ბულნი არიან, მაგრამ არიან ამასთანვე საკვრველად
 გამოწურულნი სახელოვანი სამეცნიერო ტომები-
 საგან, ჭ მით შეტანილნი არიან ამითშიდ მთავარნი
 ჭ საჭირო საგანნი მეცნიერებისა. ამისთვის თუ
 გულის ხმიერებით იკითხამს ყმაწვილი, ამ მოკლე
 სახელმძღვანელოებით უფრო ისწავლის, ვირ-
 ეძე დიდროანი ტომების კითხვთ, რადგან ბევ-
 რჯერ ცოტა დრო ექმნება სწავლისა ყმაწ-
 ვლს, ჭ სასწავლო რამებიც, რადგან ძრეულ ბევრნი
 არიან, (მეტადრე ამ დროს, რომელში ევროპიული
 სხვა ჭ სხვა ენების სწავლაც საჭიროდ გვხდება)
 ამისთვის, რათა მოასწროს განსასხდვრილ დროში
 სწავლისკათავება, საჭირო გაუხდება მას რომ ჩქა-
 რა ჭ ზირ ზირ გარდაკითხვთ გარდიაროს ის ტო-
 მები, რომლით ველარასთერს ჩახვდება; ჭ ანუ ცო-
 ტა ტალანტი ჭ ცოტა ნიჭიერება ექმნება ჭ სირამ-
 დი დიდი ტომის ბოლოში გარდვდოდეს, წინად
 ნასწავლი რამები ურთიან გარდასწავდება, ჭ დამტ-

კიდელებს ბრძენი ზონთენის სიბრძნის, რომელთაგან
trop embrasse mal etreint. «ვინც ბევრს გულ-
კეიდებს, ცოტასაგანსაც ცაქიელი დაწიბოვ.»

ბოლოს, რადგან (ჯთარცა ვუკონებთ) დღედმდებარ
იყვნენ ქართულს ენასკად დაბეჭდილნი შეცნიერე-
ბის სწავლისათვის საჭირო კელთ სამძღვანებელი
წიგნება, რომლებსაგანსაც შესაძლებელი ყოფილ
იყო სოციერთი ტექნიკური ლექსების ამოკრეფა,
ამისთვის ყოველი დონის ძიებით ვეცადეთ, რათა გვე-
შოვნა იმ ნაირი ლექსები, რომელნიც ყოფილ იყ-
ვნენ ქართული ენის თვისებისანი, ჭ სოცნიცა ვსთარ-
გმნეთ ფრანციტულიდან. მაგრამ რადგან ამ ლექს-
თაგან სოციერთი შირველში ძნელი მისახვდენია,
ვიდრემდის კაცი კარგად შეეჩვეოდეს იმათ, ამის
გასაადვილებლადაც ბევრს ადგილს გვერდითვე მიუ-
წერეთ ის ფრანციტული ლექსები, რომელთაგანსაც
გარდმოითარგმნენ ისინი, საცნობელად თუ რომე-
ლი ფრანციტული ლექსის მაგიერათ გუხმანია ჩვენ
ის ქართული ტექნიკური ლექსი.

ამ წიგნების ნათლად გამოყვანას ჭ გამოცემას თუ-
ცაღა დიდი ხნის თავ გაწირული შრომა ჭ დიდი წარ-
საკები დაჭსჭირდა, მაგრამ რადგან დიდათ გუყვარ-
და ჭ მიუგანდა საქართულეთ, ჭ გვექონდა ნატრან
მისდაში სამსახურის ჩვენებისა, ყოველ ნაირი მძი-
მე შრომანია ჭ წარსაკების მსხვერპლნი თავსკად

ავლეთ, რათა მისცემოდნა საჭართველოს სასწავლო
 დოქტორს შემწეობა წარმატებისა სწავლაში, ჭ იძის
 მომავალ ახალ თავობასა და საშუალობა მეტნიერ-
 უბანში დაწინაურებისა. ამისთვის იმედი გვაქვს რომ
 საზოგადოებრივად ესე თვისი ჩვეულებრივ გულკეთილ-
 ღობითა მისცემს შესაფერს ჭ შემავალიანებელს ღი-
 რსებებსა ამ ჩვენს შრომას, მიიღებს ზატიფდებში
 ამ დასტამბულს წიგნებსა ჭ გამოიყენებს ამათ სა-
 ჭირთებისათვის თვისი სასოფლო სკოლებისა, რომ-
 ლით უქმთარ ჩაიფლის თანგ გამოიყენებ მოღვაწეობ-
 ტა ესე ჩვენი, რომელი თანგ ვსხით დიდებისათვის
 ღვთისა, ზატიფსათვის ყოვლად წმიდისა ღვთის მშო-
 ბელი ქალწული მარიაშისა დედუფლისა ჩვენისა, ჭ
 სასარგებლოდ ივერიისა ერთგული ქვეშევრდომისა
 მისის იმპერატორებითი დიდებულებისა ყოვლად
 მოწყალე კელმწიფე იმპერატორისა ალექს-
 ანდრე ნიკოლოზის ძისა, თვთ მწერობე-
 ლისა მრთელისა რუსეთისა, ჭ სხვადა, ჭ სხვადა,
 ჭ სხვადა.

გამოცემული უემოდ ხსენებულთა წიგნთა მონ-
 თობანში მყოფნი კათოლიკე მღვდელ მონაწონნი
 მონაწონებრივ საზოგადოებისაგან უმანკოდ შთა-
 სახებული ღვთის მშობელი ქალწული მარიაშისა.

1877 წელსა მონთობანს (ჭრანტია) მო-
 ნანსტერში მონაწონთა ერთობისაგან მონათა უმა-
 ნკო შთასახებისათა.

გთხოვთ, ში ღმერთო, ყოველსა ესმის
ხლამდღებდე დიდსა რუსეთსა.

ღ ჭსწყალობდე თან ქართველის გვარსა,
მას დიდი ქართლოს შთამომავალსა.

ხოლო მის კეთილს მთავარს მმართველსა
გავგანზიანს მხნე ნამესტნიკსა,

უდიდებ ოჯახს გრან-დუქ დიდს კნიანს
უფალს მიხაილ ნიკოლოზის ძეს,

მოეტ ყოველი სახის კეთილი,
ცხოვრება ივრიად განვრცელებული,

ძლეუს შემოსვა ყოვლად გმირული,
ღ გამარჯვება მუდამ მძლეველი.

ესმის მისის უდიდებულესობის
დაიბეჭდენ აწ ივერიისთვის

ქართულებ წიგნნი სასარგებლონი
ღ სოფლის სკოლის სახელ-მძღვანონი.

გამომცემელნი სასოფლო სკოლებისათვის სახელ-
მძღვანელო ქართული წიგნებისა კათოლიკე მღვ-
დელ მონასტონი მონასტონებრივი ერთობისაგან
უმანკოდ შთასახებულნი ღვთის მშობელი ქალწული
მარიაშისა.

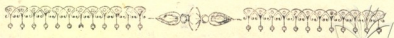
1877 წლასა მონთობანს (ფრანცია) მონასტე-
რში მონასტონთა ერთობისაგან მონათა უმანკოდ
შთასახებისათა.

ნეტარო ნინა წმიდა ქალწულო,
 მადლებით ღვთისა განკებ დაცულო,
 წმიდა ცხოვრებით რჩეულო სრულო,
 ფაწველებით საფსე, ღირსო ასულო!
 ივერიისა მხნე მოციქულო,
 სვეტის ცხოველის აღმშართებულო,
 იესოს ძალით სენთ მკურნებულო,
 მრავალთ სასწაულთ ნიშნთ მყოფულო!
 კერძთ ჭ საკერძოთ დამამხობულო,
 ბოროტთ ეშმაკთა განმძიებულო,
 საქართველოჲს მრთლივ მომქცევულო,
 ქრისტიანობის მუნ მიმფენულო!
 უკვდავი მეთვის უბიწო სძალო,
 ზეცის სუფევას გვირგვინოსანო;
 დიდებით ფრიად აღმატებულო,
 წმიდანო ნინა ღვთის მოყვარულო!
 წმიდა ქალწულო, გაქუს რომელსა
 კანდიერებს მეოხებისა,
 დაუცხრომელად კვედრე ღმერთისა
 შენდა მვედრებულ შერთ სულთათვისა.
 მეოხე ექმენ საქართველოსა
 მოციქულობის შენსა ადგილსა,
 ქვეყანას ოფლით შენით მორწყულსა,
 ჭ მის შწყალობელს დიდსა რუსეთსა.

რომელმან ცისა სსმყარო, ვარსკუ-
ლავითა შესპეკვ ჴთარცა ღმერთ ხარ,
ღ წმიდათა ანგელოზთა შენთა მიერ,
ყოველი სოფელი განანთლე, დაშბა-
დებელო ყოველთათ მკალობელნი შენ-
ნი კვატხოვნენ.

მოკლე გეოგრაფიის გინა ქვეყნის აღწერა.

ნ ა წ ი ლ ი . ა .

გ ა კ ვ ე თ ი ლ ი . ა .

1. რა არის გეოგრაფია?

გეოგრაფიის არის ერთი მეცნიერება რომელიც გვასწავლის ჩვენს ქვეყნის გაცნობას, ლექსი ესე გეოგრაფიის ჭნიშნავს ქვეყნის აღწერას.

2. რა ნაირი სახისაა ქვეყანა?

ქვეყანა მრგვალია; ჭ სხვა ვარსკულავებით ჭა-ერში არის დამოკიდებული. ქვეყნის ორივე ზოლუ-სები შეჭკეჭვილები არის თითო 20 კილომეტრის ლდენი (1); მაგრამ ეს შეჭკეჭვილებანი ჭ მთების

(1) ერთი არშინი რუსისა აღგენს თითქმის ფრანცუზულ 0,649. შეათასედს მეტრისას. - სპი არ-შინი რომ ერთი საყენია, ფრანციზულს ანგარიშზე შესდგება 1, მეტრი, 949. მას 1, საყენი არის 1, - 949. ფრანცუზული. ახლა მოჯდეთ ვერსუად; 500 საყენი, 1 ვერსია. მას ერთი ვერსი, ფრანციული მეტრის ანგარიშით იქმს 975, მეტრს. 500. და-გვრჩა ახლა მიღი რომელიც იქმს 7 რუსულ ვერსს.

სიმაღლენი შედარებით ქვეყნის სიდიდესთან შედარებით
მცირე ზატარა რამები არიან როგორცდაც ფორ-
თაკლის კანსეის წვერიძალი ხორკლები შედარებით
ფორთაკლის სიდიდესთან.

5. რა სიდიდე აქვს ქვეყანას?

ქვეყანას აქვს ტამეტი ათასი კილომეტრი დიამე-
ტრი (დიამეტრი არის მრგვალი რამის შუაზედ გა-
რღამყოფელი ხაზი,) ზედიზედ ათასი კილომეტ-
რი სიგრძეზე.

4. რაზღენი მცხოვრებია ქვეყანაზედ?

ქვეყანაზედ მაინც ერთი ბილიონი ზედიზედ ათასი მი-
ლიონი მცხოვრები არის.

5. ქვეყანა უძრავია?

ქვეყანას ორ ნაირი მოძრაობა აქვს: ერთი, მო-
ძრაობა ეს არის რომ თაყს თაყსე ტრიალობს ოცდა-
ათხ საათში, ზედიზედ წარმოადგებს დღე ზედიზედ
ერთი, სამას სამოცდა ხუთ დღეში ზედიზედ თითქმის ექვს
საათში ერთხელ მსეს გარ-შემოტრიალებს, ზედიზედ
სამსაჯ სამსეო წელიწადი ზედიზედ.

ეს ექვსი საათი რომ ვსთქვით ყოველს ოთხ წე-

ფრანციულ რიცხვის ანგარიშზედ იქმნება ერთი მი-
ლიონ 6827, მეტრი 500, რადგან ფრანციულში ათ-
ასი მეტრი შეადგენს 1. კილომეტრს, ამისათვის შე-
ითური რიცხვი ითქმება ამ ნაირად: 6 კილომეტრ
57. მეტრი ზედიზედ 500 მეათასედი მეტრი.

ლიწადში ერთხელ, შეადგენს ერთ დღეს, ჭკვენი
იქმნება სსმსს სამოცდა ექვსი დღე, რომელსაც ქვე
ვიან ცვიანნი წელიწადი.

გ ა გ ვ ე თ ი ლ ი . ბ .

6. რა არის გოგონიონტი?

გოგონიონტი არის სიმრგვალე რომლის იქით კა-
ტი ვერაფერს ხედავს ჭკონის კაცს რომ გარშემო
ცის ნაშირები ქვეყანასუდ არის დაბჯენილი.

7. რას უწოდებ ქვეყნის ოთხ მთავარ მხარე-
ებს? (points cardinaux)

ქვეყნის ოთხ მთავარ მხარეებს უწოდებ გოგონი-
ონტის ოთხ კერძოთა ჯვარადინის სახით.

8. რომელნი არიან ამ ქვეყნის მთავარი მხარე-
ნი.

ამ ქვეყნის მთავარი მხარენი არიან: ადმო-სავლეთ-
თი გინა ადმო-სავლეთი, დასავლეთი გინა დასავლეთი,
სამხრეთი გინა სამხრე, ჭ ჩრდილოეთი გინა ჩრდი-
ლო.

9. რა არის ადმოსავლეთი?

ადმო-სავლეთი არის ის მხარე საიდგანაც მსუ
ამოდის.

10. რა არის დასავლეთი?

დასავლეთი არის ის მხარე საითკენაც მსუ ჩადის.

11. რა არის სამხრეთი?

სამხრეთი არის ის მხარე სადაც მზე შეხედულებ
არის.

12. რა არის ჩრდილოეთი?

ჩრდილოეთიც სამხრეთის წინააღმდეგა მხარე არ-
ის.

13. რომლები არიან გვერდის კერძო მხარენი?

გვერდის კერძო მხარენი არიან ის ოთხი შუა მდუ-
ბარე მხარენი რომელნიც ქვეყნის შთავარ მხარეების
საშუალოში მოიპოებინა და საცადაკო სახელები ქვეყანთ

14. დასასაჯლე გვერდის კერძო მხარენი რომ-
ლები არიან?

ის მხარე, რომელიც აღმოსავლეთის და ჩრ-
დილოეთის შუა არის, ქვეყნის ჩრდილოეთ-აღმ-
ოსავლეთი, რომელიც აღმოსავლეთის და სამხ-
რეთის შუა არის, იმას სამხრეთ-აღმოსავლეთი ქე-
ვიან, ხოლო რომელიც დასავლეთის და ჩრდი-
ლოეთის შუა არის ქვეყნის ჩრდილოეთ-დასავლეთი;
და რომელიც სამხრეთის და დასავლეთის შუა
არის იმასაც სამხრეთ-დასავლეთი ეწოდება.

15. რა არის აღმოსავლეთით დგომა?

აღმოსავლეთით დგომა არის პოვნა აღმოსავლეთ-
ის კერძონის და სხვა ქვეყნის შთავარ მხარეთა.

16. როგორ უნდა მოიქცე რომ აღმოსავლეთი-
სკენ დადგე?

აღმოსავლეთისკენ რომ დადგეს საჭირო არის
რომ შირი საიდგანაც მხეამოდის იქით მიასქიო, მა-

შენ შენი ჰირის ჰირდაჰირ ადმო-სავლეთი გუგუნი
 უკან ზურგისკენ დასავლეთი, მარჯვენა ხელისკენ
 სამხრეთი გუქნება და მარცხენისკენ ჩრდილოეთი. ანუ
 (ვისთქვამთ როდისაც ადმო-სავლეთი იცო) მარჯვენა
 კერძოს დაუმარჯვებ იმ ადგილისკენ საიდგანსაც მისე
 ნაშობის და მანშინ მარჯვნივ ადმო-სავლეთი გუქნე-
 ბა, მარცხნივ დასავლეთი, შენი ჰირის ჰირდაჰირ
 ჩრდილოეთი და უკან ზურგისკენ სამხრეთი. (1)

(1) შეიძლება კვლავად ადმო-სავლეთით დგომის
 როდისაც ზურგს შეადგის გინა სამხრეთის მისი-
 კენ შიანქრეკ ანუ მარცხენა კერძოს დასავლეთისკენ;
 ანუ დაძმით თვალების მიბჯენით შოლუსის კერძო ვა-
 რსკუდავსკენ; ერთი სიტყვით ყოველ ნაირათ კარგია
 და შესაფერი რომ ჩრდილოეთი ჰირის ჰირდაჰირ და
 ყუენოთ, ადმო-სავლეთი მარჯვენა ხელის კერძოთ,
 დასავლეთი მარცხენისკენ, და სამხრეთი უკან ზურ-
 გისკენ. როგორცაა დასავლეთი სავსოვადოდ
 გეოგრაფიის ქარტეზზედ.

სშირად ქვეყნის მთავარი კერძონი გამოსატყუა-
 ნი და წარმოდგენილნი არიან შენობების წვერებ-
 ზედა ამ ოთხი ასოებით გამოყვანილნი ჩ. ს. ა. დ.
 ვითამც ჩრდილოეთი, სამხრეთი, ადმო-სავლეთი და
 დასავლეთი. ხოლო მადნიტის ისარი ვომშანისა
 მარადის ჩრდილოეთისკენ მიიმართება.

...თი... ით... დ... თი... დ... თი...

გ ა გ ვ ე თ ი ლ ი . გ .

გლობუსთან ჭ ქარტთანთვის

17. რას ხმარობენ დედა-მიწის წარმოსადგენ-
 ლად?

დედა-მიწის წარმოსადგენლად გლობუსებს (glo-
 bes) ჭ გეოგრაფიულ ქარტებს ხმარობენ.

18. რა არის გლობუსი?

გლობუსი ერთი ბურთი არის რომელიც ქვეყ-
 ნის სახეს წარმოადგენს.

19. რა არის გეოგრაფიული ქარტა?

გეოგრაფიული ქარტა ერთი დასახულობა არის
 რომელიც წარმოადგენს რომელიმე მდებარეობას
 ჭ ადგილებს ქვეყნის შირისას.

20. რა არის რუკა?

რუკა (mappemonde) ერთი ქარტა არის რომელში-
 დაც წარმოდგენილია ქვეყანა, ორ თანასწორ ნაწილ-
 დ განყოფილი, რომელსაც ნახევარ-სფერა ჭქვინან.

21. სად არიან დაწერილნი, ქარტასუდ ქვეყნის
 ოთხი მთავარი მხარეები?

ქვეყნის ოთხი მთავარი მხარეები სასოკადოდ
 დაწერილნი არიან ქარტის ოთხ გვერდსუდ ამ ნაი-
 რად: ჩრდილოეთი თავში, სამხრეთი ბოლოში,
 ადგილსავლეთი მარჯვნივ ჭ დასავლეთი მარცხნივ.

22. სად არიან დაწერილნი ქარტაშუდის გვერდის გერძო მხარეები?

გვერდის გერძო მხარეები დაწერილნი არიან ქარტის ოთხი კუთხეებისაკენ. ზეით, მარჯვენა მხრისკენ ჩრდილოეთ-აღმოსავლეთი არის ჭ მარცხენისკენ ჩრდილოეთ-დასავლეთი; ხოლო ქვეით, მარჯვნივ სამხრეთ-აღმოსავლეთი არის, ჭ მარცხნივ სამხრეთ-დასავლეთი.

გ ა კ ვ ე თ ი ლ ი დ .

ფიქრით წარმოესადგენნი ხაზები ქვეყანაზედ

23. რა არის დედა მიწის ლერძი (axe)?

დედა მიწის ლერძი არის დიამეტრი, გინა სიმრგვლის შუაგულის სიგანეზედ მდებარე ხაზი, რომლებზედაც უწყვეტდევ ტრიალობს ქვეყანა.

24. რა არის პოლუსები?

პოლუსები არიან ორი უკანასკნელი გერძოები ქვეყნის ღერძისა გინა თავ პოლო.

25. რა ჭქვიან იმ ორ პოლუსებს?

ჩრდილოეთისკენ რომ პოლუსი არის იმას ჩრდილოეთ პოლუსი ანუ ჩრდილოური (boreal) ჭქვიან. ხოლო რომელიც სამხრეთისკენ არის იმას სამხრეთი პოლუსი ანუ სამხრეთი (austral) ჭქვიან.

26. რა არის მერიდიანის გინ შუა-ღღე (meridien)?

მერიდიანს გინა შუა-ღღე არის ყველა ის ხაზები რომლებითაც გარშემოხაზულია ქვეყანა დაწყობილი ჰოლუსების წვერებადგან.

27. რომელი არის შირველი მერიდიანა?

ფრანციაში შირველი მერიდიანის ის არის რომელიც შარეში ვარსკულავთ საჭვრეტელ ადგილზედ გადადის.

28. როგორ განჭვოვს ქვეყანას მერიდიანა?

მერიდიანს ჭვოვს ქვეყანას ორ თანასწორ ნაწილებად: აღმოსავლის ნახევარ სფერად აღმოსავლეთის კერძოთ, ჭ დასავლის ნახევარ სფერად დასავლეთის კერძოთ.

29. რა არის ეკვატორი (équateur) დღდა-მიწის შუა-წელი გინა საშუაღღეო ხაზი?

ეკვატორი ის წრე არის რომელიც სიგანეზედ სარტყელივთ შემორტყმული აქვს ქვეყანას ორი ჰოლუსების შუა.

30. როგორ ჭვოვს ქვეყანას ეკვატორი?

ეკვატორი ჭვოვს ქვეყანას ორ თანასწორ ნაწილებად რომელნიც არიან: ჩრდილო-თერი გინა სმუთდამეო ნახევარ-სფერა ჩრდილოეთის კერძოთ, ჭ სსამხრეთო გინა სმუთდღეო ნახევარ-სფერა სამხრეთის კერძოთ; ანუ წრის ზევთ იქმნება დღდა-მიწის ჩრდილოეთის ნახევარი, ხოლო

გ ა კ ვ ე თ ი ლ ი . ე .

სიგრძეთა და სიგრძეთა ზედას .

51. რა თქმა არის ერთი ქვეყნის გინა ერთი თემის ანუ ერთი საკულმწიფოს სიგრძე?

ერთი ქვეყნის გინა სახემწიფოს სიგრძე არის სიშორე იმ ქვეყნის მერიდიანის გინა საშუალოდ მენაკიდგან ანუ გრადუსიდგან *degré* (ერთ მენაკში გინა გრადუსში არის თათქმის 105 რუსული ვერსი) დაწყობილი ჯდრე შირველ მერიდიანამდე.

52. რაჟდე ნაირი სიგრძე არის?

ორ ნაირი სიგრძე არის: ა ლ მ ო ს ა ვ ა - ლ ი ს ს ი გ რ ძ ე რ ო მ ე ლ ი ც ი თ უ ლ ე ბ ა ა ლ მ ო ს ა ვ ლ ე - თ ი ს შ ი რ ვ ე ლ ი მ ე რ ი დ ი ა ნ ი დ გ ა ნ რ ო მ ე ლ ს ა ტ ხ მ ა რ ო - ბ ე ნ ; და ს ა ვ ლ ი ს ს ი გ რ ძ ე რ ო მ ე ლ ი ც დ ა ს ა ვ - ლ ე თ ი ს ი მ ა ვ ე მ ე რ ი დ ი ა ნ ი დ გ ა ნ ი თ უ ლ ე ბ ა . (1)

(1) ძველნი ბერძენნი და რომელნი გეოგრაფო-სნი რომ ქვეყნებს სტრობდენ, ის ადგილები უ-ფრო ნაკლებ გავრცელებულნი იყვნენ ჩრდილოე-თიდგან ჯდრე სამხრეთამდისინ, ჯრემც ალმოსა-ვლეთიდგან დასავლეთამდისინ. ამისთვის დაარქვეს და სწოდეს სიგრძე იმ სიდიდეს რაც ჩრდილოეთი-

53. რა ვდენი მენაკი გინა გრადუსი აქვს სიგრძეს?
ქეს?

სიგრძეს აქვს 180 მენაკი აღმოსავლეთისა, 180 მენაკი დასავლეთისა.

54. სიგრძის მენაკებს რა ვდენი სიდიდე valeur აქვსო?

ეკვატორზე სიგრძის მენაკებს აქვს 111 კილომეტრი მაგრამ თანდითან პატარაობა როდესაც ახლოვდება პოლუსებს, სადაც ჩამოვლენ ბოლოს 0. ნოღვად.

55. სად არიან დანიშნული სიგრძის მენაკები?

სიგრძის მენაკები საზოგადოდ დანიშნული არიან ქარტების თავბოლოში.

56. რა თქმა არის ერთი ქვეყნის გინა სახელმწიფოს სიგრძე?

ერთი ქვეყნის სიგრძე არის სიშორე იმ ქვეყნიდან ეკვატორამდისინ, მენაკების დათვლით თავს მერაღიანზედ ეს სიშორეც გამოცხადებულია მენაკებით ესე იგი დანიშნული ხასებით სვერედ-

დან სამხრეთამდისინ იყო; ხოლო აღმოსავლეთიდან დასავლეთამდისინ რაც სიშორე იყო იმასაც სიგრძე დაარქვეს: მას აქეთა ეს სახელუბრასე დარჩენ 18 ახლანდელ გეოგრაფიაში სიგრძეს 18 სიგრძეს ხმარობენ.

ბუნდ ანუ ქარტებსუნდ ეკვტორის ხაზის ნახაზად დახაზულნი რომლების თავებსუნდ დაწერილნი არიან ხოლმე ციფრებით მენაკების რიცხვ. თვითეულ მენაკში არის 11 მირიატეტი ვინა თერთმეტი ათი ათასი (110000) მეტი.

როდესაც ერთი რომელიმე ქალაქის ზოგნა გინდა, თუ დედა მიწის რომელ სიგრძე სივრცეში მოიპოება, ამ ნაირათ უნდა მოიქცე;

ზირველად უნდა შეიტყო რომელ ქალაქსაც რომ ეძებ იმისი სიგრძე გინა სიშორე თუ რაუნდენი მენაკით გინა გრადუსით შორს არის ზირველი მერიდიანიდგან; ზეს სიგრძეც შეიტყობება ყოველთვის მერიდიანის მენაკებიდგან, რადგან სიგრძის მენაკები ქარტასუნდ ყოველთვის დანიშნულია ჩრდილოეთის კერძოთ სიდგანაც მერიდიანის ხაზები არიან გადმოხაზულნი, თუმც ის კერძო ქვეყნის შესუდვთ (ჯთარცა ჯტყვთ სხვან შემცნებაში) სივრცე არის.

აწ როდესაც გეოგრაფიის ქარტა თვალწინ გიდევს, იმაში ბევრი ხაზები არიან სიგრძით ზეს განსუნდ გაგრძელებულნი, ზეს ხაზები სანდაც თავდებიან ორივე კერძოთ თუ სიგრძით ზეს თუ განით იმათ თავებსუნდ ციფრებით დაწერილი არიან დედამიწის მენაკები. ახლა როდესაც ეს გრადუსები იცი, გინდა ერთი ქალაქი იზოვნოთ თუ რომელ გრადუსშია აღებული თავსი ზირველი

მერიდიანადგან. მოგახსენებ ახლანდელ მოგონებებს და მოიქცე ამ შემთხვევაში:

რომელ ქალაქსაც რომ ეძებ ჭ ქარტაში რა ადგილასაც რომ არის დანიშნული ის, იმ ადგილიდან უნდა გააყოლო შენც ქარტასკედ დახასულებების ნაირათ წრე ერთი, ჭ რა განვალ ბოლოში იქ შეიტყობ თუ შენი ნაძებნი ქალაქი რომელ ქენაკსკედ გინა გრადუსკედ ყოფილან პირველი მერიდიანადგან დაწყობილი.

ამავ ნაირათვე იქმ სივრცის ზოვნისათვის. მაგრამ ეს უნდა გარკათ დაიხსოვო რომ როგორათაც სივრცის ქენაკები ქარტასკედ ჩრდილოეთის ჭ სამხრეთის კერძოთ დანიშნულნი არიან, ეგრეთვე სივრცის ქენაკებიც ქარტის აღმოსავლეთის ჭ დასავლეთის კერძოთ არიან დანიშნულნი თუმიც ეს კერძო ქვეყნის შესუდვით სივრცე არის (უითარცა მოგახსენეთ სეუთ მერიდიანის ქენაკებისათვის).

მოვიდეთ აწ ქალაქის ზოვნასკედ: იმ ქალაქს რომელსაც შენ ეძებ ქარტასკედ რა ადგილსაც დანიშნულია იქადგან მისდევ დახასულებ ნასებს გინდ მარჯუნათ გინდ მარცხნით, ჭ იმნაირათ გაყოლო როგორც სევით მოგახსენეთ ერთი წრე ვიდრემდისინ მიხვდე გვერდების თავებში დაწერილ ციფრებთან, ჭ მიხვალ იქ თუ არა, მაშინათვე შეიტყობ თუ ის შენი ნაძებნი ქალაქი სივრ-

ტი ს. რომელ მენაკზედ ყოფილან ჭ როდისაჲნი
 ოფნი ჭ განთავებ ბოლოს აშნაირათ იტყუ: ამა
 ჭ ამ ქალაქს ამდენი მენაკი სიგრძე აქვს, ამა
 ჭ ამ ქალაქის შირველი მერიდიანდგან აღებული
 ჭ იმავე შირველი მერიდიანის აღმოსავლეთით
 ანუ დასავლეთით ანუ ჩრდილოეთით ანუ სამხრეთ-
 ით ანუ ჩრდილოეთ-აღმოსავლეთის შუა კერძოთ
 ჭ სს. ერთი სიტყვით შირველ მერიდიანდგან
 რომელ მხარესკენაჲც რომ იქმნება ის ნაპოვნი
 ქალაქი. ამის გარდა თუ ჩრდილოეთიდგან ეგვ-
 ტორანძღან რაჲც აღვიღიან იმაში მდებარეობს შე-
 ნი ნაძებნი ქალაქი მაშინ უნდა სთქვას: რომელიც
 მდებარეობს ჩრდილოურ ნახევარ-სფერაში თუ
 რომ ეგვტორის ქვეითა კერძოშია მაშინ აშნა-
 ირათ უნდა ითქვას: რომელიც მდებარეობს სა-
 სამხრეთო ნახევარ-სფერაში.

ხოლო ეგვტორიდგან დაწყობილი ამდენი ჭ
 ამდენი მენაკი ს ვ ი რ ც ე აქვს, ჩრდილოეთის ანუ
 სამხრეთის კერძოთ.

ვსთქვანთ ერთი მაგალითი: მაგალითად თფილისის
 ქალაქი რომ ზვილოთ იმ კუნძულიდგან რომელსაჲც
 (ილაღე ქერი) ჭქვან ჭ არის თაჲსი შირველი მე-
 რიდიანი ძველათგან დაშოენილი; სიგრძეთ ექმ-
 ნება 62° 19' 24" აღმოსავლეთით (ე. ი. 62 მე-
 ნაკი, 19 წერილი, ჭ 24 წამი, რადგან ერთი მე-
 ნაკი 60 წერილათ არის გაყოფილი როგორცაჲთაჲც

სათის ღრუები, ჭეჭი წვრილი 60 წამთამისათვის გეოგრაფიაში ის წვრილი ნიშნები რომელიც არიან 0° ნიშნებს მენაკს წვრილს ჭეჭმს) ჭეჭ 41° 45' 45" სივრცეთ ექმნება.

37. რადენ ნაირი სივრცე არის?

ორ ნაირი სივრცე არის: ჩრდილოეთი (boréale) გინა სეპტენტრიონალური (septentrionale) სივრცე, რომელიც მოიხილება ეკვატორის ჩრდილოეთისკენ, ე. ი. რომელიც ეკვატორის ჭეჭ დათვზოლუსის შუა არის; ჭეჭ სსსა მსრეთი (australe) გინა სეპტენტრიონალური (méridionale) სივრცე, რომელიც სამსრეთისკენ მოიხილება ე. ი. რომელიც ეკვატორის ჭეჭ ანტიდათვზოლუსის შუა არის.

38. რადენი მენაკი აქვს სივრცეს?

ჩრდილოეთის სივრცეს აქვს 90 მენაკი ჭეჭ 90 მენაკი სამსრეთის სივრცეს. ეკვატორზე სივრცე 0, არის; ხოლო პოლუსებზე სივრცე აღის 90 მენაკზე.

39. სივრცის მენაკებს რადენი სიდიდე (valeur) აქვს?

სივრცის მენაკებს აქვსთ მანტ 111 კილომეტრი.

40. სად არიან დანიშნული სივრცის მენაკები?

სივრცის მენაკები, მარჯვნივ ჭეჭ მარცხნივ არიან დანიშნული.

41. რაშია გომოსადგები აჩინან სივრცეში სივრცე?

სივრცეა სივრცე, თანხანთი ერთმანერთთან შემთხვეული ხასხებით, იხმარებიან, თუ გლობუს-სედ ზე თუ ქარტასედ, რომელიმე ქვეყნის ანუ ქალაქის ზე სხვა ადგილების მდებარეობის განსასაზღვრელად.

სასაზღვართა ზე ხმარებთან სედამდე (2) რუკასედ დანასუღ ხასთან.

42. რისათვის იხმარებიან ყველა ის დანასუღობანი რომელნიც მოიხმებიან რუკასედ? ყველა ის დანასუღობანი რომელნიც მოიხმებიან რუკასედ, შექსოვილნი როგორათა ერთი ბადა, იხმარებიან გლობუსის სხვა ზე სხვა ადგილთ მდებარეობის განსაზღვრელად.

43. როგორ განიყოფებიან გლობუსის ხასხები?

გლობუსის მრთელი ხასხები განიყოფებიან 560 თანასწორ ნაწილებად, რომელთაც უწოდებენ მენაკებად ზე რომელნიც დანიშნულნი არიან ესრედ (560°); თვითეული მენაკი განიყოფება 60 ნაწილად, რომელთაც ჰქვიათ მე-

ნაკის მინუტები (წვრილები) $\frac{1}{60}$ მინუტის
 დანიშნებიან ესრედ (60'); $\frac{1}{60}$ კვალად თვითოე-
 ული მინუტიც განყოფიერებს 60 სეკუნდათ (წა-
 მათ) რომელნიც დანიშნებიან ესრედ (60"). (1)

44. რა არის დედამიწის საშვალ-წრე (dia-
 mètre)?

დედამიწის საშვალ-წრე არის ის ხაზი
 რომელიც შუაზედ სარტყელაგუთ გადადის $\frac{1}{2}$ აქვს
 თავბოლო მოკიდებული დღე-ღამ სწორის ხაზ-
 თან (équinoxiale) რუკაზედ რომ დაუჭკვირდეთ,
 ეს ხაზი ჰყოფს დედამიწის ღერძს ორ თანასწორ
 ნაწილად შვეულივით (perpendiculairement) (2)
 $\frac{1}{2}$ ერთვის ეკვატორის საშვალ-წრესთან.

45. რა დენი მერიდიანის გარდმოხაზვა შე-
 იძლება გლობუსზედ?

გლობუსზედ იმდენი მერიდიანის გარდმო-
 ხაზვა შეიძლება, რა დენი წერტილიც რომ შეი-
 ძლება დანიშნოს დედამიწის შუა წელზედ.

46, რა შეიტყობება პირველი მერიდიანის
 თქმით?

(1) გლობუსის ხაზების განყოფილება მსგავსია
 საათის განყოფილებებისა. ერთი საათი შემდგარია
 სამოცამ წვრილითა $\frac{1}{60}$ ერთი წვრილი სამოცამ წამით.

(2) თანასწორ სიშორით, სიგრძეზედ ჩამოყოფ-
 ილებულად.

გოგრაფიისნი რატხვენ შირველ მედი-
 დიანა დიმი ადგილს, რომელიც მთავარ ზღვარს
 სწყის ადგილათ ზიღეს. ეს შირველი მედიანა
 იტვლებს ქვეყნების დაგვარ. ესრედ ფრანციაში,
 შირველი მედიანა ის სსშუაღლეო ხაზია
 რომელიც გადადის შარეუზედ; ანგლიაში ში-
 რველი მედიანა ის არის რომელიც
 გრეენვიქში გადადის, ზ სხ.

47. რა არიან მზის-მოქცევნი (tropi-
 ques)? (1)

მზის-მოქცევნი არიან ორი ზატარა ქე-
 შაო (2) წრენი (parallèles) ეკვატორთან; ერთს,
 რომელიც ჩრდილოეთის კერძოთ არის, ზ აქვს
 23° მენაკი ზ ნახევარი, ჰქვიან კიბორჩხა-
 ლის მზის-მოქცევი (tropicque du cancer);
 ხოლო მეორეს, რომელიც ჩრდილოეთის კერძოთ
 მოიხობის, ზ არის შირველივით დედა მიწის წე-
 ლიდგან ოცდა სამ ნახევარ მენაკზედ, ჰქვიან თხის
 რქის მზის მოქცევი (tropicque du capricio-

(1) მზის-მოქცევი ზინა ტროპიკი დედამიწის ერ-
 თი წრეა რომელზედაც მზე არაოდეს გადაბოვს,
 არაჲდ მუდამ იქამდისინ მოვს ზ მერმე ისევ უკა-
 ნვე დაბრუნდება.

(2) ქეშაო წრე ის ხაზია რომელიც თანასწორ
 სიშორით გავლებულია ერთი მეორისაგან.

რე).

48. რა არის ჰოლუს-წრენი (cercles polaires)?

ჰოლუს-წრენი, ესრედ წოდებულნი, რადგან საზღვრიან ჰოლუსების კარეშემო მყოფი პოლიგონა, არიან ქეშაო (თანასწორ სიშორით მყოფი) წრენი მზის-მოქცევითან ზე ეკვატორთან; ზე კაშორებულნი არიან ჰოლუსებიდგან ოცდა სამ ნახევარი მენჯით. ჰოლუს-წრენი არიან ორნი: ერთს ქევიან დათვ-ჰოლუსის გინა ჩრდილოეთის ჰოლუს-წრე ზე მეორეს ანტიდათვ-ჰოლუსის გინა სამხრეთის ჰოლუს-წრე.

49. როგორ განჭყოფენ დედა მიწის ყოველს ეს ქეშაო წოდებულნი წრენი?

ეს ქეშაო წრენი, რომელნიც ვახსენეთ, ჭყოფენ დედა მიწის ხუთ სახსრად გინა სარტყლებად, ესე იგი და მწველი სარტყელი (zone torride), ორი შეზავებული სარტყელი (zones tempérées) ზე ორნიც მყინვარე სარტყელი (zones glaciales). და მწველი სარტყელი არის გლობუსის ერთი ნაწილი, რომელიც შეტებულია ორ მზის-მოქცევთ შორის, ზე დედა მიწის შუა წელი ჭყოფს მას ორ თანასწორ ნაწილად. შეზავებული სარტყელი მოხობიან ერთი საშუალო ნახევარ-სფერაში ზე

მეორე საშუალო ნახევარ-სიყვარულში. ჭ შეცმულნი არიან კვლად: ჩრდილოეთის შესავებული სარტყელი, საშვალ კიბორჩხალის მზის-მოქცევისა და დთვ-ზოლუსის ზოლუს წრისა; ხოლო სამხრეთის შესავებული სარტყელი, მოიპეება საშვალ თხის-რქის მზის-მოქცევისა და ანტე დთვ-ზოლუსის ზოლუს-წრისა. მყინვარე სარტყელნი არიან დედამიწის თაღები რომელთაგანი ერთი კარშემორტყამს ჩრდილოეთის ზოლუსს და მეორე, სამხრეთის ზოლუსს.

50. როგორ დაითვლებიან სიგრძის მენაკები?

სიგრძის მენაკები დაითვლებიან დედამიწის შუა წელსედ; ეს წრე გაყოფილია 360 ნაწილად; 180 ნაწილი პირველი მერიდიანისა, აღმოსავლეთით არის და 180 ნაწილიც დასავლეთით.

51. რანაირათ არიან დანიშნულნი გლობუსებზედ ანუ ქარტებზედ სიგრძის მენაკები?

სიგრძის მენაკები დანიშნულნი არიან მერიდიანებითა რომელნიც, უფრო სასოკადოდ, ჰყოფენ დედამიწის შუა წელს ათ ათ ანუ თუთხმეტ თუთხმეტ მენაკებად.

52. როგორ დაითვლებიან სიგრძის მენაკები?

სიგრძის მენაკები დაითვლებიან პირველ მერიდიანზედ ვიდრე ზოლუსამდისინ; ეკვატორის სიშორე ზოლუსამდისინ შეიცვამს წრის მეოთხედ ნაწილს, ესე იგი 90 მენაკს დედამიწის შუა

ველიდგან ვიდრე ჩრდილოეთის ზოლუსაშუალოებამდე
 № 90 შენაკისაღ დედა მიწის შუა წელიდგან სამ-
 ხრეთის ზოლუსამდისინ; რადგან ეს წრეც გაყო-
 ფილიან, ვითარცა ეკვატორი, 560 ნაწილად.

55 რანაირათ არიან დანიშნულნი გლობუს-
 სებზედ ანუ ქარტებზედ სივრცის შენაკები?

სივრცის შენაკები დანიშნულნი არიან ქეშო-
 ხსებებით (თანასწორ სიშორის წრეებით) ეკვა-
 ტორთან, ჭ არიან განშორებულნი ერთმან ერ-
 თისაკან ათ ათი ანუ თუთხმეტ თუთხმეტი შენაკით.

54. მიხვეწე რომელიმე მაგალიტით, თუ
 სივრცე ჭ სივრცე როგორ დანიშნენ ჭ განსაზ-
 ზვრიან ერთ რომელიმე ადგილსა გლობუსზედ
 ანუ ქარტაზედ.

ვსაქვით, მაგალიტად, რომ ერთი ქალაქი
 მდებარეობს ჩრდილოეთის სივრცის 50° (შენა-
 კზედ) ჭ აღმოსავლის სივრცისაღ კვრეთვე 50°.
 ახლა თუ გვინდა შეტყობა თუ რომელია ეს ქა-
 ლაქი, ზი ამნაირათ უნდა მოიქცეს კაცი: ჯერ
 შირველად თითი უნდა დასდვას ჩრდილოეს სივრ-
 ცის 50° (შენაკზედ), მერმე უნდა დასთვალოს
 შენაკები დედამიწის შუა წელიდგან, მაგრამ თვა-
 ლი კი უნდა ეჭიროს მუდამ შირველ მერიდიან-
 ზედ; ამის შემდგომ დაიწყობს მეორე თითის
 გაყოფასა შირველი მერიდიანიდგან აღმოსავლე-
 თით ჭ ჩამოჭყვებს ეკვატორისკენ ვიდრემდისინ

მიუიღეს ჭ შეერთდეს ჩრდილოს სივრცის (შენაკის) გავლებულ სასთანა რომელსედაც შირველი თითი ედგა; ჭ მანინ ის წერტილი, იმ ადგილისა სდაც ეს სივრცის ჭ სივრცის ორივე სასები შეიყრებიან ერთად, იქმნება ჩვენი ნამებნი ჭ მოთხოვნილი ქალაქი: ეს ქალაქი ამ შემთხვევაში არის კერის ქალაქი რომელიც ეგვიპტეშია; ამისი შირველი მერიდიანა, აღებულაია აქ, შარაყას შირველი მერიდიანიდან.

შშ. რომელნი არიან ის ორნი გნჩეულნი ნაწილნი რომელნიც შეადგენენ ქვეყნის შირსა?

ეს ნაწილები მიწა ჭ წყალი არიან. ქვეყანა რომ სანათ გაგჭყოთ მიწას თითქმის შეათხედი ნაწილის მეტი არ უკაზა, დანაშთენი სანა ნაწილი სულ წყალია.

გ ა გ ვ ე თ ი ლ ი . უ .

დედამიწას სხვა ჭ სხვა მდებარეობის სანელები.

შნ. რა ქვეანთ დედამიწის ჩაირნაირ მდებარეობებს?

ჩაირნაირ მდებარეობებს დედამიწისას ქვეანთ: ხმელეთნი (continents), კუნძულნი, ჯგუფკუნძულნი (archipeles), ნახევარ-კუნძულნი (presquiles), მკლავ-ხმელეთნი (isthmes),

კონცხნი (caps), კიდეები ანუ განაპირები (côtes), მთები ტსხ.

57. რა არის ხმელეთი?

ხმელეთი ერთი მოკიდებული ტ განუენილი მიწას რომელიც არ არის განწყვეტილი ტ გაშორებული ზღვისაგან.

58. რა არის კუნძული?

კუნძული ერთი მიწა არის გარეშეშო წყლით შემორტყმული. კუნძულების ერთათ ყრილობა ჯგუფ-კუნძულს შეადგენს.

59. რა არის ჯგუფ-კუნძული?

ჯგუფ-კუნძული არის შეყრილობა მრავალი კუნძულების ერთად.

60. რა არის ნახევარ-კუნძული?

ნახევარ-კუნძული ერთი მიწას წყლით შემორტყმული გარდა იმ კერძისი რომლითაც მოკიდებულია ხმელეთთან.

61. რა არის მკლავ-ხმელეთი?

მკლავ-ხმელეთი არის, ორ ზღვას შუა შეზწროებული ხმელეთი მკლავჯთ, რომელიც მოჭკიდანს ტ აერთებს ნახევარ-კუნძულს ხმელეთთან.

62. რა არის კონცხი?

კონცხი ანუ კლდის ცხვრი არის ქედი კლდისა ანუ მიწისა ამალღებული ტ ზღვაზედ წარწურული, ანუ შიგვე ზღვაში ამოსული.

63. რა არის კიდე ანუ განაპირი?

კიდევ ანუ განაპირი არის ზღვის შირი
 მჭირსნეს გინა აღმართ-დაღმართიან კიდურს
 ჭკვან ციცაბო (falaise)

ცოტად ამალეებულ კიდურს ჭკვან გასილუ-
 ლი განაპირი (grève)

ქიშოვანი ბორცვნი (dunes) არიან იმისთანა
 გორები ქვიშისა და სილისა, რომელთაც ქარი ას-
 წევს ხანდისხან და აქაიქ მიანბნევს; ამითი არის
 რომ შესდგება ბოლოს ამნაირი ბორცვები.

64. რა არის მთა?

მთა შემდგარია ხროვა მიწითა და კლდეები-
 თა რომელნიც ამალეებულნი დგანან დედა მიწის
 შირსედ.

თუ რომ ცოტა სიმალე აქვს მასთან ჭკვან ბორ-
 ცვ (colline), გორა (monticule), ანუ სერი
 (butte).

65. რა არის მოკიდებული მთები (chaîne
 de montagnes)?

მოკიდებული მთები არის ერთნაირი ჩართუ-
 ლობა მთების ერთმანერთში რომელნიც ძირიდ-
 გან ერთმანერთსედ მოყოლებულნი და კარდაბ-
 მულნი არიან.

ორ მთების შუა ჯწრო გასავალ ადგილებს ჭკვ-
 ათ, ეელი (col), ჯწრო გასავალი გზა (pas),
 ზეობა (défilé), ეელ ჯწრო (gorge), და სხ.

66. რა არის ცეცხლიანი მთა (volcan)?

ტექსლიანი მთა არის ერთგვარი მთა-სადრე
განსაცხადის ალი ტ და მწვანე მანკეულობანი.

67. რა არის ხვრელი (cratère)?

ხვრელი არის ტექსლიანი მთის კალებული
პირი.

68. რა არის მყინვაროვანი (glaciers)?

მყინვაროვანი არიან თოვლისა ტ ყი-
ნულების ერთმანერთში ჩაყინული გროვანი რე-
მული მდებარეობენ მანდაის დიდროს ტ მანდა
მანდა მთების წვერებზედ, ამისთვის ამისთანა
მთებს საზოგადო ლექსით მყინვარი მთა-
ნი ჰქვიათ.

69. რა არის ბარი (plateau)?

ბარი არის ერთი დიდი კადჭიმული მთ-
ვდანი გინა ვაკე რომელსაც ზედა პირი მოვაკე-
ბული აქვს.

ამ ბარის თქმით შეიტყობენ გვანად ვაკე, იმ
მთაკრანთა რომელთაც აქვსთ ერთნაირი გარე-
ლუბული გვერდობები ტ და მანათულობანი.

მთის გომეცხობი ანადგომანობი მანდის ანად-
გობობი ტ ავაკვეთილი . მ.

წყლების ნაირ ნაირი მდებარეობების სასელები.

70. რა ჰქვანთ წყლების ნაირნაირ მდებარე-
ობებს?

წყლების ნაირნაირ მდებარეობებს ჰქვიათ: ოკეანე, ზღვა, ყურენი გინა ზღვის ტოტნი (golfs), სრუტნი (détroits), მი-სამართი ლიბენანი (rades), ნავთ-სად-გურნი (ports), ჭკვლნი (courants), ჰატა-რა მდინარენი, დიდი მდინარენი, გან-რდ მომჩქერვალენი (ხანჩქერნი) (cascades), რუსხმულნი (canaux), ტბანი, ჭსხ.

71. რა არის ოკეანი?

ოკეანი ერთი თვალთ გადაწვდენელი გან-ფენილი წყალის დამარჩილებული რომელსაც უკაზა დედამიწის სამი ნაწილი ჭ გაუწყვეტლად გან-შემორტყმული ჰყვარავს მას; ოკეანი საცალკეო სახელის რომელიც იხმარება დიდი ჭ ულაველი ზღვის წარმოსადგენლად.

72. რა არის ზღვა?

ზღვა, ოკეანოს ერთი ნაწილია რომელ-საც საცალკეო სახელები ჰქვია.

73. რა არის ზღვის მოქცევა ჭ უკუნ-ქცევა გინა ზღვისმაცობა (marée)?

ზღვის მოქცევა ჭ უკუნქცევა გინა ზღვსმაცობა არის ერთი მოძრაობა რომ ოცდა ოთხ საათში, ოკეანის წყლები ორგზის აიწევიან ჭ ჩამოიწევიან.

74. რა არის ზღვს მოქცევა (flux)?

ზღვს მოქცევა გინა ეჭირის არის აწე-

უვ ამაღლებული ზღვის მატობა ანუ ის მოძრაობა ზღვისა რომდესაც იწევს ჭკამოდის ზღვისნაზირისკენ.

75. რა არის ზღვის უკუნქტევა (reflux)?

ზღვის უკუნქტევა გინა ანარა რიან არის დაწეულ დაკლულებანებული ზღვის მატება, ანუ ის მოძრაობა ზღვისა რომდესაც შიგან იწევს ჭ შორდება ზღვის კიდესა.

76. რა არის ყურე გინა ზღვის ტოტი?

ყურე არის ზღვის ერთი ნაწილი რომელიც შედის მიწაში.

ერთ ზატარა ყურეს ჭქვიან, მტირე ყურე (baie) ანუ მტირე ტოტი (anse).

77. რა არის სრუტი?

სრუტი ზღვის ერთი შეჯწროებული ნაწილია რომელიც ორი მხრის შუა შედის ჭ აერთებს ორ ზღვას ერთად.

სრუტს ხანდისხან ჭქვა კვალად გარდასადინარი ანუ ბოსფორი (bosphore), რე (canal), ვიწრო სარეტი (manche), ვიწრო გასავალი (pas), ხვრელი (pertuis), ფარნიანის კოშკი (ლიფლიფი) (phare), ჭ სხ.

78. რა არის მისამართი ლიმენა?

ლიმენა ზღვის ერთი მტირე ნაწილია მიწაში შესული, სადაც ნავებს გინა გემებს შეუძლიანთ შეეფარნონ ჭ განერინონ რომელიმე წინააღმდეგ

ქარისაგან.

79. რა არის ნავთ-სადგური?

ნავთ-სადგური ბუნებითად ანუ კაცის კუ-
ლით გაკეთებული ზაფხანი არის, ამაში ნავებს შე-
უძლიანთ უშიშრათ შეეხიზნონ ჭ დადგნენ, რად-
გან უშიშრია ჭ არაოდეს ღელავა არ მოხდება მს-
შიდ.

80. რა არის სალი ანუ ბრატა?

სალი ანუ ბრატა იმნაირი კლდე არის
რომელიც ზღვაში ამოსულია ანუ ცოტად დაფა-
რული ჭ ამაზედ ხანდისხან მენავები თუ არ გაუფრ-
თხილდნენ, ნავები დაეჯახებიან ჭ ზედ შეასკდები-
ან. ბრატა კიდევ იმავენაირათ ერთმანერთ-
ზედ მოკიდებული კლდეებია ზღვაში.

81. რა არის ჭეული?

ჭეული ზღვს ერთი ადგილი არის სადაც
წყალი ერთ კერძით ისე ტყუტათ გარბის რომ
მდინარე ეგონება კაცს.

82. რა არის ზატარა მდინარე?

ზატარა მდინარე არის ერთი მომდინარ-
ე წყალი რომელიც ჭრწყავს ქვეყანას.

83. რა არის დიდი მდინარე?

დიდი მდინარე არის ერთი ფართო ჭ
განიერი წყალი რომელიც ვარდება ზღვაში.

მდინარის მარჯვენა ჭ მარცხენა კიდევ ამ-
ნაირათ იზოფნება: როდესაც რომ კაცი ნავს წამო-

ჭევიკობა და ჰერს წყლის შესართავისკენ მანქანებს, მანძინ თაჲს მარჯვენა კელის კერძოთ რა ადგილიც დაუშთებან იმ კერძოს ჭქვან მდინარის მარჯვენა კიდე; ხოლო მარცხენით რა ადგილიც ექმნებან იმასაც მარცხენა კიდე ჭქვან.

84. რა არის დიდი მდინარის სათავე?

დიდი მდინარის სათავე ის ადგილია და მიწა არის სიღვანაც გამოდის იგი.

85. რა არის მდინარის შესართავი?

მდინარის შესართავი ის ადგილია არის სადაც მდინარე იგი ვარდებან ზღვაში.

86. რა არის შესაერთებელი (confluent)?

შესაერთებელი არის ის ადგილი სადაც ორნი მომდინარე წყალნი ერთად შეერთდებიან და მომდინარეობენ.

87. რა არის შესადინებელი (affluent)?

შესადინებელი ერთი მომდინარე წყალნი რომელიც ვარდებან უფრო თაჲსსე უდიდეს მდინარეში.

88. რა არის მდინარის საგუბარი (bassin d'un fleuve)?

მდინარის საგუბარი არის მთელი ის ადგილები გინა ის თემები რომელნიც მოწყულნი არიან ისეუვ ამ მდინარითა და თაჲსი შესადინებელი მომდინარე წვირილი წყლებითა რომელნიც მოდიან და ისეუვ ამ მდინარეშივე ვარდებიან.

89. რა არის ზღვის დაქანებული ადგილი (versant d'une mer)?

ზღვის დაქანებული ადგილი არის ყველანაირი ადგილები სიღვანატ წყლები ჩამოდან და მარტო ისევე ამავე ზღვაში ვარდებიან.

90. რა არის გარდმოქვერვალე (cataracte) ვინა ჩანჩქერი (cascade)?

გარდმოქვერვალე ვინა ჩანჩქერი არის წყლის გარდმოვარდნა და გარდმოქვერვალეებზე რომელიც მოხდება თუ დიდ და თუ მატარა მდინარეებში რომელსაც გარდმოქვერვალე ერთი მანალი ადგილივარს. გარდმოქვერვალე გარდმოქვერვის სანაშენად მანალი ადგილივარს და განივრად, ზოლო ჩანჩქერი ვი მხოლოდ მხოლოდ ადგილივარს ჩამოქვერვის.

91. რა არის რუსხმული?

რუსხმული ერთნაირი მდინარეა რომელიც კარის გულით არის გაკეთებული, შესაგრეთვე ბუნად ორი მომდინარე წყლისა ერთად, და განსადავლებლად რათა სანაშენად სანაშენები წაიღებწამოიღებოდნენ.

92. რა არის ტბა?

ტბა ერთი განივნილი და გადაჭიმული წყალი არის მიწით გარეშე მოსლუდული.

კუბე ვინა სანაშენად (étang) ერთი მატარა რა ტბა არის შემოვწროებული.

გ ა კ ვ ე თ ი ლ ი თ ა

ქვეყნის განყოფან.

93. რავდენად განყოფება ქვეყანა?

ქვეყანა განყოფება ხუთ დიდ ნაწილად, რომელთაც ჭკვიანთ: ევროპა, აზია, აფრიკა, ამერიკა, ჭავსტრალია.

94 რავდენ დიდ ხმელეთს შეადგენს ქვეყანა?

ქვეყანა სამ დიდ ხმელეთს შეადგენს:

1° ძველი ხმელეთი შეიგვამს ევროპას, აზიას ჭ აფრიკას. ესენი ძველ ხმელეთად არიან წოდებულნი რადგან მხოლოდ ეს ნაწილები იყვნენ ცნობილნი ძველ წინაპართაგან.

2° მეორე ხმელეთი შეიგვამს ამერიკას. ესეც ქრისტოფორე კოლომბმა იპოვა 1492. ამისათვის ჭკვიან ახალი ხმელეთი წინაღმდეგად იმ პირველი ძველისა.

3° მესამე ხმელეთი შეიგვამს ავსტრალიას, ესეც მეჩუდმეტე საუკუნოების აქეთიან რომ ცნობილი არის, ჭ ჭკვიან ავსტრალიის გინა საშუადლო ხმელეთი, რადგან სასამხრეთო ნახევარ-სფერაში იპოვიან.

გ ა გ ვ ე თ ი ლ ი ი ა

ოკეანის განყოფან.

95. რაგდენად განყოფებან ოკეანი?

ოკეანი განყოფებან ხუთ ნაწილად:

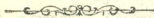
1° ოკეანი ატლანტიკი, რომელიც არის ევროპის, აფრიკის და ამერიკის შუა.

2° დიდი ოკეანი ანუ უსასიძიკი (მუხდობიანი) ოკეანი საშუალო ამერიკისა, აზიისა და ავსტრალიისა.

3° ინდოეთის ოკეანი საშუალო აზიისა, აფრიკისა და ავსტრალიისა.

4° ჩრდილოეთი ყინულის ოკეანი, გლობუსის ჩრდილოში.

5° სამხრეთი ყინულის ოკეანი, გლობუსის სამხრეთში.

ნ ა წ ი ლ ი . ბ .

ე ვ რ ო შ ა ლ

გ ა კ ვ ე თ ი ლ ი . ი ა .

96. თუ შტატ ქვეყნის ნაწილებში ევროპა უმთ-
წესეს ცნობილი იყო ძველკაცებთან განა მანტ
ვიდეო მტკიცე ცნობა არ ჰქონდათ ჩრდილოური
კერძებისა დანიიდან (Danemark) დაწყებული.

ევროპის უფრო სახელოვანნი და ძლიერი
შთაფრობანი ძველათ იყვნენ შაკედონელი, ბერ-
ძენი და რომელი.

ჭრომის კეისრობა განფენილი იყო ქვეყანაზედ
ქრისტიანობის დამყარების (l'ère chrétien) ოთხ
პირველ საუკუნოებში; ბოლოს ბარბაროს ხალ-
ხთა გაიტარეს ხელში, რომელნიც წარმოსულნი
ჩრდილოეთიდან ერთი მეორის მოყოლებით და-
ეცემოდნენ ხალხე და ახრებდნენ მრთელს სამ-
ხრეთის ადგილებსა. საშუალო საუკუნოებში სა-
შოლიტიკო განყოფილებანი ხშირად აირდაირი-
ენ და განაახლდნენ ხელმოორ საშინელი ომებითა
და დამ ახრებითა. მხოლოდ მეთუთხმეტე სა-
უკუნოებში იქმნა რომ განჭყვეს და განმაგრეს
სხვა და სხვა ახლანდელი ევროპის სამთავრობო-
ები (Etats);

ევროპაში თავისი ძლიერება განჭყდინა მთელს ქვეყნის კერძოთ; განმრავლდა და ალაგსო თავისი ახალშენით და მოსახლეობით ამერიკას და ავსტრალიას. ევროპა არის განათლების შუა გული, ნამდვილი სამამულო მეტნიერებათა და ხელობათა, და მთელი ქვეყნის სავაჭრო საქმიების ადგილი. მიიქს და ურიკებს ყოველნაირ ხალხს და მცხოვრებლებს თავის ხელოვნობის აურიცხველ ხელსაქმისებს, და ამით სამაგიეროთ იღებს იმ ნივთებს და მატერიებს რომელნიც თავის მიწაში არ მოდის.

ევროპა თითქმის, მრთლად შეტყუვლია არც ცხელ და არც ცივ არამედ შესავებულ დედამიწის სარტყელში (zone), და სასოკადოდ კარგი და მარგებელი ატმოსფერო (atmosphère) გინა ჭკერი აქვს. მაგრამ რაც რომ უფრო გამოხატავს და სანამურს ხდის თავის ფიზიკურ გინა ბუნებით შესვდულობას, ეს არის რომ მრავალნი ზღუებები და მდინარეები აქვს, რომელნიც ჩართულნი არიან აქა იქ ხმელეთებში; ესენი ატკობებენ ყველგან ჭკერსა და ინახვენ სასარგებლო სინამქს მოსავალთა და ნერგთათვის. თავისმა მიმართობამ ყოველ კერძოთ და მისვლას მოსვლამ დიდი წარმატება მისცა, და გაადიდა ამისი სავაჭრო ალებ მიცემანი.

ჭკერი. მშენიერი და სანამური არე (saison) სამ თვეს სწევს მხოლოდ ჩრდილოეთისკენ რომ-

მელ კერძოთაგ სანოკადოდ დიდი სიტყვი; ია იტის, შუა კერძოთ ხუთ თვეს სწევს; ხალხი სამხრით თითქმის შედგინებულია. ისპანიის, იტალიის, ჭ საბერძნეთის ჭკერი შერატხილის მრთელი ქვეყნის უკეთეს ჭკერად.

პირუტყვი. ევროპიაში ცოტანა მხეტი პირუტყვები, მანებელნი ქვემდრომ ვეშაპები, ჭ წარჩინებულნი ფრინველნი; მაგრამ შინაური პირუტყვები კი უზუნად არიან ჭ კარგი გვარისაგ.

მცენარენი. ევროპიის მიწა უფრო ნაკლებ მთხიერი არის ვირემტ სხვა ქვეყნის ნაწილები; მაგრამ სხვეებსედ უფრო უკეთესად შემუშაგებულია. ჩრდილოეთის ტყეებში კარგი ჩინებულნი ხეები გაზოდის ნაგებისა ჭ გემების შენობისათვის. შუა კერძოსკენ ჭ სამხრით უზუნად მოდის ხორბალი, ჭვავი, სუდაშურივა, ქერი, კართოფილი, სელი, კანაფი, ჭ სხ. ერთი დიდი სიმდიდრეტ იმისი ვასია გინა ვენახი.

მინერალნი. ევროპიაში მრავალნი ნაღმები მოიპოებინან, რკინისა, ტყვიისა, ბრშენისა გინა კალისა, ვერცხლის წყლისა, ქვის ნახშარასა, ჭ ქვის მარლიისა; რომულიმე მდინარეზადგანატ გამოდინან წვრილადი ნატკერი ოქროები, ჭ რუსეთის მიწაშიდატ არიან ალმასები ჭ მთდების (platine) მალარები.

საზღვართა, ადგილის სიდიდეთა, მცხოვრებთა, თემთა, სასკლამწიფოთა, ჭ დიდროან ქაღალქებთა ზედა ევროპიისა.

97. რომლები არიან ევროპიის საზღვრები? ევროპიის საზღვრები არიან: ჩ რ დ ი ლ ო ე თ ი თ ჩრდილოური ყინულის ოკეანე.

დ ა ს ა ვ ლ ე თ ი თ , ატლანტიკის ოკეანე.

ს ა მ ს რ ე თ ი თ , საშუალო-ქვეყნის ზღვა, შავი ზღვა, ჭ კავკასია.

ა ლ მ ო ს ა ვ ლ ე თ ი თ , კასპიის ზღვა, ურალის მდინარე ჭ მისა მთებები.

98. რამოდენაა ევროპა?

ევროპა ქვეყნის უმეტერი ნაწილია; მაგრამ კი უდრის აზიის ჭ ამერიკის მეოთხედ ნაწილს ჭ მესამედ ნაწილსაც აფრიკისასა.

99. სულ რაოდენი მცხოვრებია ევროპაში?

ევროპაში არის 500, 000, 000 მცხოვრები.

100. რაოდენ თემად (contrées) განიყოფება ევროპა?

ევროპა განიყოფება თექვსმეტ მთავარ თემებად რომელთაგანი ოთხნი ჩრდილოეთისკენ არიან, შვიდნი შუა კერძოთ, ჭ ხუთნიც სამსრეთით.

წრდილოეთით 1° ბრიტანეთის კუნძულის
 დუღი რომელშიდაც შეტყულ არიან ანკლიის
 რომლის დედა ქალაქი არის ლონდონი; შო-
 ტლანდია (Ecosse) რომლის დედა ქალაქია
 ედიმბურგი, ზღირლანდია რომლის დედა
 ქალაქი არის დუბლინი.

2° დანია (Danemark), რომლის დედა ქა-
 ლაქი არის კოპენჰაგი.

3° შვედია (Suede) ზნორვეგია, ამითი
 დედა ქალაქები არიან სტოკოლმი ზ ქრის-
 ტიანია.

4° რუსიის იმპერია, რომელიც შეიცვამს ევ-
 როპიის რუსეთს, რომლის დე. ქა. სანკტ
 პეტერბურგი; ზოლშას რომლის მშენი-
 ერი ქალაქი არის ვარშავი; ზ ჭინლანდია.

შუაკერთთ: 1° ფრანცია, რომლის დედა
 ქალაქი არის პარიზი.

2° დაწვეებული შვეიცარია (Confédération Sui-
 sse) რომლის დედა ქალაქია ბერნი. ამისი სხვა
 შთავარი ქალაქები არიან გენევი ზ ბაზლი.

3° გოლანდია, დედა ქალაქი ჰაი (Haye)
 ამის შთავარი ქალაქი არის ამსტერდამი.

4° ბელჟიკა, დედა ქალაქი არის ბრუსელ-
 ლი.

5° ზ 6° გერმანიის საკეისრო შეიცვამს
 პრუსიის სამეფოსა, რომლის დედა ქალაქი

არის ბერლინი; ბავიერისსსს რომლის დედა ქალაქია მუნიქი; საქსონიისსსს, რომლის დედა ქალაქი არის დრესდი; ვურთემბურღისსსს, რომლის დედა ქალაქია სთუთგარტი; ჭ კვანდად თავის უფალ ქალაქთან ჭამბურღისა, ბრემისა, ლუბეკისა, ჭ სს.

7° ავსტრია, რომლის დედა ქალაქი არის ვენა.

სამხრეთით: 1° შოტლანდია, რომლის დედა ქალაქი არის ლისბონი.

2° ისპანია, რომლის დედა ქალაქი არის მადრიდი.

3° იტალია, რომლის მთავარი ქალაქები არიან რომი, ნაპოლი, ქლორენცია, თურინი, გენუა, ჭ მილანი.

4° საბერძნეთი, რომლის დედა ქალაქი არის ათინი;

5° ევროპიის ოსმალთა, რომლის დედა ქალაქი არის კონსტანდინეპოლი.

გ ა კ ვ ე თ ი ლ ი . ივ.

სლვანთა ჭ ყურეთა სედა ევროპიისა.

101. დაასახელე რომელი არიან ევროპია

ის ზღუეები?

ევროპაში მოწვეულია სამი დიდროანი ზღუე-
ებით და ცხრა წერილებით.

სამი დიდროანი ზღუეები არიან:

ხრდილოეთით, ჩრდილოეთი ყინულის
ოკეანო,

დასავლეთით, ატლანტიკის ოკეანო,

და სამხრეთით, საშვალ-ქვეყნის ზღვა.

ხოლო ცხრა პატარა ზღუეები ევროპიისა არიან:

თეთრი ზღვა, შემდგარი ყინულის ოკეანისგან.

ბალტიკის ზღვა, ჩრდილოეთ ზღვა, ირლან-
დიის ზღვა და მანში (Manche) რომელნიც შე-
მდგარნი არიან ატლანტიკისგან;

ადრიატიკის ზღვა, ჯგუფ-კუნძული,
მარმარის ზღვა, შავი ზღვა და სოფის ზღ-
ვა, რომელნიც შემდგარნი არიან საშვალ-ქვე-
ყნის ზღვისგან.

და უკანასკნელად კასპიის ზღვა, რომელსაც
არაუითარი მიმართობა აქვს მეორე ზღუეებთან.

102. რომელი არიან ევროპიის მთავარნი
ყურენი გინა ზღვის ტოტნი?

ევროპას აქვს სამი დიდროანი ყურენი და
რვათ მამცროანი.

სამნი დიდროანი ყურენი არიან:

ბოთნიისა და ჭინლანდიის ყურენი, შემდ-
გარნი ბალტიკის ზღვისგან.

ღეკასკონის ყურე, რომელიც ატლანტიკის ოკეანოს სანაპიროს წარმოადგენს.

ხალხი ვეროპიის რვა მომცროსი ყურეა წარმოდგენილი ლივონის ყურე, ბალტიკის ზღვის სანაპიროს.

სუიდედეს ყურე, ჩრდილოეთ ზღვის სანაპიროს.

ლიონის, გენევის, თარენტის, ლეპანთის ღეკასკონიკის (Salonique) ყურეა, რომელიც შემდგომი წარმოდგენს სანაპიროს.

ღეკასკონის (Venise) ყურე, აღმოსავლეთი ზღვის სანაპიროს.

გ ა გ ვ ე თ ი ლ ი . ი დ .

კუნძულთა,

ჯგუფი კუნძულთა ღეკასკონის კუნძულთა ზედა ვეროპიისა.

105. რომლები წარმოადგენს ვეროპიის კუნძულთა? ვეროპიის კუნძულთა წარმოადგენს ყინულის ოკეანის: ნუველ (ახალი) ზემბლი, ვვანგანოვი, კალკუეტი ღეკასკონის, კუნძულთა.

ბალოტიკის ზღვაში: ალანდი, დანკოლანდი, გოლანდი, ოლანდი, სეკლანდი და ფიონი.

ატლანტიკში: ისლანდია, ირლანდია, გრანდ (დიდი) ბრიტანია; ქეროეს და შეტლანდის კუნძულები; ორკადები, ებრიდები და სორლინგთ კუნძულები.

მანშუა: უერსეი და გერნეზეი.

ფრანციის გვერდობებს: ბელ-ილი, ნუარმუთიერი, იევის (Yeu) კუნძული, რეს კუნძული, და ოლორნის კუნძული.

საშუალო ქვეყნის ზღვაში: 1° ბალეარ და ჰიერის კუნძულები, კორსიკა, ელბი, სარდინია; ლიპარის კუნძულები, სიცილია და მალთი;

2° იონიის კუნძულები: კორჩუ, ჰაქსო, კეჭალონი და სხ.

3° ჯგუფ-კუნძულების კუნძულები: ნეგრეპონთი, ქანდია, მილო და სხ.

104. რომელი არის უფრო სასოკადოდ ხსენებული და ცნობილი ჯგუფ-კუნძული?

გრეჩის (საბერძნეთის) ჯგუფ-კუნძული, რომელიც იმყოფება საშუალო-ქვეყნის ზღვაში და ირიცხებიან ერთიან თითქმის ას ორმოცდაათი კუნძული.

105. დაასახელე რომლები არიან ევროპის ნახევარ-კუნძულები?

სამნი დიდროანი ნახევარ-კუნძულნი
 როზიისა არიან: 1° შვეტია ნორვე-
 გიით ჭ ლაზონიითურთ, ჩრდილოეთის
 სღვს ჭ პალთიკის სღვს შუა; 2° ისპანია
 პორტუგალიითურთ, ოკეანისა ჭ საშუალ-
 ქვეყნის სღვს შუა; 5° იტალია, საშუალ-
 ქვეყნის სღვს ჭ აღრიათიკის შუა.

ხალხ სამნი უძვირესნი არიან: 1° აუთ-
 ლანდია დანიაში, 2° მორე, საბერძნეთას
 სამხრეთით, საშუალ-ქვეყნის სღვსში;
 ჭ 5° ყირიმი, შავ სღვსში.

ბ ა კ ვ ე თ ი ლ ი . ი ე .

მთავარ კონცხთა ჭ სრუტთა სუდა
 ევროპიისა.

106. დასასახელე რომლები არიან ევრო-
 პიის უმთავრესნი კონცხები?

ევროპიის უმთავრესნი კონცხები არიან:

ნორდის (ჩრდილოს) კონცხი, ლაზონის ჩრ-
 დილოეთის ერთს კუნძულში.

ქლეარის კონცხი ირლანდიაში;

ლისარდის კონცხი ანგლიაში;

ლაჰაგის კონცხი თურანტიაში;

ჭინის ტერძის კონცხი ისპანიისში (სენ-ვენსანის (წმიდა ვიკენტის) კონცხი მოკრ-
ტუკაღიაში;

ლეუკას (Leuca) კონცხი იტალიაში;

ქ მატაპანის კონცხი მოკრეში.

107. რამდენი არიან ევროპის უმთა-
ვრესნი სრუტნი?

ევროპის უმთავრესნი სრუტნი არიან:

ვვაციატცი, რუსეთის ქ ვვაციატცის კუნძუ-
ლის შუა;

სკაჟერ-რეკეი, კატტეგათი, სუნდო,
დიდი ქ შატარა ბელთი, ბალთიკის ქ ჩრდილოს
ზღვის შუა;

ნორდის (ჩრდილოეთის) ქ სენ-ჟორჟის
(წმიდა-გიორგის) რუსხმული, ანგლიის ქ ირ-
ლანდიის შუა;

პა დე კალე (Pas de Calais) (კალეს ვიწრო
გასავალი) ქ მანში ფრანციის ქ ანგლიის შუა.

უბრაღთარის სრუტი, ისპანიის ქ აფრი-
კის შუა.

ბონიფაციოს სრუტი კორსიკისა ქ სარდე-
ნიის შუა.

მესინის სრუტი, ანუ სხვანაირათ წოდებულ
გვალად მესინის ფარნიანი კოშკი (Phare)
სიცილიის კუნძულისა ქ იტალიის შუა;

გაღლიპოლის ანუ დარდანელის

სრუტი, ძველათ ელეს ბონტ წოდებული მარა მარა ზღვის შესავალში.

კოსტანდინეპოლის რუანუ თრასის გარდასადინარი (ბოსქორი) მარმარა ზღვის ჭ შავი ზღვის შუა;

იენიკალე ანუ ქერჩის სრუტი, რომელიც აერთებს შავ ზღვას აზოფს ზღვასთან.

ბ ა გ ვ ე თ ი ლ ი . ი ვ .

მკლავ-ხმელეთთა, მოკიდებულ-მთათა, ტექს-ლიან მთათა ჭ ტბათა შედა ევროპიისა.

108. რავდენი მკლავ-ხმელეთი არის ევროპაში?

ევროპაში არის ორი მკლავ-ხმელეთი: კორინთიის მკლავ-ხმელეთი მორეს შესავალში, ჭ პერეკოპის მკლავ-ხმელეთი ყირიპის შესავალში.

109. ჭსთქუ რომელნი არიან ევროპიის მოკიდებულნი მთები?

ევროპიის მოკიდებულნი მთები არიან: დოჭრინის მთები, ანუ თუ სხვანაირა სკანდინავს ალბები, რომელნიც ჭყოფენ ჭ აშორებენ ნორვეგიას შვეციისგან;

იბერიის მთები, ისპანიაში;

წირობები ჰყოფენ ფრანციას ისპანიისა და
სევენიებს უკაჯათ ლანგუდოქის შუა გული;
აღებები ჰყოფენ ფრანციას იტალიისაგან.
აშენინები გარეშემო უხვევენ მთელ იტა-
ლიას.

კარხათის მთები ავსტრიისში (ვენგრიაში);
ბალკანის მთები ბულღარიაში.
კავკასიის მთები, შაჟ სღუს ჭ კასპიის სღ-
ვის შუა;

ურალის მთები, რუსსეთისა ჭ ციბირის შუა.

110. რამდენი აზიან ევროპიის ტეტხლი-
ანი მთეები?

ევროპიის ტეტხლიანი მთეები აზიან:

ჯეზუვის მთა იტალიისში, ეტნას მთა სიცი-
ლიაში (Sicile) ჭ ეკლას მთა ისლანდიაში.

111. რამდენი აზიან ევროპიის უმთავრე-
სნი ტბანი?

ევროპიის უმთავრესნი ტბანი აზიან,

რუსეთში: სიაიშა, ონეგა ჭ ლადოგა;

შვედიაში: ვვენერა, ვვენთერა ჭ მელე-
რი.

შვეიცრიაში: ნეუშათელის, გენევის ჭ
ონსტანსის ტბები.

იტალიისში: მანოარისა (Majeur) ჭ კომის
ტბები.

ავსტრიაში: ბალათონის ტბა.

გ ა კ ვ ე თ ი ლ ი . ი ს .

ევროპის მდინარეთა ზედა.

112. დასასწავლელ რომლები არიან ევროპის მდინარეები?

ევროპის მდინარეები არიან,

ანუღიაში: ტამიზი და ჭუმბერი რომელნიც ვარდებიან ჩრდილო სღვანში;

ხოლო სავკრნი ვარდებიან სკნ-ყოყის (წმიდა გიორგის) რუსხმულში.

შვეციაში: ტორნეა ჭყოფს შვეციას რუსეთისაგან და ვარდებიან ბოთანის ყურეში გინა ტოტში.

რუსეთში: ვეთქორა ვარდებიან ჩრდილოური ყინულის ოკეანოში.

დვინა ვარდებიან თეთრ სღვანში;

ნევა გადის სანკტ-პეტერბურგში და აერთებს ლადოგას ტინჯანდიის ყურესთან გინა ტოტთან.

დუნა ვარდებიან ლივონის ყურეში;

ნიემენი ვარდებიან ბალთიკში;

დნიესთერი და დნიეპერი, ვარდებიან შავ სღვანში;

დონი ვარდებიან აზოვის სღვანში;

ვოლგა და ურალი ვარდებიან კასპის სღვანში.

ში.

ბრუსიასში: ზსთული ჭე თდერი ვარდებისან
 ბალთიკის ზღვაში.

კერმანიასში: ელბი, ვუესერი ჭე რენი
 ვარდებისან ჩრდილოს ზღვაში;

დანუბი უგლის ჭე ჭრსწყობს ვუერთემბერგს,
 ბაჟერს, ავსტრიას ჭე ბუღდანრიას, ჭე ბოლოს
 ვარდებს შავ ზღვაში.

ისპანიასში: ებერი ვარდებს სავაღ-ქვეყნის
 ზღვაში, ხოლო კუნდალქვირი ოკეანოში.

კუნდიანა, თანე ჭე დოურე კადიან ზო-
 ტუკალიასში ჭე ვარდებისან ოკეანოში.

იტალიასში: ზო კადის თურენში, ჭე ვარდებს
 ადრიანთიკში.

ტიბერის მდინარე ჩადის რომში, ჭე ვარდ-
 ბს სავაღ-ქვეყნის ზღვაში.

ევროპის უფრო უდიდესი მდინარები ორნი
 ანიან ვოლგა ჭე დანუბი.

ბ ა კ ვ ე თ ი ლ ი . ი ლ .

ევროპის თემების (contrées) განყოფა
 ჩრდილოეთის კერძოთ.

115. როგორ განყოფებისან ბრიტანნიკის
 ტუნძულნი?

ბრითანნიკის - კუნძულნი განიყოფებანს
ნაწილად:

1° ანგლია ნამდვლწოდებული, ესეც განყოფილია 40 ნაწილად; მთავარი ქალაქები არიან: ლონდონი, ბრათსმუთი, ბრისტოლი, ბირმინგამი, ლივერპოლი, მანჩესტერი და იორკი.

2° გალლია სსმეყო, მდებარე ანგლიის დასავლეთში, განყოფილია 12 ნაწილად, მთავარი ქალაქი კარმართენი.

3° შოტლანდია, დაყოფილია 5° ნაწილად, მთავარი ქალაქები არიან: ედიშბურგი, გლასგოუზ, შაისლეი და ბერდენი.

4° ირლანდია, დაყოფილია 52 ნაწილად განწყობილია ოთხ მანქრებად (provinces): შირეული არის ლეინსთერი ამის მთავარი ქალაქი არის დუბლინი; მეორე, ულსთერი, მთავარი ქალაქი ბელფასთი; მესამე, ქონნაგოთი, მთავარი ქალაქი გალვგანი; და მეოთხე, მუნსთერი, ამის მთავარი ქალაქიც ქორკი.

5° შატარა კუნძულნი, ვითარც: შეტლანდები, ორკანდები, ჰებრიდები, სორლიგნთ კუნძული, ვუგთის კუნძული, ორიგნის, გუარნესკის და იერსკის კუნძულები; მანის კუნძული და ანგლესკის კუნძული.

დად ბრითანიას ამით უარდა აქვს კიდევ უფროა ში;

ქელ გოლანდის კუნძული ჩრდილოს ვიბორალთარის ქალაქი ისპანიაში; ჭ შალთის კუნძული რომლის დედა ქალაქი არის ჯანლეთი.

114. როგორ განიყოფება დანია?

დანიის სამეფო შემდგარიან სამი ნაწილითა:

1° კუნძულები, ბალტიკის ზღვს დასავლეთით, ამ კუნძულებთან უმთავრესნი არიან: სეელანდის კუნძული, რომლის დედა ქალაქი არის ქოპენაგი; ჭიონის კუნძული, ამის დედა ქალაქი დენსუე; ჭ ბორნოლანდის, ჯანლანდის, ჭ ქალსთერის კუნძულები.

2° დიდ ხმელეთზე, იუტლანდია მთავარი ქალაქები არიან ვიბორგი ჭ ააბორგი.

3° გოლანდიები გინა ახალ-შენნი ურთხაში, ვითამც: ჭეროეს კუნძულები ჭ ისლანდია რომლის დედა ქალაქი არის რეიკიავიკი.

115. როგორ განიყოფებიან შვეცია ჭ ნორვეგია?

შვეცია განიყოფება 24 სამოქალაქო მოურავად ჭ ქვეანთ თვითოეულს თავისი მთავარი ადგილების სახელები, შეტშუენი არიან ესენი შემდეგს სამ დიდროან ნაწილებში.

1° შვეცია, ნამდვილი სახელით წოდებული, ამის მთავარი ქალაქები არიან სტოკჰოლმი, ჭ ლეში, უპსალა, ჭ ნიგლეპინგი.

2° ნორდლანდიან რომელიც შეიჭვამს მთავარი
ის ლანდონის, მთავარი ქალაქები არიან ლუ-
ღვან ჭ ცორონა.

3° გოტიან ანუ გოტლანდიან, მთავარი ქალა-
ქები ქრისტინან დსტადთი, ვარლსკრონო,
ჰალმარნი ჭ გოთემბურდი.

გოტლანდიანს კუნძული, რომლის დედა ქალაქი
არის ვვისბი, ჭ ლელანდიანს კუნძული რომე-
ლიც გოტიანსთან მონაწილენი არიან.

ნორვეგია განიყოფება ხუთ ნაწილად: აგგერ-
რუუსისა ანუ ქრისტინიანისი, ქრისტინ-
ანსანდისა, ბერგენისა, დრონთეიშისა
ჭ ნორდლანდიანისა, რომელიც შეიჭვამს ლო-
ჭო დენ კუნძულთა ჭ ჩრდილოეთ-აღმოსავლუ-
თით ფინშარკს ანუ ნორვეგიის ლანდონის.

შვედიას ჭ ნორვეგიას თუბტ ერთი ჭ იგივე მუ-
ჟე ჭყავსთ მაგრამ განსხვავდება კი განსწეულიან.

116. როგორ განიყოფება ევროპაში რო-
სიის იმპერიან გინა საკეისრო?

როსიის იმპერია შეიჭვამს ევროპაში რუ-
სეთს, ფინლანდიას, პოლანს ჭ რავდენიკე კუნ-
ძულთა.

ევროპიის რუსეთი განიყოფება 50 მანრებად
გინა გუბერნიანდ რომელთაც საზოგადოდ თაჯან-
თი მთავარ ადგილების სახელები ჭყვიანთ, ჭ
ესენი შეტყუდნი არიან ამ ექვს მხარეში.

1^ა დიდი რუსეთი, რომელი შეიცავს 19 გუბერნიას; ამისი მთავარი ქალაქები არიან: მოსკოვი, არჟანგელი, სპოლენსკი, ჭ სხ.

2^ა შატარა რუსეთი, რომელშიაღვ შეტ-მულია 4 გუბერნია; ამის მთავარი ქალაქები არიან: ვიევი, ზოლტავა, ნერნიგოვი, ჭ კარკოვი უპრენა.

3^ა ბალთიკის მხარე შეიცავს 4 გუბერნიას; ამის მთავარი ქალაქები არიან: პეტრე-ზურლი, რეველი, ესთანაშა; რიგა, ლივონაშა; ჭ შითაჟ, გურლანდიაშა;

4^ა დასავლეთის რუსეთი, შეიცავს 8 გუბერნიას; მთავარი ქალაქები არიან: ვილნა, პოლიევი. ჭ სხ.

5^ა სასამხრეთო რუსეთი, შეიცავს 5 გუბერნიას; მთავარი ქალაქები არიან: კერსონი ეკატერინოსლავი, ადესა; კიშნევი ბესნარბიაშა, სიმთერო ზოლი ჭ სერბსტაშოლი, ყირიმშა. ამ ხუთ გუბერნიაშა შეტმულია დონი კანჯების ქვეყანა;

6^ა აღმოსავლეთის რუსეთი, შეიცავს 10 გუბერნიას; მთავარი ქალაქები არიან: ასტრახანი, კანანი, ორენბურლი, ჭ სხ.

ჭინლანდია, ამისი მთავარი ქალაქები აბო ჭ ჭელსინგჭო რსი.

ზოლშა განყოფილია 10 გუბერნიად; მთავარი

ქალაქები არიან: ვარ შავა, კალის ქი ^{ქალაქი} ჭიჭიანი ^{ქალაქი} ჭიჭიანი.

კავკასიის ჩრდილოეთის კერძო; ამისი მთავარი ქალაქები არიან სტავროპოლი და დიდი ქუთაისი.

გუნძულები არიან: სპითტბურგი, ნუგელ (ანალი) სემბლია, ვვაიკატის გუნძული, კალგუეჭის გუნძული, ყინულის ოკეანოში; ხალა ალანდების გუნძული, დავოს გუნძული და ოსეტის გუნძული, არიან ბალთიკის სღუაშა.

გუნძულების შუა კერძოს თემები ფრანცია გინა ფრანკისტანი ამისი ძველი ქალაქი და სხვა-სხვა ქალაქები არიან. (იხილეთ)

117. ძველათ ფრანციას 55 გუბერნიათ გონა მარტუბად ჭყოფდნენ, რომელთაგანი 6 ჩრდილოეთით იყვნენ, 6 აღმოსავლეთით, 7 სამხრეთით, 6 დასავლეთით და 8 საშუალო-კერძოთ. ექვსნი ჩრდილოეთის კერძოსანი იყვნენ: ქალაქი დიდი, ამისი დედა ქალაქი დიდი; არტუაზი, დე. ქა. არრასი; შიქარდი, დედა ქალაქი ამიენი; ნორმანდი, დედა ქალაქი

ქი რუენი; ილ-დე-ქრანს (ქრანსის რუენ-
ძული) დედა ქალაქი შარაუი; ჭ შამპანის
დედა ქალაქი ტრუაიესი (Troyes).

უქსნი ლმოსავლეთის გერძოსანი იუვენ: ლო-
რენი, ამისი დედა ქალაქი ნანსი; ალ'სა-
სი, დედა ქალაქი სტრასბურდი; ქრანშ-
ქონთე, დედა ქალაქი ბესანსონი; ბურ-
გონი, დედა ქალაქი დიუონი; ლიონესი,
დედა ქალაქი ლიონი; ჭ დოჰინე, დედა
ქალაქი გრენობლი;

შვიდნა სამხრეთის გერძოსანი იუვენ: შრო-
ვანსი, ამის დედა ქალაქი ესი (Aix); ლა-
ნგედოქი, დედა ქალაქი თულუ'სი; რუსს-
ილლიონი, დედა ქალაქი შერშინიანი;
ქუანს სანტო, დედა ქალაქი ქუან; გუიენნი
ჭ გასკონი, დედა ქალაქი ბორდო; ბეა-
რნი, დედა ქალაქი შო; ჭ კორსიკის
(Corse) გენძული, რომლის დედა ქალაქი არას
ბასტია.

უქსნი დასავლეთის გერძოსანი იუვენ: სენ-
თონუი ჭ ანგუმუანსი, ამითა დედა ქალა-
ქებო არიან სენტოი (Saintes) ჭ ანგულემი;
ონისი, დედა ქალაქი როშელლი; შუატუ,
დედა ქალაქი შუატუი; ბრეტანია, დედა
ქალაქი რენი; ანუუ, დედა ქალაქი ან-
ჟერე; ჭ მენი, დედა ქალაქი მანსი.

რვანი საშუალო კერძოსნია იყვნენ; ორლეანე, ამათი დედა ქალაქი ორლეანი; თურენი, დედა ქალაქი თურენი; ბერრი, დედა ქალაქი ბურჟი; ნიკერნე, დედა ქალაქი ნეგერი; ბურბონსე, დედა ქალაქი მულენი; მარში, დედა ქალაქი გერეთი; ლიმუსენი, დედა ქალაქი ლიმოჟი; ჭოკერნი, დედა ქალაქი ქლერმონ-ჟერრანდი.

გ ა გ ვ ე თ ი ლ ი . გ .

ფრანციის დეპარტამენტები.

118. ფრანციის ძველ მ.ს რეზობთა (provinces) უკანონო 83 დეპარტამენტები; ოთხი სხვა დეპარტამენტებიც შეერთდენ ფრანციასთან 1791 სნე 1860.

ჩრდილოეთის ექვს მარტობთაგან შემდგარნი დეპარტამენტები.

119. 1° ქლანდრის ადგენს ჩრდილოეთის დეპარტამენტს, რომლის მთავარი ადგილი არის ლილლი;

2° არტუასი ადგენს შა-დე-გალეს (კანტონს ვიწრო გასვალის) დეპარტამენტს, მთავარი ადგილი არის არრასი.

3° შიქარდი ადგენს სომმის დეპარტამენტს, მთავარ-ადგილი ამიენი.

4° ნორმანდიის ადგიენს 5 დეპარტამენტის: სენ-ინფერიორის (Seine-Inférieure) დეპარტ. რამდენის მთავარი ადგილი არის რუენი; ევრის (Eure) დეპარტ. მთავარი ადგილი ევრეუსი (Evreux); კალვადოს დეპარტ. მთავარ-ადგილი კაენი; მანშის დეპარტ. მთავარ-ადგილი სენ-ლო (Saint-Lô); ორნის დეპარტ. მთავარ-ადგილი ალენსონი.

5° ილ-დე-ფრანსის ადგიენს 5 დეპარტამენტის: სენის დეპარტ. მთავარ-ადგილი პარიზი; სენ-ე-უაზის (Seine-et-Oise) დეპარტ. მთავარ-ადგილი ვერსაილი; სენ-ე-მარნის დეპარტ. მთავარ-ადგილი მელუნი; უაზის დეპარტ. მთავარ-ადგილი ნორვე; ესნის დეპარტ. მთავარ-ადგილი ლანონი.

6° შამპანის ადგიენს 4 დეპარტამენტის: ოზის დეპარტ. მთავარ-ადგილი ტრუაიესი; ჰაოთ (მალაი) - მარნის დეპარტ. მთავარ-ადგილი შოშონი; მარნის დეპარტ. მთავარ-ადგილი შალონი; არდენის დეპარტ. მთავარ-ადგილი მესიერი.

კ ა კ ვ ე თ ი ლ ი . კ ა .

ადმოსაგლეუთის 6 მარტობოგან შემდგომი დეპარტამენტები.

120. 1° ლორენს შუედინა 4 დეპარტამენტი: მურთის (Meurthe) დეპარტ. მთავარ-ადგილი ნანსი; მოსელის დეპარტ. მთავარ-ადგილი მეცი; მეუსის (Meuse) დეპარტ. მთავარ-ადგილი ბარ-ლე-დუკი (Bar-le-Duc); გოსუის დეპარტ. მთავარ-ადგილი ეპინალი.

2° ალსასს შუედინა 2 დეპარტამენტი: ბარენის დეპარტ. მთავ. ადგ. სტრასბურღი; ჭორენის დეპარტ. მთავარ-ადგილი კოლმარი; ხოლო ლორენი ზაალსასი 1871 შუერთდნენ ალემანიის იმპერიასთან.

3° ჭრანშ-კონტე ადგენს 3 დეპარტამენტს: დუბის დეპარტ. მთავარ-ადგილი ბესანსონი; ჭოთ-საონის დეპარტ. მთავარ-ადგილი ვეზული; ყურას (Jura) დეპარტ. მთავარ-ადგილი ლონ-ლე-სოლნიერი.

4° ბურგონი ადგენს 4 დეპარტამენტს: კოტ-დ-ორის დეპარტ. მთ. ადგ. დიჟონი; იონნის დეპარტ. მთ. ადგ. დიქსერდი; სან-ე-ლუარის დეპარტ. მთ. ადგ. მანკონი; ენის დეპარტ. მთ. ადგ. ბურგო.

5° ლიონის ადგენს 2 დეპარტამენტს: რჭონის დეპარტ. მთ. ადგ. ლიონი; ლუარის დეპარტ. მთ. ადგ. სენტ-ეთიენნი (წიდა სტიუენე).

6° დოჭინე ადგენს 3 დეპარტამენტს: იზე-

რის დეპარტ. მთ. ადგ. გრენობლი; მის დეპარტ. მთ. ადგ. ვალანსიას; ალპების დეპარტ. მთ. ადგ. გაზი.

შემდგენს. შემდგომ ომისა 1870-71, ფრანციაში დაჭკარვას მოუღი ბა-რჰენის დეპარტამენტი; ჭ კვალად მრთული ჭო-რჰენის დეპარტამენტი, გარდა ბელჟონის ქალაქისა ჭ მისი გარემო სკრასთობისა (cantons); ვალსუის დეპარტამენტის ერთი მტირედა ნაწილი; მეურთის (Meurthe) დეპარტამენტში, სარრებურლის ჭ შათო-სალენის გარემომო ადგილები (arrondissements), ჭ თათქმის მრთული ერთიან მოზელის დეპარტამენტი. მეურთის ჭ მოზელის დეპარტამენტების ნაწილები მხოლოდ ერთ დეპარტამენტათ გადაკეთდენ რომელთაც დაკრქვათ სსხელად მეურთ-ე-მოზელ.

გ ა კ კ მ თ ი ლ ი . კ ბ .

სამხრეთის 7 მასრებთაგან შემდგარნი დეპარტამენტები.

121 10 მრთვანსიას ადგენს 5 დეპარტამენტს: ბუშ-დე-რონის დეპარტ. მთ. ადგ. მარსილიას; ბასს-ალპების დეპარტ. მთ. ადგ. დინი; ვარის დეპარტ. მთ. ადგ. დრას-

ტუნიზიანი.

2° ლანკედოჭი ადგენს 8 დეპარტამენტებს.

ჭოთ-კარონის დეპარტ. მთ. ადგ. თუღუ-
ნი; თარნის დეპარტ. მთ. ადგ. ალბი; ოდ-
ის დეპარტ. მთ. ადგ. კარკასსონი; ჭერ-
ოლთის დეპარტ. მთ. ადგ. მონპელიე; კარ-
დის დეპარტ. მთ. ადგ. ნიმი; ლოზერის
დეპარტ. მთ. ადგ. შენდი; ჭოთ-აუარის
დეპარტ. მთ. ადგ. შუი (Puy); არდეშის დე-
პარტ. მთ. ადგ. შრივს.

3° რუსილლონი ადგენს 1 დეპარტამენტს,
შირენე ორიენტალეებისას მთ. ადგ.
შერპინიანი.

4° კონტე-დეჩუს ადგენს 1 დეპარტამენტს,
არიეუისას მთ. ადგ. ჩუს.

5° ბეარნი ადგენს 1 დეპარტამენტს, ბას-
შირენეებისას მთ. ადგ. შო.

6° გიენნი ჭკასკონი ადგენს 9 დეპარტამენტს:
ჟირონდის დეპარტ. მთ. ადგ. ბორ-
დო; დორდონის დეპარტ. მთ. ადგ. შერ-
იგვე (Périgueux); ლოტ-ე-გარონის დე-
პარტ. მთ. ადგ. აჟენი; ლოტის დეპარტ.
მთ. ადგ. კაორი; ავეირონის დეპარტ.
მთ. ადგ. როდეზი; თარნ-ე-გარონის დე-
პარტ. მთ. ადგ. მონთლბანნი; ლადენდე-
ის დეპარტ. მთ. ადგ. მონ-დე-მარსანი;

ჟერსის დეპარტ. მთ. ადგ. შქი; ჭოთ (შელს-ლი)-შირენეზის დეპარტ. მთ. ადგ. თარბი.

7° კორსიკა ადგენს 1 დეპარტამენტს კორსიკისას, მთ. ადგ. პიაკიო.

ტ ა კ ვ ე თ ი ლ ი . გ ბ .

დასავლეთის 6 წესრეზიონის შემადგარნა დეპარტამენტები.

122. 1° ანგუშუასი ადგენს 1 დეპარტამენტს შარანტისას, მთ. ადგ. ანგულეი.

2° ონისი ჭსენთონი ადგენს 1 დეპარტამენტს შარანტ-ინჟერიორისას, მთ. ადგ. როშელლი.

3° შუატუ ადგენს 5 დეპარტამენტს; ვიენის დეპარტ. მთ. ადგ. შუატიე; დეუ-სევრ (Deux-Sèvres) დეპარტ. მთ. ადგ. ნიორთი; ვენდეს დეპარტ. მთ. ადგ. როშ-სურ-იონ ანუ ნაშოლეონ-ვენდე.

4° ბრეტანია ადგენს 5 დეპარტამენტს: ილლ-ე-ვილენის დეპარტ. მთ. ადგ. რენნი; კოთი-დ-ნორდაის დეპარტ. მთ. ადგ. სენ (წიდა)-ბრიეკ (Saint-Brieuc); ჭინისტერის დეპარტ. მთ. ადგ. ჭვიმპერი; მორბიჭანის დეპარტ. მთ. ადგ. ვანნე; ლუარ-ინჟე-

რითრის დეპარტ. მთ. ადგ. ნანთი.

5° ანუუ ადგენს 1 დეპარტამენტს შენ-ე-
ლუარისას, მთ. ადგ. ანუერი.

6° შენი ადგენს 2 დეპარტამენტს: სარო-
ჭის დეპარტ. მთ. ადგ. მანსი; ჭ მანიენის
დეპარტ. მთ. ადგ. ლავალი.

გ ა კ ვ ე თ ი ლ ი . კ დ .

საშუალ-ვერძოს 8 მისრებთან შემდგარნი დე-
პარტამენტები ჭ იმ ქაჯაქთან კვალად რამელ-
ნაც შეერთდენ ფრანციასთან 1791 წლის აქეთ.

125. 1° ორლეანუ ადგენს 5 დეპარტა-
მენტს: ლუარეთის დეპარტ. მთ. ადგ. ორლე-
ანის; ევრ-ე-ლუარის დეპარტ. მთ. ადგ.
შართრი; ლუარ-ე-შერის დეპარტ. მთ.
ადგ. ბლუასი.

2° თურენი ადგენს 1 დეპარტამენტს ინ-
დრ-ე-ლუარისას, მთ. ადგ. თური.

3° ბერრი ადგენს 2 დეპარტამენტს: შერის
დეპარტ. მთ. ადგ. ბურუი; ჭ ინდრის დე-
პარტ. მთ. ადგ. შათორუ.

4° ნივერნესი ადგენს 1 დეპარტამენტს:
ნივერისას, მთ. ადგ. ნევერი.

5° ბურბონესი ადგენს 1 დეპარტამენტს

სალოკისას, მთ. ადგ. მუჯენი

6° მარში ადგენს 1 დეპარტამენტს კრეუსისას (Creuse), მთ. ადგ. გერეთი

7° ლიმუზენი ადგენს 2 დეპარტამენტს: ლიმუზენის დეპარტ. მთ. ადგ. ლიმუზენი; ჭკორკრეუსის დეპარტ. მთ. ადგ. მუჯენი

8° ავერნი ადგენს 2 დეპარტამენტს: პუი-დე-დომის (Puy-de-Dôme) დეპარტ. მთ. ადგ. ქალემონ-ჭკორკრანდი, ჭქანთალოს დეპარტ. მთ. ადგ. მარკოლიაჟი

ქანთა-დ-ავინიონი, შერთებული უანდო-ფრანცისთან 1791 ში, ჭ ადგენს 1 დეპარტამენტს ვოკლუზისას, მთ. ადგ. ავნიონი

სავუა შერთებული ფრანცისთან 1860 ში, ადგენს 2 დეპარტამენტს: სავუას დეპარტ. მთ. ადგ. შამბერი; ჭ ჭოთ-სავუას დეპარტ. მთ. ადგ. ანჟესი

ნისეს მარზა, შერთებული ფრანცისთან 1860 ში, ადგენს, უარის ძველ დეპარტამენტის ერთ ნაწილთან, ალპ-მარითიმების დეპარტამენტს, მთ. ადგ. ნისე

სამედიტერანეული ზღვა

სამედიტერანეული ზღვა

სამედიტერანეული ზღვა

სამედიტერანეული ზღვა

სამედიტერანეული ზღვა

სამედიტერანეული ზღვა

სამედიტერანეული ზღვა

ბ ა კ ვ ე თ ი ლ ი . კ მ .

ბ ე ლ ყ ი კ ა .

124. როგორ განიყოფიერება ბელუიკა?

ბელუიკა განიყოფიერება ცხრა მანძრებად:

ა. სასანძრეთო ბრახანთი, ამისი მთავარი ქაღალქები არიან ბრუქსელლი & ლუგენი (1)

ბ. ანგერის მანძრა, მთ. ქა. ანგერი & მალინი; გ. ლიეჟის მანძრა, მთ. ადგ. ლიეჟი; დ. ნაშურის მანძრა, მთ. ადგ. ნაშური; ე. ჭენოთი, მთ. ადგ. მონსი; ვ. ადამოსავლის ძლანდრი, მთ. ადგ. განდი; ზ. დანსავლის ძლანდრი, მთ. ქა. ბრუჟი, ოსტენდ & ქერტრაი; თ. ლიბურდ ბელუი, მთ. ადგ. ჭასელთი; ი. ლუქსემბურდ ბელუი, მთ. ადგ. არლონი.

(1) ზირგელად ხსენებული ქაღალქი იმ ადგილის, დედა ქაღალქი; ხოლო მეორედ & მესამედ ხსენებული ქაღალქები არიან, იმ ქვეყნის დედა ქაღალქის შემდგომ, დიდი & წარჩინებული ქაღალქები.

ტრანსპორტი და სავაჭრო

კოლხანდიის

125. რაგორ განიყოფიება კოლხანდიის
 სსმეფო? კოლხანდიის სსმეფოში განა ბეი-ბასისისში,
 შეტყუენი არინ 11 მანტრები: ა. ნამდვლწო-
 დეპული კოლანდიის მთავარი ქალაქები არინ:
 ა. მსტერდაში, ბ. ჭანლაში, ვ. ლა ჭანი (La
 Haye), ჯ. ეიდი ჭოთთერდაში; დ. ზე-
 ლანდიის, ეს მანტრა შემდგარიან თითქმის ერ-
 თიან უნძულებითა რომელნიც მორწყულნი არინ
 ეს კოთის შესართაუბითა, მთ. ქა. მიდდელ-
 იურლი ჭ ქლესსინგი ვვალ შერენის
 გუნდლში; გ. სრდილაური ბრანბანთი,
 მთ. ქა. ბუბ-ლე-დუკ (Bois-le-Duc), ბრედა ჭ
 ბერკ-ლ-სოლში; დ. უთრეშთის მან-
 რა, მთ. ადგ. უთრეშთი; ე. გელდრის
 მანტრა, მთ. ქა. არნეიმი ჭ ნიმიეგი;
 ვ. რვერ-ისსკლას მანტრა, მთ. ქა. ზვგო-
 ლი ჭ დევენთერი; ზ. დრენთის მანტრა
 მთ. ადგ. ასსენი; ჟ. გრანინგის მანტრა,
 მთ. ადგ. გრანინგი; თ. ჭრისი მთ. ადგ.
 ლეგვანდენი; ი. ლიმბურკ კოლხანდიის

(გოგოლანდის-დირიშორელი). ანუ ლიბეშვილი. თაჟადი. მთ. ადგ. მსჯ. თ. რ. ი. შთა. . ნა. თუთან
 გოგოლანდის მეუეს უკაჟა ლუქსემბურლის დიდის
 სათაჟადი რაქმელიც განშორებულა ლიქუის
 ბელუ მანრითა თაჟისი გოგოლანდის სსმეფო-
 სკან, ჭ რაქმლის მთ. ადგ. არის ლუქსემ-
 ბურლი.

განკუთხლი. ვს. ბრძმსენი
 ზრუსის.

126. რას შეიგვამს ზრუსის სსსელმწიფო?
 ზრუსის სსსელმწიფო შეიგვამს
 ძველ მანრებთა ჭ ანაღ შეძენილ ქაღაჭთა.
 ცხრ ძველი მანრები არიან? ვ. ზრუსის,
 ამისი მთაჟარი ქაღაჭები არიან კენიკსბერგი
 ჭ დანტიკი; ბ. ზოზენის დიდი-სათაჟადი
 ანუ ზოზენის, მთ. ადგ. ზოზენი; გ. ზო-
 მურჯანი რაქმელთაწა მონაწილთა აქს რუ-
 ყენის კუნძულს, მთ. ქა. სტუთთინი ჭ სტ-
 რალსუნდი; დ. ბრანდებურლი, მთ. ქა.
 შოთსდაში ჭ ბურლინი; ე. სილევის,
 მთ. ადგ. ბრესლი; ვ. სსქის მანრს, მთ.
 ქა. მანგდებურლი ჭ ერჭურლი; წ. ვივ-
 ხთქაღის, მთ. ადგ. მუნსთერი; ტ. ლა

ჰროგენს (მარტა) რჰენანი, მთ. ქა. კობ-
 ლენტი, კოლონი, დუსსელდორფი, ექ-
 ს-ლან-შან-ბელლი ზ. თრევი, ზ. ჰოენს-ო-
 ლლერნის შატარა ქალაქი, რომელიც მოიპო-
 ების ვვუროთე მბერგის სამეფოს სამხრეთით.
 ახალი შექმნილი ქალაქები არიან: ჰოლსთე-
 ნი, მთ. ქა. ალთონა, გლუკსტადტი ზ.
 კიელი; სლესჰი მთ. ქა. სლესვიგი ზ.
 ჰლენსბურლი; ჰანოვრის ძველი სამეფო,
 მთ. ქა. ჰანოვრი, კოთთინგი ზ. ლუნე-
 ბურლი; ძველი ჰესს-ელექტორალი, დე-
 ზა ქა. კასსელი; ნასოს ძველი სათავადო
 მთ. ადგ. ვვისბადენი; ჰრანკჰორ-სურ-
 ლე-მენის თავსუფალი ქალაქი; ალ'ნას-
 ლორენი. მთ. ქა. სტრასბურლი, კოლმარ-
 ი, მულჰუზი ზ. მეტი.

გ ა კ ვ ე თ ი ლ ი . კ მ .

127. რომლები არიან, ჰრუსიასთან ერთ-
 ად, გერმანიის სამთავრონი (Etats) რომელნიც
 ერთიანად შეადგენენ გერმანიის იმპერიას?

გერმანიის იმპერია შედგება სულერთიან
 ოცდა ხუთ სამთავროთა, ერთად:

1° ოთხ სამეფოთა რომელნიც არიან: ჰრუსია
 (იხილეთ შემორე დავიოხზსკან ხსენებული ოთხი

შირველი ქალაქები); საქს რუაილი (სამეფო
საქსი), მთ. ქა. დრესდი ჭ ლეიპციგი,
ფურთემბერგი, მთ. ქა. სტუთგარდი ჭ
ზუღი; ბაზერია, ეს შუდერია ორ სხვა ჭ
სხვა ნაწილთაგან: სამღვლი ბაზერია, მთ. ქა.
მუნაქი, ოგსბურლი, რათისბონნი, ნუ-
რემბერლი, ჭ ფურთეცბურლი; ჭ რჰენან-
ის ბაზერია ანუ შალატიანი, მთ. ადგ.
სხარა.

2° ექვს დიდ სათაგანოთა: საქსონ-ვვეი-
მარ-ეისენაქისას, დედა ქა. ვვეიძარი;
შეგლეიმბურღ-სქვერინისას, დედა. ქა.
სქვერანი; შეგლეიმბურღ-სტრელი-
ცისას, დედა. ქა. ნეკო-სტრელიცა; ოლ-
დენბურლისას, დედა ქა. ოლდენბურლი;
ჰესს-დარმსტადთისას, მთ. ქა. დამსტა-
დთი ჭ შაიენსი; ბადისას, მთ. ქა. კარლ-
სრუჭა ჭ შანეიმი.

3° ხუთ სათაგანოთა: ბრუნსვიკისას,
დედა ქა. ბრუნსვიკი; საქსონ-გოტბურღ-
გოთასი, დედა ქა. გოთა; საქსონ-შეინ-
ინშენისას. დედა ქა. შეინინშენი; საქ-
სონ-ალდენბურლისას, დედა ქა. ალდენ-
ბურლი; ჭ ანალთისას. დედა ქა. დესსო.

4° შვიდ წვრალ სამთავროთა.

5° სამ ოაჯსუვალ ქალაქთა ჭ მრავალ ქალაქთა

ბერდო ანუ ლეოპოლი, ზ ბუკოვნი, მთ. ადგ. გერმანოვნი;

სამღვილი ავსტრიის სამხრეთით მდებარეობს
სალბურდის ქვეყანა, მთ. ადგ. სალბ-
ბურდი; სტირია, მთ. ადგ. გრეცო;
ქარინთია, მთ. ადგ. კლაუენჭურთი;
ტიროლი უზარალობურდითურთ, მთ. ადგ.
ინსბრუგი; კარნოლი, მთ. ადგ. ლა-
იბაში; ლითთორალ ილლირიენ (ილი-
რიის განაპირი) მთ. ადგ. თრიესტი, ზ ლა-
ლაშცაი, მთ. ადგ. შარა.

მორე ნაწილი ავსტრო-ვენგრიის სახელმწი-
ფოსია, თრანსლეთთან ქვეყნის სახელით წო-
დებულაი (ე. ი. რომელიც მოიპოება ლეიტანს
იქით მხარეს) არის ვენგრიის სამეფო,
მთ. ქა. ბუდ-ბესთი ანუ ბესთ-ოქენი,
(ასე უწოდებენ სმარადა ამ ორ ქალაქს, რომელ-
ნიც ერთმანურთის შირდაშირ არიან დანუბ-
სკედ) ბრესბურდი, გრეს-ვვარდენი,
სძეუედინი; ზ ამ სამეფოსთან შეერთებულაი
ადგილები: ტრანსილვანია (ტყეების იქითა
მხარის ქვეყანა), მთ. ადგ. ერმანსტადთი;
ბანა დე ტემესი, მთ. ადგ. ტემესვარი;
ესკლავონი, მთ. ადგ. ესტეგო; კორა-
ცია, მთ. ქა. აკრამი ზ ჭიუში; ქონჭენ-
მილითერ (მხედართ სახლვარნი), მთ. ქა.

შეტერგვარდენი ზე სემლინი. ამ ბოლო
დროს შეიძინა თათრასკან ავსტრიაში კვანდ
ბო სნი ა ზე ერ სეკო ზნი.

ილლარიის კუნძულის, რომელთაგანაც უმ-
თავრესნი არიან: ვეკლია, ქერსო ზე ლისსა,
ესენი დამოკიდებულნი არიან კროატია სე ზე
დალმაცია სე ზე.

კ ა კ ვ ე თ ი ლ ი . ლ .

შვეიცარია .

129. როგორ განყოფიერებ შვეიცარიას?

შვეიცარია გინა ჭელვეციის შეკრულობა
(Confédération Helvétique) განყოფიერებ ოცდა
ორ სპერსითად, ამათგანი ცხრას ჩრდილოეთით
არიან, უთამც: ა მ მ ე ნ დ ე ლ ი , ს ე ნ - გ ა ლ ლ ი ,
თურგოზ (ით. ადგ. ჭროენქელდა), ს შ ა მ ქ -
ქ უ ს ი , ს შ უ რ ი ქ ი , ს შ უ გ ი , ა რ გ ო ზ (ით. ადგ.
ანრო), ბ ა ლ ი ზე ს ო ლ ე ვ რ ი (Soleure); სუთი
დასავლეთით, უთამც: ბ ე რ ნ ი , ჭ რ ი ბ შ უ რ დ ი ,
ნ ე ქ - შ ა თ ე ლ ი , ვ ო ლ ი (ით. ადგ. ლოქანი)
ზე უ ე ნ ე ჯ ; ო რ ა ს ა მ შ რ ი თ , ვ ი თ ა მ ც : ვ ა ლ ე (ით.
ადგ. სიონი), თ ე ს ს ი ნ ი (ით. ქ ა . ბ ე ლ ლ ი ნ -
ძ ო ნ ი ზე ლ უ გ ა ნ ო) ;

ორი ადამოსავლეთით, ვითამც: გ რ ი ს ო ნ ი

(მთ. ადგ. ქუბრი) ზე გლანისი;
ოთხი შუაკერძოთ, ლუსკენის ტბის განრეშე-
მო, ვითამტ: ს შვიცი, ლუსკენი, უნდერ-
ვგაღდი (მთ. ადგ. სტანტი), ზე უნი (მთ.
ადგ. ალთორქი).

გ ა კ ვ ე თ ი ლ ი . ლბ.

ვერთხის სამხრეთის კერძოს თემები.

შ ო რ ტ უ გ ა ლ ი ა .

150. როგორ განიყოფიერება შორტუგალია?

შ ო რ ტ უ გ ა ლ ი ა არის განყოფილი ექვს მ-
ხრად, რომელნიც არიან: მინოს მანრა, მთ.
ქს. ბრატა ზე შორთო; ტრას-ოს-მონთეს
(მთებრის იქით) მანრა, მთ. ადგ.; ბრატანსე
ბეირას მანრა, მთ. ქს. კოიმბრი ზე ვოსკო
ექვს ტრემადურა მთ. ადგ. ლისბონი; ალ-
ენტონ (ტანის იქით კერძოთ), მთ. ადგ. ეგ-
ორა; ალგანა, მთ. ადგ. ქართ.

გ ა კ ვ ე თ ი ლ ი . ლბ.

ისპანია.

151. როგორ განიყოფიერება ისპანია?

ისქანის განყოფილის 14 დიდ ნაწილებსა

ხუთი ჩრდილოეთის კერძით:

გაღისის მთ. ადგ. ქორონი, შიხვარდი, ჭაღა-
ქები არიან: ლუგო, თრუნსი და მონთე-
ვედრა.

ასთურეები, მთ. ადგ. ოვიედი.

ბასქის მახრები, მთ. ადგ. ბილბაო, მთ.
ქა. ვითორია და სენ-სებასტიენი (წმიდა-
სებასტიანე).

ნავარრი, მთ. ადგ. მამხელური.

არაგონი, მთ. ადგ. სარაგოსი, მთ. ქა.
შუესკა და თერუელი.

ათხი სამხელკერძით:

ლეონი, მთ. ადგ. ლეონი, მთ. ქა. სა-
ლამანჩი, სამორა, ვალლადოლიდი და
ნალენცია.

კასთილია-ლა-ვეხა (ძველი კასთილია) მთ.
ადგ. ბურგოსი, მთ. ქა. ავილა, სეგოვი,
სორია, ლოგრონო და სანთანდერი.

ნუევა (ახალი)-კასთილია, მთ. ადგ. მადრი-
დი, მთ. ქა. თალედა, სიუდა-რეალი,
ქუენქა და გუადრახარა.

ექსტრემადურა, მთ. ადგ. ბადახ-
ოვი, მთ. ქა. კასერესი.

ორი სამხრეთის კერძით:

ანდალუსია, მთ. ადგ. სევილია, მთ.

ქა. ქორდობა, ხანო, ალმერია, ნადი, მალაგა, ქადიქს ჭჭუელვა.

მულტია, შთ. ადგ. მულტია, შთ. ქა. ალბანეთე.

საძი აღმოსავლის გერძოთ.

ვალენსი, შთ. ადგ. ვალენსი, შთ. ქა. ალიქანთი ჭჭლანას კასტელლონი.

კატალონი, შთ. ადგ. ბარსელონი, შთ. ქა. გირონი, ლერადა ჭთარრაგონი.

ბალეარეს კუნძულნი, (ივისა მაილორკა ჭქორკა.) (უძფროსი ჭჭუტროსი), შთ. ადგ. მალბა, მაილორკას კუნძული.

სხვა დანაშთენ ჩინებულ ქალაქებთა შორის, მოიხსენებ კომპოსტელის სანიაგო, დედ-ქალაქი ძველი კადიციისა; კართაგენი, მულტიას ქველ სამეფოში, ჭქორთ-მანტონი მენორკას კუნძულში.

უბკვეთილი. ლგ.

იტალია.

152. როგორ განიყოფებ იტალია ჭრო-
შვი ქვეყნებით არას შემდგარი?

იტალია, რომლის დედა ქალაქი არის
რომა, შემდგარია შემდგვი ქვეყნებისაგან:

1° ბიუშოხთი, შიავანის ქალაქები, თურინი, ალექსანდრის ბნოვარა;

2° ჯენოვას გინა გენეზის მანრა, დედა ქა. ჯენოვას ანუ გენეზი; 3° ლომბარდიის, შიავანის ქალაქები არიან: მილანი, კომი, ბერგამი, ბრეშია, მანთუ, ქრემონა ბ. შავი; 4° ვენეციის, ში. ქა. ვენეტო, ვადუა, ვერონი, ვიჩენცო, ბუდინი; 5° შარმის მანრა, ში. ქა. შარმა ბ. ბლესანცო; 6° მოდენის მანრა, დედა ქა. მოდენი; 7° თლკანის ელბის გუნძულითურთ, ში. ქა. ფლორენცია, გროსესკო, სიენი, ლივურნი, პიზა ბ. ლუქა; 8° ეკკლესიის სახელმწიფოანი (Etats de l'Eglise), — (ეკკლესიის სახელმწიფოანი, რომელნიც ნელნელა ჩამოართვეს უმწურვალეს მამამთავარს, შვიტვამდენ რაშის ქალაქის გარდა, რომანიას, ში. ქა. რავენა ბ. ფორლი; ბოლონის ბ. ჭერარდის დესპანობათა; მარშეოთა, ში. ქა. ანქონი ბ. მანერათა; წმიდა პეტრეს სამკუდრებელის ნაწილის გინა ეკკლესიის სამფლანგოელი უკმის (Patrimoine de Saint-Pierre) რომლის შიავანის ქალაქები იყვნენ ვითერთი ბ. ნიკოთა-ვექქიანა; ბ. სანსკოთი, ველეტონის ბ. ჭრტვისონის მანრები) ში. ქა. რომა, ბოლონი,

154. ოსმალეთის ჩრდილოეთით მდებარე მთა თაჯსუფაღნი მასრანის ანუ სათაფაღონი; ვითამც: 1° სერუის ანუ სერბის, რომლის დედა ქალაქი არის ბელგრადი; 2° რუმანია, შემდგარი ორ მასრათგან შერეთუღნი მოლდავიასთან რომლის დედა ქალაქი არის იასსი, ჭ ვალახისთან რომლის დედა ქ. ბუხარესთი. 3° ალბანის ჩრდილოეთით არის მონთენეგრო (შავი მთა) რომლის მთავარმა ნიკოლამ მრავალ გზის ძლევა შეიმოსა თათრებსედ 1877. ჭ თუ ამან, თუ სერბიამ ჭ რუმანიამ ბევრი ადგილები შეიძინეს თათრისგან. 4° ბულღარიის სამთავრო, რომელიც ახლა შესდგა სათაფაღოდ ღვაწითა ჭ შეწევითა რუსეთისა.

ბულღარიის მთავარი ქალაქია არიან სოფის ვარნა; სილისტრია, ჭ სხ. ხალხობისა, რომლის დედა ქალაქი არის ბოსნა სერბი, ჭ ჭერსეგოჯნი, რომლის მთავარი ქალაქი არის მოსტარი, დიკავა ხესტრიაში.

გ ა გ ვ ე თ ი ლ ი . ლუ.

ს ა ბ ე რ ძ ნ ე თ ო .

155. როგორ განიყოფებან საბერძნეთი?

საბურძნეთო განიყოფება სამ ნაწილად

1° ჩრდილოური საბურძნეთო, მთავარია ქადაგები არიან: ათენა, ლივადია, ჭ ლე-
შანთა;

2° მორე ანუ ზელომონესი, მთ. ქა. გორინთა, რომანიის ნოშლი ჭ შათ-
რასი;

3° კუნძულნი, ვითამც: 1° ევბე ანუ ნეკრეზონთი, ღუბა ქა. ნეკრეზონთი; 2° ევბეს ჩრდილოეთით, არიან რავდენიმე შა-
ტარა კუნძულნი რომელთაგანი უმთავრესი არის სკირთო ჩრდილოეთ-აღმოსავლეთით; 3° კო-
ლოური ჭ ეკისი, ათენის ყურეში გინა წღვს-
ტოტში; 4° ჭიდრა, მორეს აღმოსავლეთური კერძოს ასლორეს; 5° გიკლადები (ე. ი. სიმრავლით განწყობილი კუნძულები); რომელთაგანნი უმთავრესნი არიან: ნაქსო, შარო, მილა, სანთორინი ჭ სირა; 6° იონიის შვიდნი კუნძულნი, კორჭუ, შაქსო, სენტ (წიდა) - მორი, თაქი, ბაქჭალ-
ონი, ძანტი ჭ კერიგო.

განკვეთილი. ლპ. პინტოტის
ევროპიის მცხოვრებნი, სახელმწიფოების
შეღარება.

156. ევროპისში არის 500 მცხოვრები.

მხოლოდ რუსეთის ევროპისში არის 74 მილიონი მცხოვრები ჭ ერთიან რუსეთის სახელმწიფოში არის 84 მილიონი.

შემდგომ მოჭყევებს გერმანიის ხელმწიფობს რომელშიდაც 42 მილიონი მცხოვრები არიან; თრანციას ჭყავს 56 მილიონ ნახევარი მცხოვრები. ჭ ავსტრიასდაც ვუნგრიითურთა ჭყავს 56 მილიონ ნახევარი მცხოვრები.

ბრიტანიის კუნძულში არიან 52 მილიონი მცხოვრები, ხოლო მთელს ბრიტანიის სახელმწიფოში 250 მილიონზე მეტი მცხოვრები არის; რადგან ამ სახელმწიფოსა აქვს მრავალი ადგილები აზიისში, აფრიკაში, ამერიკაში ჭ ავსტრალიაში.

იტალიაში არის 27 მილიონი მცხოვრები.

ის კერძოები სადაც უმთრო მომეტეპული მცხოვრებნი არიან ერთ ჭ იმავე გაყოლებულ ადგილებში, არიან: ბელჟიკა, ჰეი-ბასები ბრიტანიის კუნძულნი, იტალია, შემდგომ გერმანია ჭ ფრანცია.

ევროპის დედა ქალაქებსედ უფრო, ლონდონი აკმრავლებული მცხოვრებლებით; სულ 4 მილიონი მცხოვრები ირიცხებს მასშია.

შემდგომ ლონდონისა, ჰარევი არის გამ-

რწმუნებული რომელშადაც 2 მილიონი მცხოვრებისა.

ამათ შეიღგომ უფრო წარჩინებული ქაღაჭები არიან: სანკტ-ჰეტერბერლი, კოსტანდანუპოლი, ბერლინი, ჭ ვენა.

ევროპიის ხალხნი თითქმის სულ თეთრი ჩამომავლობისანი არიან, ჭ მთელი ევროპა სანოკუადოდ ქრისტეს მადგინარბული არის.

ნაწილი . გ .

157.

საღრთო წერილი ედუარდის ბაღს აშუალებს აწიანში, რომელიც იყო შირველი ადგილი კანთ ნათესაჲსა, ღვთის სჯულისა და შირველ სახელმწიფოთა. წყლის რღვნის შემდგომ, ნოეს კიდობანი დადგა ანაკრატის მთაზედ, და იქადგან წარუდნენ ნოეს ჩამომავლობანი ქვეყნის მოსაშენებლად. მაგრამ უფრო წმიდა ნიშნები აწიის ქვეყნისა ეს არის რომ, სინაის მთაზედ ღმერთი ელაპარაკება მოსეს; წინასწარმეტყველთა თაჲნთ ქვეყნებში მოჭვინეს ღვთის გამოცხადებულნი მცნებანი ჭურის გვირგვინი ქვეშევრდომი შეიქმნა ღვთის სჯულისა და ნახეს მიუწითლებელი საიდუმლო კანთ-ნათესაჲს დახსნისა განკატეებითა ძისა ღვთისა და მისივე ჯვარცმითა და სიკვდილითა.

აწიის მტხოვრებლები განიყოფებიან სამოქალაქო ხალხად და ელუბად გინა მთაბარძობის მიმდევ ხალხად; ამ უკანასკნელთა, რომელნიც არიან საზოგადოდ მიწის მომქმედნი, მონადირენი და მწყემსნი, უკანა აწიის შუაგულის ფართო

გაშლილნი ზე თვაღკადუწკდენელნი ვაკეები, ლო დასავლეთით, აღმოსავლეთით ზე სამხრეთით, დიდი სახელმწიფონი არიან გამართულნი რომლის მმართველობის ნაირობა არის სასოკადოდ თვით მმართველობა. ანგლიელთა, დანიწყეს რა მეფობა ინდოეთშია, შეიტანეს მუნ ევროპიული მმართველობა.

უბნები ზე რუსხმულნი მხოლოდ წინშია ზე იანპონიაში არიან; სხვა ყოველგან განიერი კსეები არიან წარვანებისკან უთანასწოროთ მიხვეულ მოხვეულები; ეს ქარვანები არიან ერთად შეკრებულნი ვაჭრები, რათა რომ იმ უდაბურ კსეებსედ უფრო უშიშრად იმკსაფრონ.

ჭაკრი. აწია, რადგან ვრცელი ზე დიდი ქვეყანას, ამისთვის ყველანაირი ჭაკრი არის მასშია. ჩრდილოეთით სადაც მიწა დაფარულია თოვლით ზე ყინვით თითქმის ათ თვემდისინ, სასოკადოდ შეუმუშაკებელია, კარნა მინერალების კერძოთ კი მდიდარი არის. შუა კერძოთ არას ცვადადებითად ქუშოვანნი ვულნი, მლაშე ზე მარდილოვანნი, განსმარ მოკვადულნი ზე ტრიანლი მინდორნი, შედგინებითად მშენიერ მწვანითა ზე ნერგებით შეძკულნი. სამხრეთით მოდის ყოველს მოსავალი ამ ქვეყნებისა რომელნიც ტროპიკებშია (მისის მოქცევს სარტყლებში) მოიხობიან.

ცხოველნი. უფრო უწარჩინებულესი კვარ-

ნი ტყის ნადირთა იქ მრავალნი არიან: მარცხენა
 ღოკოთისკენ, თეთრა დამჯ ჭ მრავალა საბუკვერ
 ლა ჭ საჭურქო ცხოველები; სამხრეთისკენ, სპა-
 ლა, ერთ რქიანი (ცხვრ რქა), ლაში, ვეფხვი,
 ხვთჭი, ჭ მრავალიც მამიშუნებო არიან ცხენებო
 სასქლოვანნი ჭ წინჩინებულნი არიან სარბენად.
 აქლემს ჭ ერთკუხიან აქლემს მძარაბენ საშაღნ-
 ის ასაკიდნად გინა საჭაჭაჭად ჭ შესაჯდომლად.
 მცენარენი. აწია ქვეყნის ერთი ნაწილია უფრ
 რა მდიდარი სსუგბხედ თესლეულებით გინა მარ-
 ცვლეულობით, მესტრეულობით ჭ ხეხილანარებით
 ყველა გვარის მცენარენი უხვად მოიპოვებან
 მუნ, ჭ თავს საკუთარი მცენარების კარდა, არიან
 კვლად: ყავა, შაქრის ლეღწაში, ბსის ხე, ტინი-
 გის გინა დანაკის-კუდას ხე, ინდოეთის ლეღვის
 ხე, ლაღის ხე, ქოქყისი ხე, ჩაი, მკორვალა (შიღრი
 შილა), ქაფურა, დარინინის ხე, ინდოეთის მცენარ-
 ე (სხელ) რამდღას თურცლემს ლეჭვენ ინდოეთ-
 ელნი, ინდოეთის ერთნადრი ლეღწაში (hambou).
 მინერალეები. აწიაში არის რაგდენიმე ნად-
 მები, ოქროსი, ვეტხლისა, სოფისა, რვინასა,
 სპილენძისა, კაღისა, ჭ სს.
 მაგრამ თავსი უფრო ძვრებასი ლითონნი არიან
 ზღმასკები ჭ სხვა ძვირფასი ქვანი, უფრო წინჩინ-
 ერიული ჭ მშვენებრა მარვალიტები აწიის კვრ-
 ძოთ მოიპოვებან.

...საზღვარსა, აღვიღის სიღვიძეთა, თუძთა ჭ

საზღვარსა, აღვიღის სიღვიძეთა, თუძთა ჭ

საზღვარსა, აღვიღის სიღვიძეთა, თუძთა ჭ

158. რამეული არიან აზიის საზღვარნი?
ჩრდილოთ, ყინ უღის რუკანო; აღმოსავლით
დიდი რუკანო; სამხრეთით, ინდოეთის ზღვა;
დასავლით, წითელი ზღვა, სპჰანდ ქვეყნის ზღვა
ჭევერება.

159. რამ სიღვიძეა აზია?

აზიის სიგრძე აღმოსავლეთიდან დასავ-
ლეთამდისინ, მანსტ 2800 კილომეტრი არის,
ჭ. ჩრდილოეთიდან სამხრეთამდისინ 9700 კი-
ლომეტრი.

140. როგორ განიყოფებ აზიას?

აზიას განიყოფებ თორმეტ უძთავრეს თუ-
ძებად:

- ჩრდილოთ: 1° ტიბეტი, ამას დედა ქალაქი
არის ტიბეტის სკოთი. დედა ქალაქი - ლაზა.
- დასავლეთით: 2° კავკასია, დედა ქ. თფი-
ლისი.
- 3° აზიის მოსმალეთი, მთავარი
ქალაქები არიან სმირნა, დამასკო, ალე-
პი, ჭიერუსალიმი; 5° არაბის ტანი, დედა
ქ. მექა;
- 4° სპარსეთი, დედა ქ. თე-
ბერანი; 6° ინდოეთის ტანი, ანუ ქ. ბენგალი.

დედა ქა. ქაბულა; ჭ 6° ბელუქის ტანა,
დედა ქა. კელათი.

სამხრეთით: 1° ინდის ტანა, მთ. ქა. ქალ-
ქუთთა, შადრასი, შონდიქერი, ჭ ბომ-
ბა; 2° ინდო-ჩინი, მთ. ქა. მანდელე,
ბანკოგინა ჭ სანკონი.

აღმოსავლით: იაშონის, დედა. ქა. იუდო.

საშუალო კერძით: 1° ჩინის სანკისრო,
რომელი შეიჭვამს ჩინს, რომლის დედა ქა.
არის ბეკინი; ქორეს სამეფო; ჭ ტიბე-
თი, დედა ქა. ლჭასსა; 2° სათათრო გინა
თურქის ტანა, მთ. ქა. ბუხარა.

141. რომლები არიან აზიის წლები?

დიდროანნი წლები რომ ჭრწყვენ აზიას
არიან: ჩრდილოთ, ჩრდილოთური ყინულ-
ის ოკეანო.

აღმოსავლით, დიდი ოკეანო.

სამხრეთით, ინდოეთის წლები.

აზიის შატრა წლები არიან:

ჩრდილოთ - აღმოსავლეთით: ბერინგის
წლები.

აღმოსავლეთით: იაშონის წლები, ყვითე-
ლი წლები, ლურჯი წლები ჭ ჩინეთის
წლები.

დასავლეთით: წითელი წლები, საშუალო-
ჭვეყნის წლები ჭ კასპიის წლები.

ყურეთა, კუნძულთა და ჯგუფ-კუნძულთა, ნახევარ-
 კუნძულთა და კონტინენტთა შედა აზიისა.

142. რამეღნი არიან აზიის ყურენი, გი-
 ნა ზღვს ტოტნი?

ჩრდილოთ, კარას და ობის ყურენი.

სამხრით, ბენგალის, ომანის, ორბუჭ-
 ის ყურენი, სპარსეთის ყურე, და არაბის-
 ტანის ანუ წითელი ზღვა.

143. რამეღნი არიან აზიის კუნძულნი და
 ჯგუფ-კუნძულნი?

სამუალ ქვეყნის ზღვაში, ჯგუფ-კუნძუ-
 ლის კუნძულები და კიპროს კუნძული.

ინდო-ტანის სამხრით, ლაქედონები, მა-
 ლადონები და სეილანის კუნძული.

ინდო-ჩინის დასავლეთ, მეტეიების კუნძუ-
 ლნი.

ჩინის ახლორეს, ჰაინანის კუნძული და
 ფორმოსის კუნძული.

იაპონის სამხრით, ლიუ-გიუს კუნძულნი.
 იაპონიის კუნძულნი რამეღთაგანი მთა-
 ვარი არის ნიპონი.

კამბჩატკას სამხრით, კურილუები.

144. რამეღნი არიან აზიის ნახევარ-კუნ-

ძულნი?

აწიას აქვს ოთხი დიდი ნახევარ-კუნძული ჭ
 სამიჯ შატარა.

ოთხი დიდრთან ნახევარ-კუნძულები აწიას
 არიან:

არაბის ტანი, წითელი ზღვის ჭ სპარსეთის
 ყურეს შუა.

ანატოლი, საშუალ ქვეყნის ზღვის ჭ შავი
 ზღვის შუა.

ინდო-სტანი, ომანის ყურეს ჭ ბენგალის
 ყურეს შუა.

ინდო-ჩინი, ბენგალის ყურესა ჭ ჩინის ზღ-
 ვის შუა.

სამნი შატარა ნახევარ-კუნძულნი აწიას არიან:
 მალაქქა, ქორე ჭ კამბატკა.

145. რომელნი არიან აწიის კონტხნი?
 ჩრდილოთ, სევეროს კონტხი.

ჩრდილოეთ-აღმოსავლეთი, თაღმოსავლეთ-
 თის კონტხი ჭ ლაზარტკას კონტხი.

საშუალ კერძოთ, რომანის კონტხი, კო-
 მორინის კონტხი ჭ რასალკათის კონტხი.

სამხრეთ-აღმოსავლეთი, კამბატკის კონტხი.
 კამბატკის კონტხი.

სრუტოთ, მკლავ-ხმელეთთა, მითათა
 ჭ მდინარეთა ზედა აწიისა.

146. რომელნი არიან აზიის სრულყოფილი წმინდობით, ბერების სრული.

აღმოსავლით, ტარაკანის ვიწრო სოფელი, ბერების ქორეს სრული.

სამხრით, მალაქის, ბერების ბაბელ-მანდები (1) სრული.

147. რომელნი არიან აზიის მკლავ-ხმელეთნი?

სუფის მკლავ-ხმელეთი რომელიც აერთებს აზიას აფრიკასთან.

გრან მკლავ-ხმელეთი რომელიც აერთებს მალაქის ნახევარ-კუნძულს დიდ ხმელეთთან.

148. რომელნი არიან აზიის მთები?

ურალის მთები, ურალისა და აზიის შუა-კავკასიის მთები, შავ ზღვას და კასპიის ზღვას შუა.

სიმალას მთები, რომლების 89 თავ-მწვეტიანი მთები უფრო მალეები არიან მთელი დედამიწის მთებზედ; და მათგან უფრო უმალესს აქვს 8,840 მეტრი სიმაღლე.

149. რომელნი არიან აზიის ტბები?

ბაიკალის და ბალკანის ტბები, ცი-

---

(1) ესე იგი სიკვდილის კარი. რადგან ამ ადგილს ძალიან სანდუროვანია მენაჟობა.

ბერში.

არა ღის ტბა ანუ ზღვა, სათანადოს გინა თურქისტანის ჩრდილოთ.

ას ჭალ ტითის ტბა გინა მკვდარი ზღვა, შალესტინში. იმ ადგილს სადაც სოლომის ჭ გომორის ქალაქები იყვნენ; მისი წყლები სულ მარლიანნი, შაბიანი ჭ გოგირდიანია; იორდანის მდინარე, მერომის ჭ ტიბერიადის ტბების შუა გადის, ჭ იმ კვდარ ზღვაში ვარდება.

150. რომელია არიან აზიის მდინარენი? ობი, იენისსკი ჭ ლენა, ციბირში.

საგალენი, ყვითელი ჭ ლურჯი, მდინარენი, ჩინეთში.

კამბოჯე, ინდო-ჩინში.

ბრამაპუთრი, განჟი, ინდუზი, ინდო-ტანში.

ტიგრი, ევფრატე, ჭოროღი, ჭ სხვა, მცირე აზიაში.

გ ა გ ვ ე თ ი ლ ი . შა.

უმთავრესნი თემები აზიისა.

151. აზია შეიჯვამს ცამეტ უმთავრეს განყოფილებათა.

ნრდილეთით: ადმოსავლეთის აწიის სეთი, შემდგარია ციბირით, რუსის-თურქესტანით, რუსის-მონგოლით და რუსის-მანდაჩურით; და განუენილია ურალის მთებზე, კასპიის ზღვის, და არალის-ზვიდგან დაწყობილი ვიდრე ბერინგის სრუტამდი და იაპონიის ზღვამდი. ეს ადგილი და თუმი უფრო დიდია მთელ ევროპაზე, ვინა მცხოვრებლებით ვი შეიდიდგან რვა მილიონზე მეტი მცხოვრები არ არის, მისი საზოგადოდ ძალიან ცივი ჭკერის გამო; მაგრამ იქ ძვირფასი მანქები და მრავალნი საბუნებო რესურსები და სანაწარმო მთავარი ქალაქები არიან: ტომსკი, ირკუტსკი, ტაშკენდი და სანარკანდი. იმასთ მცხოვრებლებში განირჩევიან კირგიტები და ოსტიაკები.

შედგვი აწიის უმთავრესი თემებისა. 1) დასავლეთით, მოიხლებიან კავკასიის აქეთა მხარე, მცირე აწიის ოსმალეთი, სპარსეთი, აფხაზისტანი და დასავლეთის თურქისტანი. 2) კავკასიის აქეთა მხარე, ვინა დასავლეთის აწიის რუსისა მოიხლებს კავკასიის და შვილღვის შუა კავკასიის სამხრით.

გ ა გ ვ ე თ ი ლ ი . მ ბ .

153. საქართველოს ეწოდების გზადად ივერიან, ლათინურებ იბერიან, რუსულებ ჭ ა ლ ე მანურად გრუსიან, იტალიანურად ჯეორჯიან, სომხურებ ვრანსტან, ჭ თათრულებ გვირჯისტან.

ივერიან გინა საქართველო იმყოფების შავუ 'სღუ-სა ჭ კასპიის ზღუჳს შუა. საქართველოს სასღუ-ვარნი არიან: აღმოსავლეთით, კასპიის ზღუა, დასავლეთით, შავი ზღუა, ვიდრე ტრაპიზონის ახლორეს მყოფ მთადმდე, სადაც ყოფილან რკინის ხალოები სასღუვრად. სამხრეთით, სომხითი გინა ბასენი, ასრუმის ახლოს. ჭ ჩრდილოეთით, კავკასიის მთები გინა ანათა,

კავკასიის მთის გადმოღმა ირიცხება მცხოვრები 3,225,000.

საქართველო არის ერთი წარჩინებული მხარეთაგანი აზიისა, ჰოხიერი ჭ ნაყოფიერი ყოველნაირი მოსავალითა, ყოველნაირი ხე ხილნარითა, ჭ მთაბარით შემკობილი.

154. ივერიან განყოფების უმთავრეს ცხრა ნაწილად.

ა. ქართლი, რომლის მცხოვრები არის 550,000. ამისი ქალაქები არიან: თ ბ ი ლ ი ს ო

(თიფლისი) მტკვრის ზირსედ, რომელიც მდებარეობს
 ლი ივერიისა და კავკასიისა და დასავლეთისა, რომ-
 ლის შემოღობვა არის სამოცდა ხუთი ათასზე მე-
 ტი; ევროპიულად განწყობილი და მშენებელი. გო-
 რი, მცხეთა, ძველად დასავლეთისა და დასავლეთ-
 ველისა და სხ. ქართლი შეიცავს კვლავ, დუშ-
 ეთსა, თრიალეთსა, ოსეთსა და სხ.

ბ. კახეთი, რომელიც შეიცავს კვლავ ქიზი-
 ყსა, დაღისტანს, სანგიღოვოს, თი-
 ნეთს, თუშეთს და ფშავსეგსურს; მცხო-
 ვრები არის 200,000; ქალაქი არის: თელავ
 და სიღნაღი, დერბენი და ტეშირხან-
 შურს.

გ. მესხეთი გინა შემოქართლი, რომელიც
 შეიცავს სამცხეს, ჯავახეთს, კოლას,
 არტაშანს, აჭარას, დივანას, ბათუმს,
 შავშეთს, ლაზისტანს, ჭანეთს, და სხ.
 მცხოვრები არის თითქმის 250,000; ქალაქები:
 ახალციხე, ახალქალაქი, ქედა, არტ-
 ვინი, ბათუმი (რომელს აქვს ფრიად ფართო
 და მშენებელი ნაგებობა სანაღებო), არტანუჯი,
 ორთისი და სხვა.

დ. იმერეთი, ლიხის მთის იქით, რომელიც
 არის დასავლეთისა და დასავლეთისა, შემოსილი ხში-
 რი ტყით, ფერად ფერადი ხე ხილნარით, მსგა-
 ვსად ერთი თვალს განუწვდენელი მტილისა. ესე

შეიღვაძეს ზემო იმერეთს, ქვემო იმერეთს, ჭავჭავაძის, მცხეთურები არის 287,000; ქალაქები არიან: ქუთაისი, რიონის პირსუდ მშვენიერი ნაშენებით შემკული, მისი მცხოვრები 10,000; შორაპანი, ბაღდადი, თბილისი, თრეიტი, ჭსს.

ე. გურია, რომელი შეიღვაძეს ქობულეთს; ამისი მცხოვრები იქმნება თითქმის 100,000; ქალაქები არიან: თსურგეთი, სამედა, ქობულეთი, ჭსს.

ვ. სამეგრელო, მკურელებიც არიან ქართველების ტომისაგან, რომელთა ენა არის გარდასხვაფერებული. სამეგრელო შეიღვაძეს ლეჩხუმს, ჭსს. მცხოვრები არის 185,000; ქალაქები არიან: სუგდიდი, ყულევი, ფოთი, ჭსს.

ზ. სვანეთი, მთიური ხალხი. მცხოვრები არის 10,000.

წ. სამურზაყანო, იმყოფების სამეგრელოს ჭავჭავაძის შუა, მცხოვრები ჰყავს 25,000.

თ. აფხაზეთი, რომლის მცხოვრები ირიცხევა 74,000. ამის ქალაქი არის სოხუმი შავი ზღვის პირსუდ. აფხაზეთი შეიღვაძეს წიკულდას, რომლის მცხოვრები არის 8,000.

საქართველოს მთავარი მდინარები არიან შემდეგნი, ვითამც: კორალდი, მტკვარი, რიონი, ცხენის წყალი, ენგური, ტეხური,

ლიანხვი, ალაზანი, იორი, ტ სს.

155. საქართველო ორ გუბერნიად არის განყოფილი ესეიგი: თბილისის გუბერნიად და ქუთაისის გუბერნიად.

კავკასიაში იმყოფება კვლად სამი გუბერნიად ვითამც: ერევნისა, განჯისა, და ბაქოსი.

ერევნის გუბერნიის ქალაქები არიან: ერევანი (ალექსანდრეპოლი), ნახჩევანი, და ორდუბათი; განჯისა, ელისაგეთპოლი, შიშა და ნუხა; ბაქოსი, ბაქო, შაშახიანი, კუბა, ლენქარანი და სალიანი. ეს განჯისა და ბაქოს გუბერნიებიც შეირატხებიან საქართველოს ნაწილებად, და ესრეთვე ჩერქეზეთიცა.

საქართველოს ისტორიის ინსტიტუტი

ქვეყნის დედასეპა.

ა. ქვეყნის დედასეპა.

მოსე წინასწარმეტყველებს შინაქროლუთს
 ღუთისა საღმთაწერილი დაწერა, უსჯულთ ვაჭრთ
 მოსაქვეყლად. ღმერთმან ექვს დღესედ განჩინა
 არაწადასკან ცაზე ქვეყანა! სეცა ადაუსო ანგე-
 ლოზებით, ცა მნათობებით ღ ქვეყანა ყოველნა-
 იწი მტენარ ხილნარებით ღ ცხოველებით, ჭაქრში
 მფრინველები; სღვამი თეუს მტურაუნა ღ ხმელეთს
 მრავალ გვართ შირუტყუნა ღ ქვემძრომნი დალაკ-
 დნენ; სრულ ბოლოს დაჭირდა ადამი მიწითგან
 ღმერთმან თაჟს სახესედ: სიბრძნით, თაჟს უფლებ-
 ბით ღ უკვდავებით. მისი წიბოს ერთი ძულით-
 გან განჩინა ევა, ადამის შემწედ. დაადგინა ედე-
 მის მშენიერს სამოთხეში, დაამორჩილა ყოველი
 ცხოველები ადამს ღ მეშვე დღეს განისვენა.

ბ.

ღმერთმან თაჟს განქენილებისგან ანგელოზებ-
 ში, სათაული დასაჯან საჯოჯოხეთოდ, მისი მიმ-
 ყოლი ანგელოზებით ამხარტაუნობისათჟს; გარ-
 დმოყარა სეცითგან, გარდაიქტენ ეშმაკად ღ შთა-
 ცვდნენ ტარტაროსს შინა ცეცხლისა, ადამი
 ედემის ბადში რამ დადგენილ იყო, ღმერთს

შორილუბის ნიშნად დაევალიანებინა, ყველა მხრით
 ღაითკან ეჭამა და მხალღად ერთის ხილითკან არ
 უნდა ეჭამა, რომ ბედნიერი და უკვდავ ყოფილ რიგ-
 გენ თაჯანთ შთანძოძავლებით. ეს სიკეთე შევქმურ-
 და ეშმაკს, შევდა გველის სასეში, შექმნისა ევას და
 უთხრა: ძაკ და შვლილს ხილს რომ სჭამდეთ, თქე-
 ნც ღმერთი განდებითო! მონატუნა, აჭამა იმ ხი-
 ღითკან ევას, მანც ადამს მანათუა და ასრე უკვდა-
 ვნი მოკვდავ გავსდით, გვეუფლა ყოველი ჭირნი და
 უბედურობა ქვეყნისა აჭამდინ.

რა განტეხეს ღვთისა ბრძანება ჩვენმა ზირველ
 შშობლებმა, გამოხდევნა ისინი ღმერთიდან იმ სა-
 მოთხისაკან. ადამს ევისაკან შეძინა ზირველი ვაჟი
 განი და მერე აბელი, ერთი გლეხი იყო და მერ-
 რე მეტყვარე. აბელი ღმერთს რომ უყვარდა უცო-
 დველობისათვის და განი არა თაჯსი სიბოროტისა-
 თვის, შურით განეძინა აბელი მოკლა, გაეცადა ადამს
 ეს ერთ მხარეს და ცაღვე დადგა. ადამს აბელის ძა-
 გიერ, სეთი მიეცა, აბისი მოდგმა ღვთის შოშიში
 იყო, ენოსმა ღვთის მსახურება დააწესა, ენოქი სი-
 კეთისათვის ღმერთიდან ცოცხალი ანძაღლა უკვდავად
 და მათუსადამაც 969 წელიწადი იცოცხლა ყველა
 ადამიანი სკადმეტო დადგა და რომ ღმერთს მსახურ-
 ებოდა. ამისა და უნდა ყოველგვარ მსახურ-
 განის მერეთე თაობაში დააქება შვა იღობლი,

შემომღები მეცხვრების კარჯსა, ჭ იობუღი
 მომღები მოღუქსობისა. კვალად თობუღი (ვუღ-
 კანი თუ ღვანღი) გამომღები რკინუღის თუ სხიღ-
 ენძუღის მჭუღლობისა, ამისმა და ნოემამ მოი-
 გონა სამოსღის ქსოღა; მამინ გამოღდა ცუღი,
 სანისი, კმანღი, შუბი, სომამრი იარანღი ჭ ვარს-
 გულავთ მრინცხუღობის დედანი, შემღგომანკურის
 გამომწოღა, კურობამ ჭ ჯოგრი (დურბინდი), ასრე
 რომ დანწინავდენ სამოქალაქოდ. სეთის მოღმა
 დამუნანღა კანის მოღგმანსა ჭ იმანგან შთანმო-
 ვიდენ მეტად დიდტანნი გმირნი, ჭ გარყვნიღნი
 აგკორცობის გინა არა წმინდების სიბოროტითა,
 რომ ვეღარ მოუთმინა ღმერთმან, დანდო ნოეს
 კიდობნის ამუნება. ნოემ იმ გმირთავუ აამუნები-
 ნა ის კიდობანი, ბოლოს ღთის ბრძანებით შუ-
 და თავსი ცოლშუღით ჭ შეიყვანა თან ყოველი
 ცხოვეღნი, შინაური შუღ შუღი წყვიღნი ჭ გარე-
 უღი თრ თრი. წანდა რღვნით მთეღი ქვეყანა ჭ
 გარღარჩა მარტო ნოე თავსთან ხლებუღებით!..
 გამოვიდა კიდობნითგან წიღის თავს ჭ შესწირა
 ღმერთს საღმთონი.

ე.

არარატის მთაზედ დაღვა კიდობანი ჭ იმაღ
 მხარეს ჩამოღდა ნოე ჭ გამრავლდა მისი შვიღე-
 ბისაგან კვლანღავ ქვეყანა: სემისა, იათეთისა ჭ
 ქამისაგან, რა ვეღარ მოთავსდენ არარატს, გამ-

გზავრენს ბაღდადისკენ; ჭ იქ ერთი ერთისაგან
 გაყრამდის, სახელის გულისთვის იწყეს საოცარი
 ტახე კოშკის შენება. უწყინა ღმერთმა ჭ აურია ენე-
 ბი, რა ერთმან ერთისა ვეღარ გაიკეს, მოიფან-
 ტუნენ აქა იქ. ამის გაძო იმ ადგილს დაქრქევს ბა-
 ბილონი (არევა). სემის ტომი ეფერატის მდინა-
 რით, დასავლეთის მხარეს ჭ საშვანლო ქვეყნის
 წვლით, უქსოს მდინარემდე სომხეთისკენ დასა-
 ხლდა. ქაშის ტომი შალესტინით არაბიანდინ ჭ
 ეთიოპიანდინ გამრავლდა. იათუეთის ტომმან ადი-
 რჩის აწიის ჩრდილო ჭ ევროპა. იათუთს შვიდი
 შუღი ჭყავდა: ა. გამერი, მისგან გამირნი, კელ-
 ტნი, ჭ სომეხნი. ბ. შაკოგი თუ გოგმაგოგი,
 მისგან კავკასიის სვიეთნი, სარომატნი, ჭ სხ.
 გ. მადა მამა მიდთა (ქურთთა). დ. იავანი, ამისა-
 გან იონელნი (ბერძენი), თარსისელნი, კილიკე-
 ლნი, ჭ სხ. ე. თუბალი თუ თობელი, ამისაგან
 ქართველნი, ტიზარელნი ზონტოდ, ჭ სხ.
 ვ. მოსოჩი თუ მესეხი, ამისაგან მესეხები, ჭ სხ.
 ზ. თირასი, მისით თრაკიელნი, ჭ სხ.

ვ. ძველის ძველობა ჩვენი.

ღმერთი (ღრმანეთი), სეითი, ზეესი თუ თევ-
 დი, აქეთგან წარმოდგარია ზეითი, ზემო, დევი
 თუ თაჷ. იონანლისაგან უფალი, დვანლისაგან, თვა-
 ლი, ტიტანები ზირდაზირ დიდტანები. ოსეთს
 არის დვანეთი, გამერისაგან გმირი წარმოდგენი,

და თობალოს სამკუდრებელს ვეძახით თობალოსი (თბილისი) ჭ მასოქისას მუსხს. რად-
გან ქართულები მწიყმსი იყვნენ მთა ბარობდენ
ამისთვის შესებმა უწოდეს მთაბარლები (ტიბარე-
ლები). შესებებე შეეწყნენ მიწის შემუშავებას.
მუსახითგან წარმოადგა მუშა, შესანიშნავა ცხვარ-
რი, (საზრდო ჩვენი ცხოვრებისა); კარი, მწე
მხარი ჩვენი. ღუნო, მიღმო განმამხარულებელი.
ვენახი ღუნახე, ეს ლექსი მთელ აზიას, აფრიკას
ღ ივერობას განთენილია ჩვენგან. აგრეთვე ჭა-
სიანებს თუ არმენიანებს ვეძახით დღესაც სომხებსა
(სემეხნი) ჭ მათ ქვეყანას სომხეთს, აქედგან
სჩანს რომ ჩვენ უმურო ძველი მკვიდრი ვართ,
რომ გვანსოვს ისევ სემის ტომის მკვიდრობა
ჩვენს მესობლად სემეხნი.

ზ. ფინიკელების კვალთ.

ყველა ტომსედ უწინ ფინიკელებმა იწყეს
ზღვა ვმელეთით ვაჭრობა ქვეყანასედ, შემოჯდ-
ნენ ჩვენს ქვეყანაშიცა ჭ ვააგრტელეს თავანთი
ვაჭრობა, ჭ სავაჭრო ქალაქ, დაბა; სოფლებს,
თავიანთ მხარი ქალაქების ჭ თუ ვაჭრების სა-
ხელები დასდევს, როგორც სურის ჭ ტირის მაგი-
ურ, სურამი ქართლში ჭ დარი ახალციხის ხეო-
ობასედ. აგრეთვე ბეკამი, დიღუბამი, საქართუელ-
ოს, ჭ ახალციხისკენ ლიკამი ბეშუმი, თორთო-
მი; ჯავახეთს გუდიკამი, კარტიკამა ოკამი ჭ სხ;

რომ ქამის შთამამავლობის გამო თაჟიანის სახელებს სულ ამს თუ ქამზედ ახოლოვებდნენ. სავაჭროს გარდა მრავალი წესები ჭ კანონები შემოვიდა იმათგან ჩვენში, როგორც სასოგადო მმართველობა ჭურჭლების სახელები: სურა, ჭური, ქიშა, დოქი, დორა, მინა ჭ მისთანანი. მშინდელია ციხე სიმკრების ალაგები ანიშნული, რუსებულები, ქვანუბი, კარკნალები, როგორც უფლის ციხისა, თმოგვისა, ქვანდიანისა, ოცხისა, სათადასხვეისა, ფოცხოვისა, იმერხვეისა, ჭ სხ.

წ. არიანელების კვლი.

ასურებს თუ არიანელებს აღმოსავლეთით ინოეთი ჭქონდათ, დასავლეთით ბაბილონი, ასურეთი ჭ სომხეთი, საძხრეთით სპარსეთის ზღვა ჭ ჩრდილოდ გურგანის ზღვა აქსარტრის (სეონის) მდინარითა, ამათ საშვალ გამრავლებულ იყვნენ, ეჭირათ სუსიანი, სადაც იყო შავშის თუ შუშანის ქალაქი, ინდოეთისკენ არაქოსის მდიდარი ქვეყანა... ამათი მეფე ჯიმშედი იშობა იპერიის სოფელს (ვირჯემპერტს), რა გაკელმწიფდა, მრავალი ქვეყნები დაიჭირა, მოაწია ჩვენკენა, ნახა რომ კანონიერი მმართველობა იყო დაარსებული, არ შეეხა; მხოლოდ მშვიდობით ვაჭრობა განდდა, ამათი ხომალდები სურამს ჭ აწყვერს ამოდლიოდნენ. ამათ უწოდეს თბილისურა; აწყვერს სოხანკეთი; ართუინს შავშეთი, არს

ტანს სური თუ კური. იქ იწიეს ტერ სტრუქტურა-
ურება. მით მდინარესაც კური (მზე) ეწოდება, ჩვენ-
ებმა კურის მაგიერ მტყუარნი (ტრუ) უწოდეს, რომ
დღესაც მტკვარს ვუძახით; იმათვე დანაქვეს გეონს
ანაქსი, მიხედვთ თაჴანთ ქვეყნისა, ივერიისა სუ-
სიანისა, შავშისა ჭ ანაქოსისა; კახეთის მხარეს
უტი, იმერეთისა ზუგდიდი, მიხედვთა განგესის
შუა მდებარე უტისა ჭ სოკდიელებისა. რაჭასდას-
დვეს რაჭა (თავადი), მის გამო რაჭა ეწოდება აქ-
მდის; ახალციხეს წანდას განდეს სასწავლო, იქი-
დგან შემოჴდა ჩვენში მკედრული ასოები ფელე-
ურისა ჭ ზენდურისაგან, იმათგან დაშთენილია
ჩვენში გეთი კერტის მაგიერ, როგორც: სოსან-
გეთი, ალგეთი, ფანანაგეთი, ჰაშტა, დასტურ,
მორბედი, სუდარა, სტეჴანი, ჭინკები, დეკები,
ჭეშმარიტი (ჯიმშადი), ჭ სს.

თ. ეგვიპტელების კვლი.

მოსეს დაბადების დაწერის დროს, ეგვიპტის
მეფეები უფლობდნენ ჩვენს მხარესედა; ამისთვის
ახალციხის მხარეს, ეკლატს ჭ სომხეთისას, ეთი-
ობს უწოდებს; რადგან ჴრით ეთიობის აჭრიკაში
ღ ევილასტი ანაბიაში იყო (სინანს არმენები არი-
ანელების ნაწიყვეტი ტომია, რომ სომხები ე. ი.
სემის ტომი გასდევნეს ჭ თჴთან დადგნენ იმათ
ნაადგილეს), ეგვიპტეში მცხოვრების (ჴსიკოსე-
ბის) ახალ მეუობას, დიდი ძალა ჴქონდათ; ძი-

რთანა რამ არ ემოჩინებოდნენ, მისი (სიკეთის) აყრისა, მისთვის კეკროფისი ჭ დანაოსი, სანერძ-
 ნეთისკენ; კასიის მთიულნი კალსონნიც, იმერეთის
 ზღვს ზირობას გარდმოსახლდნენ, ამათ უწოდეს
 ქალსია თუ ქალხიდა ჭ მიღმა მთებს კასია.
 რადგან კასში ერქვა ზემო მთებსაც, ამის გამო-
 რთული სახელით ეწოდა კასპკასია. კალსონებს
 კიდევ ერქვათ მუგრები, რომ ჩვენ დღესაც მუგ-
 რელებს ვუძახით, ეკუთვნილებსა დაარქვეს თაჯანთ
 ქალაქების, დაბების ჭ ტომების სახელები ჩვენს
 ადგილებსა; დადოზოლისა, ზოანისა, ტიანისა
 ჭ ონის მაგიერ, ოცხეს დადო; დონს ტიანის-
 სი, სვანი, ჭ რაჭას ონი; გურიას ოსირის მა-
 გიერ ოსურკეთი; აჭარას ქედა; იმერეთს დიმი-
 ბაბი ჭ ფოთი; ამაღეკელების მაგიერ, ლეკი;
 ხეველებისა ხეგები, ჭ სხ. მის გამო ქალაქს ფი-
 თის მაგიერ ფოთი ეწოდა. სომხური ჭ ჩვენი
 სურჭური ასლები ეთიოპიურითგან გადმოვიტა მაშინ
 ჩვენში ჭ დაშთა აქა იქ სწავლულებში, რომ ბო-
 ლოს ქრისტიანობისა გამოჩინდა; ამდენს ცვლი-
 ლებაში, მაინც ისევ ერთობა დაშთა მესხებსა ჭ
 ქართველებს შუა, რომ არ მოიშალესა, არც ენა ჭ
 არცაა საწმინოება, როგორც არიელების გუ-
 რი გაჭკიცხეს; ისე ამათი ჭორო (მხე) დორს
 დაარქვეს; ამათგან დაშთენილია ჭადალა, ჭო-
 როველა, ჭ სხ.

ი. კერძ მსახურების კვალად.

სანამ სასოგადოებას ხევის ბურები ჭყავდა მძართველად, მანამ ღვთის მსახურება არსობდა; შემდგომ განჩინეს მამასახლისობა, გამოსვლას ახალგაზრდა მძართველები, იწყეს მისვლა მოსვლა შორს ქვეყნებში და მისცეს გზა შორს ქვეყნელებისად მისვლა მოსვლისა. დაებძინენ ბაკტრებს და მძართეს მცხეთას არმაზი, მესხებმა არმაზი ითაკილეს და ბოჩი თუ მბოძი მძართეს (სვე) ერთი ფოცხევეს და მეორე აბოცხა (ყაიყულსა), ბოლოსკი ერთიან განიყვნენ ბერძნებისაგან, მეტადრე მესხები. ჯავახეთს აბუღის მთაზედ მძართეს აბუღონი; არსიანზედ არისი; ართუნს არტეში; ჩილდირს ჰაღლას; ოცხის გარეთუბანს ზადენგორას ზადენი (სატურნო); კოლას აფროდიტა (ვენერა), რომ ჩვენ კოლას ვეძახით; იმერეთში სადემეტროს დიმიტრი; ჭანეთში ოშისი; აჭარას ათინა, და სხ. ამ შემთხვევაში მუდამ სამესხეთა საქმართველო სამერეთოსა ზედამფლობელი ყოფილას, მეფეები ჭყოლიათ, სახელოანნი ყოფილან ომში, მთელს ასიანში; ვიდრე ნაბუგოდონოსორი კოლელი ყოფილას, მესხებს ეკუთნის ნახევარ იმერეთი და გურიანც.

იას. მესხების სიძლიერე.

როგორც ვსთქვით ქართველები თაბეღლისგან

მომდინარეობენ, გარნა ქართლოს დეგბეზობის
 ბისა ჭ ბრძნული მძართველობის გამო, ქართვე-
 ლად იწოდნენ, თუთქმის შთაული მცხოვრებნი კა-
 ვკასიისა აქამდი, ეს უნდა ყოფილიყო თინიკულ-
 უბის დროს, როგორც წოდება აცხადებს, კარ-
 დოს თინიკური სახელითგან აღებულა, თუმც ს-
 მესხეს ქართლზედ ბევრით ადრე დაარსებული
 ყოფილა შეუობა, მაგრამ უამი არ ვიცით. ეს კი
 ცხადია, რომ უწინ მესხებს ქაჯებს ეძახოდნენ
 ჭ საღმთო წერილში ჭ კარე ისტორიებში ქა-
 დებსა, რომ ისიუვა, ისრე სახელი გასული ჭქონ-
 დათ, რომ კელმწიფები ქარაობდნენ ომებში ქა-
 ჯებს: ნაბუგოდონოსორის მამა კალითგან კა-
 რდასულია ჯარით ბაბილონს ჭ სადაც დაიჭირა
 ადგილი, თურმე კოლა დაარქვა, ქესენეფონმაც
 ქრისტეზედ 400 წლით წინ მესხებში შეყენა
 ჭ ხალხი დაწურთენილი მეტად. აღექსანდრე
 მანკედონელსაც გაუჭირვეს საქმე, სწერს ტაგიტი,
 მოსტაცეს ბუგევალი (კუროსთათსანი) ცხენი ჭ
 სადაც დააბეს იმ კუნძულს ჯერაც კუროს თაჯ ჭქა-
 ნიჯგორსა ჭ ხისაბაზრის ვენახებ შუა, მირდატიც
 საძსხელი დადებული იყო, რომ მესხების წურ-
 კით გამეყდა ჭ ბოლოს რა ყოფა დააწია რომა-
 ელებს 40 წლის განმავლობაში? როგორც სწ-
 ეკს აფრიკიანო თანა შედროვე დადის ოროგი-
 ნისა: ჭ სხვაც ამისთანები რომ სეწარ ქვეშ და-

იბ. მეფობა.

ძველი ანდაზა «დიდებუელი სამსხისა, თავადი ქართლისა, აზნაური იმერეთისა ჭ ვაჭარი კახეთისა» დიდებულობა ჭ თავადობა პერსიულებისაგან დაწესდა სამსხე საქართველოში, ვაჭრობა არიანულებისაგან კახეთში ჭ აზნაურობა იანოზისაგან, რომელიც 900 წლით წინადა ქრისტესი, მოჯდა კოლხიდას, ოქროს მატყლოსანი გაიტატა ჭ მედია ქალი ოტია მეფისა; ვინც იმ ვაჭარი სავაჭრო ზნეობაში დახელოვნებულნი გამოჯდნენ, აზნაური დანარქვეს. ხოლო მეფობა საქართველოში დაწესდა ალექსანდრე მაკედონელის შემდგომ თვანავაჲს ქართლოსიანისგან, ამან შეაერთა მესხები ჭ იმერლები ქართველებთან ა. ჭ ბ. ერისთავ სანიმერეთოში განჩინა, გ. კახეთისკენ, დ. კატეხილი ხიდიოგან თბილისამდი ე. სიმშჯლდეს ანოტამდინ (ყარაღაჯამდის), ვ. წუნდას არტანამდის, ზ. ოცხეს ზღვამდინ, ლ. კლარჯეთს ზღვამდინ, თ. თაოსკარს პერსამდის, ჭ ი. შიდა ქართლს ტასისკართ თბილისამდინ, რომლის ერისთავც იყო ყველას სმასპეტი, თვანავაჲნი გამეფდა თვითქმის 502, ქრისტეს უწინ ჩინებულნი მეფები გამოჯიდნენ უმჯრო აღერკი მეფე თანამედროვე ქრისტეს მოსვლისა, სიმშჯ-

დით ჭ მმართველობით, მარდობით ~~ტყვის~~
 ქველი 150, შემდგომ ქრისტესი, ქრისტაანობის
 მიღებით მიწიანი, 520. გმირობით ვახტანგ-
 გორგასლანი 470. მასუნებლობით ჭ მკედართ-
 მთავრობით დაჯთ აღმასუნებელი 1120. სსმეფ-
 ოს გაგრეცელებით ჭ სსხელგანთქმულობით თამა-
 რდედოფელი 1180. სიმხნით ბ. ერეკლე რომ
 მის შემდგომ კიდევაც დასრულდა მეფობა 1800.

ივ. მთები.

სსქართველოში მდებარეობს კავკასის დიდრო-
 ვანი მთები, ერთს ჭქვან დიდი კავკასიის მთა მქე-
 დები ჭ შეორეს, მტირე მთა გორები, დიდ კავკას-
 სიის ზურგი თუ უღელტეხილები იწყობება კას-
 შიის ზღვს ავსერონის ხეთუსითგან მიიგრინ-
 მოიგრინება ბაქოს, განჯას, კახეთს, ოსეთს,
 სვანეთს ჭ წყდება აზოჯსა ჭ შაჯ ზღვს სრუტის
 რკორცხსა, ზღვიდგან იაღბუსის სიმადლე არის
 18,528 წყრეთა; კოსტანთაჯსა 17,125 წყრეთა.
 მყინვარის (კაზიბეჯა) 16,558 წყრეთა. მტირე
 კავკასის უღელტეხილები იწყობა აზრემის მხ-
 რით ბასიანის ჭ აჭარის მთები მოჭყუება სსქარ-
 თველოს სსმხრივ დიდი კავკასის აღმოსავლე-
 თის უღელტეხილების შირდაშირ, ზოგი წყდე-
 ბა ბაქოს ჭ განჯის მინდვრებში ჭ ზოგი უერთ-
 დება არანის მთაგორებს, მტირე კავკასიის მთე-

შითვან სსაქართველოს ჩრდილოეთისა და სამხრეთისკენ
სავლეთისკენ გამოდინან უღელტეხილნი თრია-
ლეთის მთაკორები. ბენდარისა და ლორისა, ზო-
გი კოყორთან, ზოგი სსაყალაუხთან და ზოგნიც
გატეხილ ზიდთან ბოლოვდებიან. ჯავახეთის და-
სავლეთ მიდის აჭარისა, თაოს, თორთომის და
ჭანეთის მთები ტრანზიზონამდინ.

დიდი კავკასითვან ჩამოყოლებული უღელტე-
ხილები შუა ჭყოფენ ქართლსა და იმერეთსა სუ-
რამთან (ლიხის მთა), ეს უღელტეხილნი მოდიან
სამხრისკენ, მერძე დასავლეთისკენ და უერთდები-
ან გურიის და აჭარის მთებს, ამას ერქვა ძველად
დადაოს მთა, რომელიც ჭყოფს სამსხე საიმე-
რეთოს შუა, მტირე კავკასის მთებში მალაღია
ჯავახეთის აბუჯის მთა, და სპერასკენ პარხაღის
მთა.

იღ: ზღვა მდინარები,

სსაქართველოს თავსა აქვს გურჯანის (კასპის)
ზღვა და ბოლოს შავი ზღვა (შონტო), უკან მო-
ტის (აზოვის) ზღვა, დიდროვანი ტბები არიან ჩი-
ლდირს შალაკატო, ჯავახეთის ფარვანის ტბა,
ტბაყური, ტელის ტბა (ხანჩაღისა), კარწახის ტბა
და უკან ფოსოს ტბა, საუსენი მრავალ ნაირი
თევზებითა, სამი დიდროვანი მდინარებიან ქართ-
ლმესხეთში: ა. ჭოროხი (ფისონი), გამოდის
ლორთისის მხარითვან მოემართება, ჩრდილოდ

მიიგრებიან ღმერთის სამხრეთ შუადის მხარეს
 ვაში. ბ. მტკვარი გამოდის არტანუჯის ჩრდი-
 ლეთისკენ, ანალონიტის ადმონსავლეთისკენ,
 აქანს მოდიდო მდინარეები ერთვს ერუშეთის (კა-
 ნი ჩაი) მდინარე, ანალონიტისა, ანალონიტისა,
 არაგვისა, ხრამისა, ალაზნისა, არაზისა ღმერთს
 ერთვს კასპიის ზღვაში. გ. რიონი, ეს გამოდის
 დიდი კავკასიონის ერთვს ჩოლანბური, ყვრილან,
 ეგრისის წყალი, მოუხვევს დასავლეთს, მოუბ-
 რუნდებან სამხრეთისკენ ღმერთს დასავლეთის მხა-
 რეს ფოთს შავ ზღვაში.

იე. ქალაქები.

საქართველოს დედა ქალაქია თბილისი, ძვე-
 ლი ნაქალაქეზ ცხეთა, სადაც არის საკათალიკოსო
 ეკკლესია ჩინებული სიდიდით აიანათის ნახევარ-
 რი, ღმერთს ნინოს ეკკლესია ღმერთს ადგი-
 ლნი. ქალაქებში: გორი, თელავ, ნუსი, ანალო-
 ლან, სურამი ღმერთს. იმერეთში: ქუთაისი, მის ან-
 ლოს არის გელათის მონასტერი მეფეთ სამარხი
 სადაც სამეფო ღმერთს სამღუდელთაგანო სალარონი
 ინახებიან მიტრა გურგუნითა; იქვე არის აწყვ-
 რის ღუთის-მშობელი ანდრია მოციქულისაგან
 დასვენებული აწყვერს, იქვე გელათთან არის მცირე
 ეკკლესია მოწამეთა დაჯთ ღმერთს კოსტანდინისა
 მათის სხეულებით დირს სასლოვარი, რობელნიც

აწამა მურვან ყრუმ მერვე საუკუნოებში, მის
 ჯაჭები არიან; ფოთი, ოზურგეთი, ხონი,
 ზუგდიდი, თნი, შორაპანი, წივან, სამსხეს, ახალ-
 ციხე, აქ არის დიდებული მონასტერი საფარისა
 ათაბაგთ სამარხი და ვარძიის მონასტერი სადაც
 წლის დღის სათვალავზედ გამოკვეთილია სანუ-
 რთ სენაკები მადანს კლდის გულში და შუა კბ-
 ლესია არის; ქალაქებია; ახალ ქალაქი, ართვნი,
 არტანი, არტანუჯი, ბათუმი; და სხ.

ივ. განყოფილება.

საქართველოს საზღვრამს დასავლით სურა-
 მის მთა, სამხრით თრიალეთის (წალკის)
 მთები, ჩრდილოდ კავკასიის და გურჯანის ზღვა.
 იმერეთს საზღვრამს სამხრით ოცნის მთა იგივე
 ჯაღო, აღმოსავლით ლიხისა თუ ქოჩორას მთა,
 ჩრდილოდ კავკასიის მთები და დასავლით შავი
 ზღვა; სამსხეს საზღვრამს საქართველოს შუა
 შარვაშეთის და თრიალეთის მთები, იმერეთს შუა
 ჯაღოს მთა ჩრდილოდ, აღმოსავლს ბოლოლის
 (კარადაჯის) და ამოტის (ყაიყული ყაზანჯის)
 მთა, სამხრით ფოსოს მთები და ბასიანისა, და
 დასავლით ტრაპიზონის მთები.

იზ. თვისება.

საქართველოს ხალხი საზოგადოდ ნაქებიან

სიძნით, სიმშვენიერებით და ნიჭიერებითა მოყვას
 ასიაში, სწავლა ხელოვნობაში და ვაჭრობაში და-
 ხელოვნება კი არ უყვარსთ, უძორო ქართველ-
 ებისა, უცხო ტომით კი შეჭყვედებიან; მოსდევსთ
 ვერაგობა; იმერლებს სწავლა და ვაჭრობა ეხალისე-
 ბათ მაგრამ შეუერთებლნი, ცვადადნი და უთარ-
 ნი კი არიან; სხვა ტომთან ყობას ირჩევენ, ბე-
 წობებელთან ბატონობას კი არა. სამესხეთოს ხალ-
 ხი უძორო შრომის მოყვარე და მტკიცესა საჭმე
 ყოფაში, კარნა სამწუხაროდ უბატონოდ არი-
 ან.

16. ქრისტიანობა.

ნაბუკოდონოსორის დროს მრავალნი ური-
 ები გარდამოსახლდნენ სამესხე, საიმერეთოს და
 საქართველოში; ჩვენი წინაპრნი არ ეხებოდ-
 ნენ სარწმუნოებისათვის იმათ; ბეთისა, დიდე-
 ბულებისა, თავადებისა და აზნაურების ვაჭრები,
 სრულ ურიები იყვნენ, ესენი დაუბრკოლებლად
 ყოველ წელი მიდიმოდიოდნენ იერუსალიმს მო-
 სალოცავათ, მრავალს შეილება ჰყავდათ იერუსა-
 ლიმს დიდ კაცების და მღუდელთ მთავრების კა-
 რებზედ. ქრისტეს ჯვარცმის დროს, იმათ სა-
 შვალით გარდმოიტა ქრისტეს კვართი საქართვე-
 ლოში; ეს დანახლავდათ ქრისტეს მოციქულთან და
 მოწაფეთა და ამისგანა დასდევს სახელად წილ-
 ხლომილთ ქვეყანა საქართველოსა, ვითამც, ქვე-

ყანა იმითი, რომელთაც წაღად სუდათ ვადათ
 უფლისაო. როდისაც ანდრია მოციქული
 ვიდა საჭართუელთსკენ, რადგანაც სასტიკი ხალ-
 ხი იყო ჭ შეძღვარნი მეტად კერძთ მსახურე-
 ბაში, ამის გამო ლუკა მანარებლის დახატული
 ღვთის-მშობლის სახე წამოიღო თან, შემოვიდა
 ჯერ აჭარა მოაქცია, დანათლა, გაუჩინა მღუდ-
 ელ დიაკვნნი ჭ ისრე გარდმოვლო ოცხის მთა
 ჭ გარდმოვიდა აწყვეს; იქ თაუნდის შვილი
 მკუდრეთით აღადგინა; მოაქცია იჭაურნი მრავა-
 ლის სასწაულებითა, შეჭმუსრა წადენი, აშულო-
 ნი, არტემი, არესი, გასწმიდა ყოველი ბორო-
 ტი ჩვეულებებისგან მკვიდრნი, დაუდგინა მღუ-
 დელნი, დიაკონნი ყველგან ჭ წარვიდა ისევ ი რ-
 უსაღემს, ღვთის-მშობლის ხელი დაშთა აწყვეს
 ჭ მრავალს სასწაულებს მოაქმედობდა. ხელახლად
 მოვიდა ანდრია მოციქული უფრო გასაზრცელე-
 ჯად ქრისტიანობისა, გარემო მოსახლრებში
 როგორც იმერეთს, სომხეთს ჭ ტრაპიზონისკენ,
 რადგანაც ახალციხეს (სამსხეს) ბევრხან დაშთა ყო-
 ველდღე განვიდოდა ქალაქ გარე გორაზედ ხოლ-
 ძე სალოცავად, ამის გამო იმ გორას დაერქვა
 ანდრიის წვერი, რომ ახლა ხანდრის წვერს ეძ-
 ხიან. ანდრიასგან მოკუთინა ქრისტიანობა არტა-
 ხუჯს, თალსკარს ჭ მიდამოებში. სათანაღს ხევს
 არის ერთი საფული, რომ ანდრია წმიდას ეძახ-

თან დღესაც ეკლესიის ძის სწავლობს^{სწავლობს} წიგნების გამო. ანდრიის წამების შემდგომ არ მოსზობილდა სრულიად ქრისტიანობა სამესხეს, ერთი რომ საბერძნეთი ახლო იყო ჭ არ აკლდათ მოქადაკე ჭ მასწავლებლნი, მეორედ ევროპიის ისტორიკოსნი ამტკიცებენ რომ 276 სასომხეთოსაჲს ქრისტიანობა იყოფო. მესამედ წმიდანინო ქალწულ წმიდას, ანაენ მოუგზავნიან სამესხეს საქადაკებლად, არც თვითან მოსულა ჭ არცა რა გრიგოლს გამნათლებელს ვინმე გამოუგზავნიან ქრისტიანობის გასავრცელებლად ჩვენში. მეოთხედ დიდმა კოსტანდინემ თავის წარსაკებრით შირველად ახალციხის ჯვრის ეკლესიან ააკებინა.

დიდი ღვაწლი დანდგეს ჩვენ წინაშართ სამღელელო შერთა, მართლ მადიარებლობის სწავლით ჭ ქადაკებით; რომ არც ერთი წვალება ბერძნებისა, ასორებისა ჭ სომხებისა არ შემოიყვანეს ჩვენ ქვეყანაში ვიდრე 451 ამდისინ ჭ შემდგომად სომხებმა მოაგთუნეს ცოტა ხანს ქალკედონის კრების უნამდვილობასკად, გარნა რა ჯავახი სკუტრა სოფელელი კივირიონი ეკურთხა კათალიკოსად 580, მაშინ იმან მოატავინა წმიდა კრების აღწერილება, მიიღო მართლ მადიდებლობა ჭ განსწმიდა ქართლ შესხეთი ყოველი იტკ-

ნეულობისაგან, ამანვე ათარგმნინა სრულიად მის-
 დმართო წერილი ჭ მისცა მრავალწინამტებაში
 საეკლესიო მწიგნობრობა; თუმც ბევრჯერ შეჩ-
 ვენეს სომხებმა მისი სამწესოთი, იქამდინ, ვიდ-
 რე აღუგრძალეს მხახლობა, ნათლიობა, ვაჭრო-
 ბა სომხებს ჭ აგრეთვე ხმის გაცემაცა ქართველ-
 ებთან, მაგრამ მაინც ვერ შეარყიეს მათი მტკი-
 ცობა; იქიდგან დაშთა ასეოი საშინელი სიმძულ-
 ვარე ქართველთა ჭ სომხებ შუა; თუმც მეთორ-
 მეტე საუკუნოებში, როდასაც დავით აღმაშენე-
 ბელმან ანის ქალაქი აილო ჭ მრავალი სომხები
 გარდმოასახლა საქართველოში, მაშინ ხელახლავ
 სიყვარულის გასავრცელებლად ქართველებსა ჭ
 სომხების შუა დასწერა მხითარ ანელმან რომ
 სომხები ჭ ქართველები თარგამოს შვილები იყ-
 ვნენო, ისრე რა სათუძვლითაც შედგენილია აწ
 ჩვენი ქართლის ცხოვრება; მაგრამ მაინც არ წა-
 ემართა აზრი, იმას შესდგომიან ჩვენი მწერლე-
 ბიცა, რომ სრულიად უადგილო არის. ეგრედ
 ქართველები ჭ სომხები ძმანთა შვილები რომ
 ყოფილიყვნენ, მოსე ხორენელიან, ედიშე, ჭ ანუ
 ლაზარე ფალაქელი მოიხსენიებდნენ თავიანთ
 მწერლობაში სადმე უეჭველად.

156. აზიის ოსმალთი არის შავი ზღვ-
 ის, ჯგუფ-კუნძულის, საშუალქვეყნის ზღვის ჭ
 სპარსეთის ყურეს შუა; ჭ შიგვამს მრავალ წარ-

ჩინებულ ჭ ინტორიებში სახელგანთად მოსწონებულნი
 ულს ქვეყნებს რომელნიც არიან მტორე სიძის,
 სანსომხეთი, მეზომეობიანი, დასურეთ-
 თი, ბაბილონი და სიქიანი (რომელშიდნც მო-
 იბლებს შალეს ტინი ანუ ჭურის სტანი).

შთაჴარი ქალაქები არიან: სმიტნი, ბაღდა-
 დი, მოსსული, ალექსი, დამასკო, იერ-
 უსალში. ძასშიდ მოიბლებიან კვალად წარ-
 ჩინებული აოხრებული ქალაქები: ტრუსა, ეფე-
 სო, ნინიფი, ბაბილონი, შალმირი,
 ტირი, და სხ.

სპარსეთი რომელსაც ეწოდების უფრო სწო-
 რედ ირანი, მოიბლებს კასპიის ზღვის შუა,
 ჩრდილოეთით; ჭ სპარსეთის ყურეს შუა, სამხ-
 რეთით. მასი დედა ქალაქი არის თექერანი;
 სხვა შთაჴარი ქალაქები არიან: ისქანანი, თა-
 ვრისი და შირაზი.

ავხანის ტანი, ანუ ქაბული სსამეფო
 შეტებულია თითქმის სულერთიან ზერსიის მო-
 ედნის აღმოსავლის კერძით. დედა ქა. არის
 ქაბული და შო. ქა. ქანდაჭარი, ჭერათი.
 დასავლეთის თურქესტანი ანუ ნამდვილ
 წოდებული თურქესტანი, რომელსაც ჭქვიან
 კვალად დასავლეთის სათათრო ანუ თუ-
 რანი სწოდებს კასპიის ზღვის აღმოსავლეთში-
 დი და არალის უღვამდის.

ორი ჩინებული ქვეყანა მოიპოვებს მუნდრის
 ბუხარია, რომლის დედან ქალაქი არის მუნდრის
 რა, ზე მეორე, გივანს განათი ამის დედან ქა-
 ლაქსატ იგივე სახელი ქვეყანა.

გ ა გ ვ ე თ ი ლ ი . მ გ .

შედგვი აწიის უმთავრესი თემებისა.

157. აღმოსავლეთით, ზე შეიღნის შუა
 გულზედ, არიან ჩინის საკეისრო, აღმო-
 სავლეთის თურქესტანი ზე იაპონია.

ჩინის საკეისრო, რომელსაც თავისი
 მტხოვრებლები უწოდებენ შუა გულის კეის-
 რობას, ეს ძალიან დიდია გარნა ნაკლებ ვრ-
 ტულია რუსის საკეისროზედ. ჩინის ქვეყანა უფ-
 რო მოშენებულია ვირემც სხვა ქვეყნები რაც
 დედამიწას, მისი მტხოვრებლები აჭყავან რიც-
 ხით 400 მილიონზედ.

შეიცვამს იგი ხუთ მთავარ თემებს. უფრო ჩი-
 ნებული ზე სარგებლოანი არის სწორე საკუთარ
 ჩინი, რომელიც შემორტყმულია დიდი ოკეა-
 ნით ზე არის საკეისროს შუა გული ზე კერძო სა-
 დაც უფრო მრავალი მტხოვრები არიან. ჩინი
 ფრიად მშვენიერი ზე სახელოსნო ქვეყანაა, მათი
 ხელოვნება ძველადგანვე არის; ზე ჩრდილოეთით

დიდი კედელი აქვს შემოვლებული თავის დასაცავად.

ჩინის დედა ქალაქი არის ზეკინი რომელშიდაც თითქმის 2 მილიონი მცხოვრებია; სხვა შესანიშნული ქალაქები არიან: ნან-კინი სუთ შუ; შანგ-ჭანი, ქანტონი ეს ორი უკანასკნელი ქალაქები არიან ევროპეულათვის განლებულ ნავთ-სადგურებთ შორის.

ჩინის საკეისროს სხვა ქვეყნები არიან: მანდუური, ჩრდილოეთ-აღმოსავლეთით; ქორეა, აღმოსავლეთით; მონგოლი, ჩრდილოთ, ტიბეთი სამხრეთ-დასავლეთით.

აღმოსავლეთის თურქესტანი უწინ ჩინის ქვეყნდომი იყო; მთ. ქალაქები არიან იარკანდი, ტკანჯარა.

იაპონია ერთი საკეისროს გუნძულებით შემდგარი, ტ მოიპოვებ ჩინის საკეისროს აღმოსავლეთის კერძოთ ტ შესანიშნულია თავისი ჩინებული ხელობითა. მისი უმთავრესნი გუნძულნი არიან ნიპონი, კიუ-ზიუ, სიკოკი ტიუ-სო. ზირველი დედა ქალაქი არის მიაკო ანუ კიო ნიპონ გუნძულის სამხრეთში; სამყოფი ადგილი კეისრისა რომელიც თანვე არის მათი სჯულის თავი ტ აქვს მიკადოს ტიტული. მაგრამ უმფრო უდიდესი ქალაქი არის იედა ანუ ტოკიო, მეორე დედა ქალაქი რომელიც არის

იმპერატორის კერძო სკოლის იყო მუფთა მწიგნობარი
თანამედროვე სწავლების საშუალებების ადგილი, მიუხედავად
წინააღმდეგობისა თავისი მშენებლობის დასრულების შემდეგ.

ნაგასაკი, გიუ-სიუს გუნდში, იყო მხოლოდ
ერთი სასულიერო მოღვაწე განსაკუთრებით იყო
დიდი ხანის უცხოეთის, და ეს უცხოები იყვნენ
მხოლოდ ჩინელები და გოლანდურები რომელთაც
შეუძლავთ მუხ შესვლა; მაგრამ ცოტა ხნის აქე-
თის განსაკუთრებით სადგურებიცა და სხვა ჯერ
ამერიკელთა და შემდეგ ფრანგულთა, ანგლიკელ-
თა და სხ. მიიღეს შექმნის მიზანობისა და ვაჭ-
რობის განვითარების იანპონში.

გ ა გ ვ ე თ ი ლ ი .

შედგენ აზიის უმთავრესი თემებისა.

158.

აზიის სამხრეთში არის ოთხი თე-
მა: ინდო-ჩინი, ინდო-სტანი, ბელუ-
ჯისტანი და არაბისტანი.

ინდო-ჩინი ანუ ინდოეთის აღმოს-
დასავლეთის ნახევარ-კუნძული, რომელ-
შიც მდებარეობს ჩინის რეგიონი და ბენგალის ყუ-
რეს შუა, განყოფილია მრავალ კუნთს შორის
პირველად ანგლიკელებს უკავიათ ერთი ნაწილი

დასავლეთით და სამხრეთით, და ამათი მთ. ქალაქები არიან: ზეკუ, რანკუნი, სინგაპური (ერთ ზატარა გუნძულში იმავე სახელით).

ბირმანის იმპერიას რომლის დედა ქალაქი არის მანდალაი. ხოლო მისი ძველი დედა ქალაქები იყვნენ ავა და უმმეკაპური. სიამის სამეფო, დედა ქა. ბანკოკი.

ანნამის იმპერია, დედა ქა. ჰიუე, რომელიც მდებარეობს ნამდვილწოდებულ კოხინხინში. სხვა დიდი ქალაქი ჰან-ნოი ტონკინში.

ბას-კოხინხინი ეკუთვნის ფრანციას, დედა ქალაქი სიგონი.

კამბოჯის სამეფო რომელიც სტრობს ფრანციის მალა უფლებასა (suzeraineté) დედა ქალაქი პენომპენგი. სხვა მრავალი წვრილი მთავრობებიც მოიხუებიან მალაკას ნახევარ გუნძულში.

ინდოსტანი კინა ინდოეთის დასავლეთის ნახევარ-კუნძული, ანუ მარტივად ინდოეთი, მდებარეობს ბენგალის ყურეს შუა, ომანს ზღვის და იმალის მთების შუა, ეს თები ძალიან მდიდარი და მოშენებულია და მათი მოქალაქეებრივი მმართველობა ძველიდან ძველად არის.

ანკლიებს უკავიათ ინდოსტანის მომეტეული ნაწილი; თავიანთი დაკავებული ადგილის დე.

ქა. არის კალკუტა განუის ერთ ^{განუის} ბენგალის სამთავროში. ამის განაღბ აქვანან გვან-
 ლად დული, ზგრა, ბენარესი, მადრასი,
 ბომბაი, სურათი, ლაგორი და სხ.
 ეს შვირი ეკუთვნის ინდოეთის ერთ თავად-
 თაგანს რომელნიც სტრობენ ანგლიის მალა
 უფლებასა.

ფრანცუზებს უკავიათ ზონდიშერი კო-
 რომანდელის კერძით; ჩანდერნაგორი ბენ-
 ვალში და სხვა მრავალი ქალაქები.

ბოტუგალეებს უკავიათ უმცირესი ერთად
 გოას კუნძული.

ბელუჯის ტანი მიდის ვიდრე ინდოსტანის
 დასავლეთადმდე, ომანის ზღვის პირპირ, დედა
 ქალაქი კელატი.

არაბის ტანი, რომელიც მდებარეობს
 სპარსეთის ყურეს, წითელი ზღვის, და ომანის
 ზღვის შუა, უდაბნოებით შემდგარია; გარნა არი-
 ან გვალად ჰოსიერი ქვეყნები და ადგილები; მას-
 შიდ მოჭყვან ყავა ძაღვიან წარჩინებული და ყო-
 ველგან ცნობილი, და განყოფილია მრავალ სამ-
 თავრობოდ მთ. ქალაქები არიან მექაჟი, მედი-
 ნი; სანა, მოკა, მასკათი, რიადი და ად-
 ნი. რომელთაგან დიდი ნაწილი ეკუთვნის ოს-
 მალეთს და სოცნიც ეკუთვნის ანგლიელებს.

ნ ა წ • ლ ი . ღ .

ნ ფ რ ი ვ ა .

ბ ა კ ვ ე თ ი ლ ი . ზ ე .

160. ძველ წინაშართა გაიტყეს მხოლოდ ზფრიკის წრდილო კერძო, რომელიც ერთი მეორის შემდგომ გაიტყარეს რომაელებმა, ვანდალებებმა, ჭ თათრებმა. თრანსკუსებმა აიღეს ალჟერია 1850, ჭ შოუდეს ბოლო ზღვის ავანსაკობას რომელიც მრავალ საუკუნოების აქეთ. დიდ წინას აძლეუდა მთელს ევროპის სასამხრო კერძოებს.

რავდენტამე ხალხთა რომელნიც ზღვის პირ-ზედ მკვიდრობდენ, მიიღეს ჭ დაიმშენეს ევროპული განათლება; ხოლო რომელნიც შიგნი შიგან ცხოვრობენ სულ ბარბაროსნი არიან ჭ ჯერკიდევ არ არიან თათქმის ცნობილნი.

აფრიკა შიგრულია ძველ დიდ ხმელეთთან სუესის მკლავ ხმელეთით რომელიც ბოლო ხანებში გასჭრეს ჭ დაიწყეს გემებმა სიარული საშუალო ქვეყნის ზღვიდან ვიდრე წითელ ზღვამდისინ; სხვა კერძოთ ყოველგან ზღვა უფლის გარშემო ჭ ესრედ აღუენს დედა მიწის უუდიდეს

ნახევარ კუნძულსა. გვერდობასევე არა აქვს დრო
 მას ადგილები როგორათაჲ ეგროპიისას ამ მიწე-
 ზისათვის არის რომ ნაკლები ზე გემები ვერ შედ-
 იან ზე ვაჭრობას თუ ალები მიტემა არ აქვსთ ზე ამ-
 ისთვის დიდი განათლებას არ შესულა იმ ქვეყანას.

აფრიკის შუა გულში დიდი ზე თვალგაღმწვდენ-
 ნელი უდაბნოები არიან ქვაშისა, სადაც ხალხე
 შორიდგან შორს მთაბოებიან ჭალები (oasis)
 ანუ მტერიოდენი ნაწილი მიწისა მთხიერი, მთრ-
 წყული წყაროებით, სვენარებით შემოსული ზე
 მოსახლებით შემკული. ქარვანება რომ გაივლი-
 ან ამ უდაბნოებში, ხანდისხან შთაუფლობიან ზე
 მოენწყვდევინ ქვიშოვან მთების ქვეშ რადგან
 ამოვარდებს საშინელი ქარი ზე იმ ქვიშებს ასწევს
 ზღვის ტალღებოვით აქა იქ აყრის ზე გროვდებ-
 იან ესრედ მთებოვით.

ჭაერი. აფრიკა ქვეყნის ერთი ნაწილის ძა-
 ლიან ცხელი ზე განხმარ მოგვალულია, მის გი-
 დურ გვერდობებში ძალიან ცუდი ზე მანებელი
 ჭაერი არის. ევანტორის განა საშუალოდ სარ-
 ის ზე ჩრდილოური მხის მოქცევი წრის შუა სა-
 ზოგადო წვიმები დაიწყობებიან იუნისის თვეში,
 ზე სამთვეს ღვარნაშივით უშვებს წვიმას. მდინარ-
 ები გადმოსქდებიან ზე დაჭვარვენ თითქმის მთვეს
 ადგილებს. მსე სექტემბრის თვეში დაიწყობს
 გამოსვლას ზე გამოდარებას; მასინ აღმოსცენ-

რას მტკიცებით; უტყუარად შენ ადგილის კედლებზე
 ში მთავრება; სხილენძი ზე რკინის საკმაოდ უნდა
 არის. ტყვიის მანძილი უფრო ალყურიაში იშლება-
 ბა.

ბ ა გ ე თ ი ლ ი . 29.

საზღვართა, ადგილის სიდიდეთა, მტკიცებუ-
 თა, თქმთა, ზღვართა, ზე ყურეთა ზედა აფრიკისა.

161. რომელი არიან აფრიკის საზღვარ-
 ნი?

ჩრდილოეთ, საშუალო ჭკუყნის ზღვა.

აღმოსავლეთით, სუეზის ზღვა-სამუდ-
 თა, წითელი ზღვა ზე ინდოეთის ზღვა.

სამხრით ზე დასავლეთით, ატლანტიკის
 ზღვა.

162. რამ სიდიდეს აფრიკა?

აფრიკის აქვს 7,750 კილომეტრი ჩრდი-
 ლოეთიდან სამხრეთამდე ზე 7,000 კილომეტრიც
 აღმოსავლეთიდან დასავლეთამდე.

163. რამდენი მტკიცებუება აფრიკაში?

აფრიკაში მანძილი 100 მილიონი მტკიცებუებაა

164. რამდენთა განიყოფება აფრიკა?

აფრიკა განიყოფება თექვსმეტ უმთავრეს თე-
 მებად, რომელნიც არიან:

ჩრდილოეთ, ბარბარის, რომელიც შეიცვ-

ამს თრიჭოლის, თუნისის, ალექსანდრის, სმთაფრობოებს ჭ მაროქის საკეისროს.

დასავლით, საჭარას დიდი უღანო, სენეგ-
ამბიან, მთაწარი ქალაქი არის წმიდალუ-
დოვიკე; ჩრდილოური გვინე ჭ სასა-
მხრეთო გვინე.

სამხრეთით, ჭოთენთოცია, ჭ კაპის
კოლონიან; მთ. ქს. კაპი.

აღმოსავლით, კაჭრერი, მოსამბიქი,
ზანგებარი, ჭ აიანის ჭ ადელის მხა-
რები; აბისსინიან ჭ ნუბიან, რომელნიცა დგო-
ნენ ძველ ეტიოპიას, მთ. ქალაქები არიან: გონ-
დარი ჭ მარაკა; ეგვიპტე, რომლის მთ.
ქალაქები არიან: კერი ჭ ალექსანდრია.

საშუალო კერძოთ, საჭარას დიდი უღანო,
სუდანის ანუ ნიგრიცია.

165. რომლები არიან აფრიკის ზღვები?
ჩრდილოთ, საშუალო ქუეყნის ზღვა.

დასავლით, ატლანტიკის ზღვა.

სამხრით, დიდი ოკეანო.

აღმოსავლით, ინდიის ზღვა ჭ წითელი
ზღვა.

166. რომელნი არიან აფრიკის ყურენი?
გვინეს ყურე, ორ გვინეს შუა;

ადენის ყურე წითელი ზღვის შესავალში;

ღსუეზის ყურე, ისივე ამ სახელით წოდე-

ბუნჯ მკლავ-ხმელეთის ახლოარეს.

ქართული
ენციკლოპედია

გ ა გ ვ ე თ ი ლ ი . მჭ.

კუნძულთა ჭ ზგუფ-კუნძულთა, კონტხთა, სრ-
უტთა, მკლავ-ხმელეთთა, შთათა. ცეტსლიან შთა-
თა, ტბათა ჭ შდინარეთა ზედა აფრიკისა.

167. რაძელები არიან აფრიკის კუნძულნი
ღ ზგუფ-კუნძულნი?

ატლანტიკის ოკეანოში არიან: ახლორები
შადერის კუნძულნი ქანარის კუნძულნი ჭ კა-
შ-ვერის კუნძულნი.

ინდოეთის ზღვაში არიან: შადაკასკარის
კუნძული, რეუნიონის (შეერთების) კუნძული,
მოროსის კუნძული, სეიშელეთის კუნძულ-
ნი ჭ სოკოტორას კუნძული.

აფრიკას არა აქვს შესანიშნელი ნახევარ-კუნ-
ძული; მაგრამ თვითანვე კი ადგენს მთელ ქვეყნი-
საზედ უდიდეს ნახევარ-კუნძულს.

168. რაძელები არიან აფრიკის კონტხნი?
ჩრდილოთ, არის კარგი კონტხი.

დასავლეთ, თეთრი კონტხი ჭ შწვანე კონ-
ტხი.

სამხრით, კეთილი-იმედის კონტხი ჭ ეგ-
ვილეთის კონტხი.

ადმოსავლით, გვარდაჭურის კონსტანტინე

169. რომლები არიან აფრიკის სრუტის?

გიბრალტარის სრუტი, ისპანიისა და აფრიკის შუა; ბაბ-ელ-მანდების (სიკუდილისკარის) სრუტი; წითელი ზღვის შესავაღში; მოზამბიკის რუ, აფრიკის და მადაგასკარის გუნძულის შუა.

170. რომელია აფრიკის მკლავ-ხმელეთი?

სუეზის მკლავ-ხმელეთი, რომელიც აერთებს აფრიკას აზიასთან.

171. დასასხელე რომლები არიან აფრიკის შთები?

თენერიჭქის თავ-მწვეტიანი შთა, ისევ ამჟვე სახელის გუნძულში;

მთვარის ანუ კენიას შთები, შანკუბარის დასავლეთში; და ტლასის, ბარბარიაში.

172. რომლები არიან აფრიკის ტეტხლიანი შთები?

თენერიჭქის თავ-მწვეტიანი შთა კანარების ერთ გუნძულში.

ტეტხლის თავ-მწვეტიანი შთა, კან-ვერის ერთ გუნძულში.

173. რომლები არიან აფრიკის ტბები?

დიბების ტბა რომელსაც ჩაუდის ნიჟერის მდინარე; დემბეას ტბა, რომელსაც ჩაუდის ნილის მდინარე, და ტშადის ტბა.

174. რომელი არიან ამერიკის შტატები?
რენი?

ნილი, რომელიც წყობს ეკვიტორს და ვან-
დენს საშუალებების სფეროში.

სენეკაღი, ნიუიორი და სხვა ვანდენ-
ბონს ატლანტიკის სფეროში.

სამხრეთი ვანდენბონის სფეროში.

[Faint, mostly illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. A decorative horizontal line is visible in the middle of this section.]

ნ ა წ ი ლ ა . ე .

ამერიკა.

გ ა გ ვ ე თ ი ლ ი . მთ.

175. ამერიკა, ჯანგელ გინა გენეზელ ქრისტოფორ კოლუმბომ, იპოვნა 1492. ჭ დაარჩვა სახელად დასავლას ინდოეთი, რადგან ეგონა რომ ესაა გასულიყო წინის ბოლო გერძოხედ. ხუთი წლის შემდგომ, ქლორენტიანულ ამერიკ ვესპუსმა შემოიწია დიდი ხმელეთის ერთი მხარე, ჭ დაარჩვა თავისი სახელი.

ზოგნის დროს, ამერიკაში ირტყებოდნენ ორი ნათესავნი რომელნიც ერთად საზოგადოებანი ცხოვრობდნენ, შექსიკა ჩრდილოეთით იყო, ჭ შერუ სამხრეთით; სხვა ყოველგან შემოიწია ხალხნი იყვნენ, ჭ დათანტუანი მანდურის ცხოვრება უყვარდათ. ისმანულებმა ჭ სხვა ეკრების მთავრობებმა მუნ დაამყარეს ახალი მოსახლობანი, რომელნიც ბოლოს გახდნენ ერთ დამოუკიდებელნი მთავრობანი. ინდოეთელებისგან ბევრი ნაწილი გაწყდა აღებასა ჭ დაშონაუების დროს; ზოგნიც შეეჩინენ ჭ გაერთდნენ თავიანთ

დაძლეველებთან. ჯერ კიდევ სოგნი ხალხნი გან-
 უნათლებელნი ტყის კაცები არიან. ხალხნი ^{მეცნიერული} ~~დაძლეველები~~
 მცხოვრების მოქცებული ნაწილი ვერობიელე-
 ბის ჩამოქვეყნის არიან.

ჭაქრი. ამერიკა ქვეყნის ერთი განცალკევებუ-
 ლი ნაწილია, ამისი ჩრდილო სანაპიროს თავ-
 ბოლო მუცლად ახლოვდება მედიუსებს. ყველა ნაი-
 რი ჭაქრი არის მასშიდ; მაგრამ მის ჭაქრის შე-
 წავებულებს სასოგადოდ უფრო მდარეს ვერცხვ
 იმ ძველი ხმელეთის სიურცეებში, ამიტომ რომ
 შედგინებოდა გაცრილებულია იგი იმ ქარებითა
 რომელნიც, წამოსულნი არიან ოკეანოდგან, შეუ-
 რებიან მთებსა სადაც სამუდამოდ თოვლი ძვეს,
 იგივე ეკვატორის ქვეით მთებზედაც, ჭ ჭქრიან
 ტყეებით დაბურული, ბუსნარია, ტბიანი, ჭ
 დიდურიან გადაჭიმული ჭაობიანი დედა მიწის
 კერძოთ სათკენაც ჩაუქრიან ქვეყნის დიდ-დიდ-
 რანსნი მდინარები.

ცხოველნი. ჩრდილოეთში არიან საშიშარ
 საშიშარნი თეთრი დათვები, ჩრდილოეთის ირმე-
 ბი, გარეული გუზიანი ხარები, ძვლები, წაგები,
 ჭ სხვა ბუნებრივი გინა საქურქე ცხოველები.
 მისი მოქცეუთ წრის საშუალება ცხოვრობენ: გა-
 რეული ცხვარი, ბუყლენდი გინა ჭიაფერი, ჭ სხ.
 ბრესილი ში მთიანობებთან გარეული ცხენების ჭ
 ხარების ჯოგი. ტყეები საფსკა მანიძუნებით, ბან-

ღებობით ხოხობებობით, ჭ მრავალი მშვენიერი
 ღაფრთიანი მკურნალებით. დიდ ჭაობებში სურ-
 იტყუელნიანი ქვემტობნი არან; უფრო საშიშ-
 რი ჭ სათრთლესობელი არის მკრჩხიალი გველი.
 ჩიჯის ქადაქისკენ მოიბოებინან ფრიალ მანუ-
 ბელი დედა-წარდულები გინა ბაბაჭუები ჭ არან
 თათქმის გვერტხის სიმსხონი.

ახალი მიწის კერძოთ იჭერენ ნაფორა თევზს,
 ხოლო გეშაშს (haleine) ჩრდილოს ჭ სახრის
 ხეფეპაში.

მტენარენი. ამერუიღამ მოჭქონღათ ძველ
 დიდ ხმელეთში: კართოფილი, თუთუნი, ქოქუ-
 სი, სიმინდი, ანანასი, წითელი ბადრიჯანი, მი-
 წავაშლი, ინდიის შილშილი, გიორგინი, ქინაქი-
 ნა, შირიღამ სასაქმებელის მტენარე, ჭ სხ.
 ამერიკის ტყეები საესეა საღებავი ხეებითა, იის-
 ფერი ჭ სუნელიანი ხებათა, წითელი ხეებით,
 ნაგარი ხეებით, ჭ სხ. მზის მოჭტეკ წრის კერ-
 ძებში მოდის ბევრი ყაყა, ბაშბა, შაქრის ღელ-
 წაში, ქოქუსი მტენარე ჭ ღლის-ხე.

მიწერაღნი. ამერიკაში არის უხვად რეინა,
 ტყვია, კალა, სპილენძი ჭ გეტხლის წიკალი; მაგ-
 რამ მისი უფრო წარჩინებულნი მადნეულობანი
 არიან გეტხლისა, თქრთსი ჭ ალმასისა. თქრო
 ჭ ალმასი ახლა აღარ უამონაქუნან ბურღ მარჯამ
 გეტხლით კი მთელ ქვეყნისეულ მდიდარა.

საქმიანობას. ა. გელის სიღარიფის, მცხოვრებთა
 ზღვრული განყოფილებების შექმნის მიზნით.

176. რამდენი პირიან ამერიკის სახელმწიფოებში?

ჩრდილოეთით, უინულის ოკუპაციის
 დასავლეთით, ატლანტიკის ზღვა.
 სამხრეთით ზღვა დასავლეთით, დასავლეთით
 ოკუპაციის მიწის მფლობელობის ზღვა.

177. რამ სიდიდეს ამერიკა?

ამერიკის თქმის 15,000 კილომეტრი სი-
 გრძეა; ხოლო თავისი სიგრძე დიდია გან-
 სხვადგენის; შუა კერძით 75 კილომეტრის თი-
 თქმის.

178. რა უფრო მცხოვრებია ამერიკაში?

ამერიკაში სულ 90 მილიონი მცხოვრებია.

179. რა უფროსი განყოფილება ამერიკაში?

ამერიკაში განყოფილება ორ დიდ ნაწილად კუნძუ-
 ლებზე, ესე იგი: ჩრდილოეთის ამერიკა და სამ-
 ხრეთის ამერიკა; ესენი განშორებულნი პირიან
 ზღვისა დასავლეთით.

180. რა უფროსი განყოფილება ჩრდილოეთის

ამერიკაში?

ჩრდილოეთის ამერიკაში განყოფილება შვიდ ნა-

წილად. რომელნიც არიან:

1° ჩრდილოეთი გინა დათვზოლუსის მიწები, რომელნიც შეიცვამენ გრენლანდიას ჭ ბაჭჭინის მიწას.

2° ალასკას ადგილები, რომელნიც ეკუთვნიან შეერთებულ-მთავრობათა (Etats-Unis).

3° ახალ-ბრეტანის ანუ კანადა, ამითი მთავარი ქალაქები არიან: ქებეკი ჭ მონტრეალი.

4° შეერთებული-მთავრობის, მთავარი ქალაქები არიან: ვაშინგტონი ჭ ნიუ-იორკი.

5° მექსიკა, ამის დედა ქალაქი არის მექსიკო.

6° შუაგულის ამერიკა, რომელიც შეადგენს მრავალ რესპუბლიკას რომელთაგანი უმთავრესი არის გუათამალა, ამის დედა ქალაქი არის გუათამალა.

7° ანთილლები რომელნიც შეიცვამენ კუბას, ჭაითის, იაშაიკის, ჰართო-რიკოს კუნძულთა, ჭ სხვა.

181. რატომ განიყოფება სამხრეთის ამერიკა?

სამხრეთის ამერიკა განიყოფება თორმეტ მთავარ ნაწილად, რომელნიც არიან:

1° კოლომბია, დედა ქალაქი სანთა (წმიდა

და) ქე-დე-ბოგ-ოტა.

2° ეკვანტორი, დედა ქა. ქვიტ

5° ვენესუელა, დედა ქა. კარაკასი.

4° გუიანა, მთავარი ქალაქები არიან: ქა-
იენი, შარამარიბო, გეორგეთოფონი.

5° შერუ, დედა ქა. ლიმა.

6° ბოლივია, დედა ქა. შატი.

7° ჩილი, დედა ქა. სანთიანგო.

8° ბრეზილი, დედა ქა. რიო-იან-
ეირო.

9° შარაგანი, დედა ქა. აშაფელბა.

10° შლატა, დედა ქა. ბუენოს-აირ-
ესი.

11° ურუგვაი, დედა ქა. მონთევიდ-
ეო.

12° შათაგონიან ჭ ტეტსლის-დედა-
მიწა რომლებშიდაც ტოტან მოსახლობა.

ბა გვეთილი. ნა.

სლვანთა, ყურეთა, გუნძულთა, ჯგუფ-გუნძულთა,
ნახევარ გუნძულთა ჭ კონტსთა სუდა ამერიკისა.

182. რომლები არიან ამერიკის სლვები?

ამერიკა შემორტყმულია ოთხი დიდროანი
წლებითა. ესენი არიან:

ჩრდილოთ, ჩრდილოეთური გინა დათვ-
 ზოლუსის ყინულის ოკეანა.

დასავლით, დიდი ოკეანა.

სამხრეთით, სამხრეთის გინა ან ტუ
 დათვ-ზოლუსის ყინულის ოკეანა.

აღმოსავლით, ატლანტიკის ზღვა.

ამერიკას აქვს კიდევ სამი ჰატარა ზღვები:

ჩრდილოთ, ბაჭჩინის ზღვა.

აღმოსავლით, ანთელაუბის ზღვა.

ჩრდილოეთ-დასავლეთით, ბერინგის ზღვა.

185. რომლები არიან ამერიკის ყურენი?

ჩრდილოთ, ჭუდსონი და წმინდა ლავრ-
 ენტის ყურენა.

აღმოსავლით, მექსიკის ყურე.

დასავლით, ჰანამას ყურე.

184. რომლები არიან ამერიკის კუნძუ-
 ლნი და ჯგუფ-კუნძულნი?

აღმოსავლით, ანუ მელოთა-კუნძულ-
 ნი, ალასკას დასავლის გერძით.

ტექსასის-დედა-მიწა ჰათაგონის სამხრეთით.

ანთელაუბის ჯგუფ-კუნძულნი, ორი ამე-
 რიკის შუა.

აუგასის კუნძულნი, ახლორეს ქლორი-
 დისა.

და ახალი მიწის კუნძული, ახლო-
 რეს წმინდა ლავრენტის მდინარის შესართავ-

ვისა.

185. დასასხევე რომელნი არიან ამერიკის ნახევარ კუნძულნი?

ამერიკის ნახევარ კუნძულნი არიან: ძველი-კალიფორნი, იუკატანი, ქლორიდი, ლაპრადორი & გროენლანდი.

186. რომლები არიან ამერიკის კონტხნი? ამერიკის კონტხნი არიან: ბარბოვის კონტხი & დასავლეთის კონტხი ალასკაში; კარლას კონტხი, ლაპრადორის აღმოსავლეთით. წმიდან როქეს კონტხი, ბრესილში; ჭორნის კონტხი, ტეტხლის-დედამიწაში & თეთრი კონტხი, ზერუში.

გ ა გ ვ ე თ ი ლ ი . ნ ბ .

სრუტთა, მკლავ ხმელეთთა, შთანთა, ტეტხლიან შთანთა, ტბათა & მდინარეთა ზედა ამერიკისა.

187. დასასხევე რომლები არიან ამერიკის სრუტნი?

ჩრდილოთ არიან, ბერინგის & ჭუდსონის სრუტნი.

დასავლეთ, ქლორიდის სრუტი.

სამხრით, მაკელლანის სრუტი.

188. რომელი არის ამერიკის მკლავ ხმელ-

ლეთი?

ამერიკის მკლავ-ხმელეთი არის უანამას მკლავ-ხმელეთი რომელიც აერთებს ორ ამერიკას ერთად, ზე აქვს 4 მილიარდი გინა 40000 ბეტრი სივრცე.

189. რომლები არიან ამერიკის მთები?

ამერიკის მთები არიან ესენი: კლდიანი მთები, კორდილიერები ზე ანდესები რომელიც გზგრძელებულნი უვლიან ორივე ამერიკას, ბარროვის კონცხიდან დაწყობილი ვიდრე მაკელანის სრუტამდისინ.

ამ მთების წვერებსედ ყოველთვის თოვლი ძევს, ხოლო იქითა გვერდობებში ზე ახლო მანლო ვაკე ადგილებში მოსაგაფი უხვად მოდის.

190. რომლები არიან ამერიკის ტყეხლიანი მთები?

ამერიკის ტყეხლიანი მთები არიან:

წმიდა ელია, ალასკაში.

ბობოკათეხელი, მექსიკაში

ანთიზანა, ანდესებში, კვიტოს ახლოარეს.

191. რომლები არიან ამერიკის ტბები?

ამერიკის ტბები არიან შემდეგნი:

უმფროსი ტბა, მიშიგანი, ჰურონი, ერიე ზე ონთარო ტბანი სიდგანატი გამოდის წმიდა ლავრონიის მდინარე.

188. რომლები არიან ამერიკის მდინარეები?

ამერიკის მდინარენი არიან შემდეგნი:

წმიდა ჯავრენტის მდინარე რომელსაც აქვს 150 კილომეტრი სიგანე თავის შესართავში ატლანტიკის ოკეანოსთან; მისი სიღრმე, ორენოქი, ამაჟონი რომელიც არის ქვეყნის ყველა მდინარესედ უუდიდესი; მისი სიგანე, რომელსაც 224 კილომეტრი სიგანე აქვს თავის შესართავში.

ნ ა წ ი ლ ი . 3 .

ბ ვ ს ტ რ ა ლ ი ა

გ ა კ ვ ე თ ი ლ . 6 .

195. ძველი წინაშარნი არ ჰსტრობდნენ ავსტრალიას; ქება ზე შატოვ ზორტუგალოე-ბისას რომ იმით იზოვნეს ეს მეხუთე ქვეყნის ნაწილი. 1511 წლის აქეთის რომ სუმატრას სანასკანა მიდინს ზე ემკვდრებიან მთელუქებ-ში. ევროპის სხვა ზე სხვა თემების ფრიად წარწინებულ შენაგეთს იზოვნეს ერთი მეორის მიყოფით ამ სდვის-შირელი ქვეყნის ახალ ახალი ნაწილი.

ავსტრალიის მცხოვრებლებში მოიპოებიან ორნარი გვარის შთაქმანაგლობა: შავგვრემანი ანუ მალეშების შთამომავალი რომელმანც დაარქვან თავის სახელი მალეშისას: ზე შავი შთაქმანაგლობა რომელიც მოიპოებს ავსტრალიაში.

მალეშელების ტკბილი ზე გამტანელი ხასიათი აქვსთ; ისინი ვაჭრობის ხელობაში, შენაგობაში, ზე მწის შემუშავებაში ერთობიან, ზე მუშაობენ მეტალოებსედ ზე ძვირფასობან ქვეებზედ, ხოლო ავსტრალიის შავები სხვეებსედ უფრო

ბრწყინებელი უსდელეები არიან, არც მიწის შექმნის
 კება იტვიან არანმედ სტხოფრობენ მონადარობით ჭ
 თუეზობით, ჭ სდგანან უშნა ჭ უღასხათთა სშე-
 ნებლ ქობსეში. რომელიმე მათგანა ხალხნიც
 ჯერ კიდევ გნტის მჭანძლები არიან :

ევროპაში, თავსი ხალ-შენებითა ჭ თავსი
 გკზანვილი მოტაქელებითა გინა მოქადაკე მდ-
 ვდლებითა, მოჭყინან იმ გუნძულებსუდ სარწმე-
 ნოების ტეშმარტი ნათელი ჭ ამის გარდა გ-
 ნათლებას სიკეთებითაც ადავსო ავანი.

ჭაურთ. ავსტრალიის შესანიშნეულია თავსი
 რიგის გარეთა შესახედლობის ნაბრობითა, ჭაუ-
 რათა ჭ მოსაგადათა. არსად არ არის ამნაბრად
 შერეული მშვენური უშნოსთან ჭ კარგი ტუდ-
 თან როგორათაც ამ ავსტრალიის ქვეყანაში. მი-
 წაში მყოფი ტეტხლი ხმარად მრთულ ერთიან
 გუნძულებს შეჭსძრავს ხოლმე; სენიანა ადგილე-
 ბი ბევრი აქვს გარეშეშო იმ მშვენურ ჭ სკუ-
 რულად მოსაგადათ სოფლებს, ხალა იმთერნი
 მტენარენი ჭ მანხეულანანი რომელთაც მო-
 წამლული ჭ სასიკუდინე წიკენი აქვსთ, სტენდები-
 ან ახლორეს იმნაბრ მტენარებთან რომელთაც
 მშვენური სური ქსდასთ ჭ თავიანთ სუნსელებს
 შამოჭყენენ ჭაურში ჭ ატებობენ.

ტხოველნი. ავსტრალიაში მრავალი, სასამ-
 ხრეთთა აწიის დიდროანნი ჭ შატარა, ძეძუებიანა

(mammifères) ცხოველები არიან, და სხვა ცხოველები
 ზირუტყუებიც რომელნიც საცაღკეოდ ავსტრალი-
 ას ეკუთვნიან, ზთაძტ: ყველანაირი თუერის ბაბდ-
 ნები, მშვენიერნი ფარშაძანგნი, საშვებელნი თვა-
 ლს საჩინო ტ ტურფა ფრინველნი. ამის გარდა
 არიან კვალად სჯთქი, ანკარები გინა გველ-ხოკე-
 რები, ვეშაში (boa), ტ იმნაირი შხაძიან-მაფე-
 ბელი მწიერებით ტ ჭიანჭუებით სავსეა იქაორობა.
 განაშირესშიდ მოიშოებთან ძაღიან იშჯათნი ტ
 საკვირველნი თევზნი; ხოლო წღვეებში არიან
 ძარჯნის გინა ძოწის (corail) ბრაგები.

მტენარენი. საშინლად ბევრი მტენარები
 მოიშოებთან მალეწიაში. იქაური მიწები ყოველ-
 თჯს მწივანით არის შემოსილი, კრკიალი ტ ტურ-
 ფა ყვავულების სუნნელი ეწავებთან იმ მშვენიერ
 ტ ტბილი ზიღების სუნთან. მოიშოებთან კვა-
 ლად მუნ ჯავზის-ხე, მინაკის-ხე, დარინანის-ხე,
 წიწაკა, პილბილის-ხე, ქოქუსი, ყავა, ბრინ-
 ჯი, შაქარი, ბროწიუელი. ღიმონი, ფორტაკა-
 ლი ტ ყველა ის ხეხილნარნი რომელნიც მწის
 მოქტვეთ სარტყლებში მოიშოებთან.

იქ ძაღიან უხვათ არის საღებავ ხეები, შენო-
 ბის ხეები ტ შავ ხის ხელი-საქმარი ადგილი ეს-
 რედვე საეჭიმო მტენარენიცა. კვალად იმნაირი
 მსხძოვარე ხეები არიან რომ ტოტები ენტვრე-
 ვათ ნამეტარი ზიღით რომელნიც ნოყიერნი ტ

გამაგრებულნი არიან; ხალხი ერთნაირად მტკიცედ
 ნარე (igname) რომელიც შეესვენა თუ ხეს ზე თუ
 ხვა რამეს ზე აქვს ფქვილიანი ზე მსუყე ფესვი;
 ესრეთვე ტბილი კართოფილი ზე მიწის-ვარძლი,
 ესენი იმნაირნი ძირ-ფესვები არიან რომელთაც
 არ სჭირვიათ ბუვრი შრომა ზე მწრუნველობა მო-
 ყვანისათვის არამედ ჰსტენდებიან მიწიდგან სწრა-
 ფად ზე უხვად.

მინერალი. ავსტრალიაში არის ქვის ნახ-
 შირი, გოგირდი, რკინა, ტყვია, სპილენძი, კა-
 ლა, ზე მრავალი ოქროს ზე ალმასის მადნები;
 რაოდენიმე მის კუნძულებში მოაპოვებინ კვალ-
 ად მარმარილოები ზე ძვირფასი თვლები.

გ ა კ ვ ე თ ი ლ ი . ნ დ .

საზღვართა, მცხოვრებთა, განყოფილებათა,
 მალეზიის შემადგენელ სამ უმთავრეს ჯგუფ-
 კუნძულთა, კვალად მელანეზიის სამ დიდ მიწა-
 თა ზე ჯგუფ-კუნძულთა ზე პოლინეზიის შემადგე-
 ნელ უმთავრეს ჯგუფ-კუნძულთა ზედან.

194. რომლები არიან ავსტრალიის საზ-
 ლვარნი?

ჩრდილოთ, ჩინეთის ზღვა ზე დიდი
 ოკეანა.

აღმოსავლით, მ შვიდობიანი სასმელი
საძმრით, სასაძმრეთო დიდი ოკეანი.
ჭ დასავლით, ინდოეთის ზღვა.

195. რაგდენი მცხოვრებია ავსტრალიაში?
ავსტრალიაში თითქმის 25 მილიონი მცხოვრებია.

196. რაგდენათ განიყოფება ავსტრალია?
ავსტრალია განიყოფება სამ ნაწილად ზომატ:

1° მაღეზიას ანუ ინდოეთის დიდი ჯგუფ-კუნძული, ჩინეთის ზღვის საძმრეთის კეროთ;

2° მელანეზიას, მაღეზიის საძმრეთის კეროთ;

3° ზოლინეზიას, ორი წინა პირველი ნაწილების აღმოსავლეთის კეროთ.

197. რომლები არიან ის სამი უმთავრესი ჯგუფ-კუნძული რომელნიც შემდეგენ მაღეზიას?

მაღეზიის შემდეგელი ჯგუფ-კუნძული არიან შემდეგნი:

1° ფილიპინელები კუნძული რომელთაგანნი ორნი უმთავრესნი არიან: ლუსონი და მინდანაო;

2° მალაქების კუნძული, რომელთაგანნი უმთავრესი არის ტელეგესი ანუ მაკასასარი;

30 სონდის კუნძულნი, რომელთაგანნი
სამნი უმთავრესნი არიან: ბოტნიკო, სეპე
ტრატიკა.

198. დასასჯელე რომლები არიან მელანე-
ზიის სამნი დიდროანნი მიწები და ჯგუფ-კუნ-
ძულნი?

მელანეზიის სამნი დიდროანნი მიწები
და ჯგუფ-კუნძულნი არიან:

ავსტრალია, ახალ-გოლანდიად წო-
ლებული რადგან გოლანდულებმა იპოვნეს 1616,
ში; ესეც მესამე დიდ ხელეთს ადგენს მრთელი
გლობუსისას.

ახალი-გვინეა, ანუ შაშუს-მიწა, ამას
ესრედ უწოდეს ამიტომ რომ ამ ქვეყნის მცხოვ-
რებლები ჰგავდნენ აფრიკის გვინეს შავებს
და ამ მსგავსების გამო იყო რომ დაარქვეს
ეგრეთ.

ახალი-სელანდია იპოვნეს 1642 ში,
ეს ორ კუნძულს ადგენს რომელიც განშორებულ-
ნი არიან ერამანკრთისაგან ქოლკის სრუტით.

199. რომლები არიან უმთავრესნი ჯგუფ-
კუნძულნი რომელნიც პოლინეზიას ადგენენ?

ის უმთავრესნი ჯგუფ-კუნძულნი რომელნიც
პოლინეზიას ადგენენ არიან: მარტიანების კუნ-
ძულნი, კაროლინების კუნძულნი, სანდვი-
ჩის კუნძულნი, მარტიუზების კუნძულნი, ამ

ხანაგობის გუნდულნი, მენაგების გუნდულნი,
 ნი, მეგობრების გუნდულნი, ახანაგობის გუნდულნი
 ბრძოლები; ღ ახანაგობის - გალუდონის რამე-
 ლიტ ფრანცის ეკუთვნის.

დასასრული

ახანაგობის გუნდებისა.

შემაკლებული

ძველი გეოგრაფიის შედარებით აწინდელს გეოგრაფიასთან; სასმარებელი ყრმათათვის ძველი ნათესავების ჭე სამღრთო ისტორიას სწავლის დროს.

თავი შირველი

ცნობა ძველებურს გეოგრაფიასა შედა.

ძველ დროებში ნამდვილი გეოგრაფიული ცნობა არ იყო ისე ვრცელი, როგორც არასახლა ჩვენს დროს. რადგან ჩრდილოეთის მხარეს რუნის ჭე დანუბის მდინარისაგან, ესრეთვე შავი ზღვის ჭე კასპიის ზღვისაგან ცოტათი განდარსტილდებოდა იმათი ცნობა; სამხრეთისკენაც მანწევდა ლატ მთამდისინ, აღმოსავლეთისკენ ინდუსამდი, ჭე დასავლეთისკენ ატლანტიკის ოკეანის კიდურამდისინ. ამერიკისათვის გა ისე ჭე-ავს რომ სრულიად იდეა არა ჭეონით მათ.

ეს სახანდელი დიდი განყოფა ევროპიისა, აზიისა ჭე ამერიკისა სრულიად მათგან უცნობელი იყო ჭე გაიტანეს ესა ჭეომავლების ხელმწიფობის დარცების უგან.

ამისგანთ რასაც ძველ გეოგრაფიასედ ვილან-

წარსკვებით, ვერცდებოთ რაღა შეკვიდრის შექმნა
იმ რიგსა რომლითაც სხვა ჭ სხვა ქვეყნის ნაწი-
ლებზე კაცთ ნათესავეების ვნ დაძვედრებულნი
იქმნენ.

თ ა ვ ი . ბ .

მეწილეთაჲთა, სიწია, შედის, ჭ სძარსეთი.

მეწილეთაჲთა.

ზარველი ადგილი, კაცთაჲს დაძვედრებულნი,
წყლის რღვნის ძერძე, ძაშინ რომისაც ნოე ჭ
ძისა შვილები გამოვიდნენ კიდე ბიძგან ჭ ნა-
მოვიდნენ სსსომქეთოს მოებადგან, არის მეწი-
ლეთაჲთა, მდებარე ტიკრის ჭ იორატის მდინა-
რის შუა ადგილი. ამ ქვეყნის შუა ადგილსა ეძ-
ახდნენ სსსოგადოდ ბაბილონიას, ჭ ამ ქვეყნის
დასავლეთის მხარესაც ქალაქს. მეწილეთაჲთა
დედა ქალაქი იყო ბაბილონი, აშენებულა იო-
რატის მდინარის კიდურსკედ; იქ მოიბოებოდ-
ნენ კიდევ ქუნაქსა, ური ჭ ქარეე, რომელიც
არის ძველი ჭარანა.

სიძინა, რომელმაც სწავლი ესე ასურისა მიიღო
 ასურ, სემის შვილისაგან. ამის დედა ქალაქი
 იყო ნინეგია, ტიგრის მდინარეზედ აშენებული
 რომლის ახლოსაც იმყოფებოდა არბული.

მედიან.

ასირის აღმოსავლეთზედ იდგა მედიან, რომ-
 ლის დედა ქალაქი იყო ექბათანი ჭ სადაც მთიანო-
 ვებოდა კიდევ რაგესი.

სპარსეთი.

მიდის დასავლეთისკენ იყო სპარსეთი, ძველი
 ელამის ქვეყანა, დასაბამი სპარსეთის გვარისა,
 სადაც იყვნენ ქალაქნი, სუსი ჭ შერსუბოლი.

შუვარდებული გეოგრაფია.

ეზღა მთელი ეს ქვეყნები რომლებიც სკვით
 ჩამოვთვალეთ თათრების ჭ სპარსელების ხელშია.
 თითქმის რაც ტიგრის დასავლეთის მხარეს
 აღგილები არიან, ისინი თათრებს უჭირავან ჭ

რაც ამ მდინარის აღმოსავლეთის მხარეს, ანუ მდინარის
 ისინიც სპარსელებს უკავიათ. ის განთქმული
 ნინევისა და ბაბილონის ქაღალაქები ეხლა ისე და-
 კარგულნი არიან, რომ სადაც აშენებულნი ყოფი-
 ილან ესენი, თავის ადგილსაც ვეღარ სცნობენ.
 მარტო ეს იტყვიან მათხედ, რომ მუსული უნდა
 იყოს ძალიან ახლოს ნინევისა და ბაბილონისა და
 ძალიან შორის არ უნდა იყოს ბაბილონისაგან.

თავი . გ.

იუდია (ჭურჩანსტანი), სირია, თინიკია და სს.

იუდია.

იუდია, რომელსაც ეწოდებოდა, ქანანის ქვეყანა
 შალესტინი, დაპირებული ქვეყანა, ჭურჩანსტანი და
 წმიდა ადგილი, დამყარებული იყო საშუალო ქვეყნის
 ზღვის აღმოსავლეთის კუნჭულში, ლიბანის მთ-
 ის სამხრეთის კერძოდ. იორდანის მდინარე, რომ-
 ელიც ჩადიოდა იმ მკვდარ ზღვაში, სადაც უწი-
 ინ სოფლმ გომორის ქაღალაქები აშენებული იყ-
 ვნენ, ჭურჩანსტანის ქვეყანებს რწყვდა; ეს ადგი-
 ლები უწინ ქანანელების ხელში იყო, და ისუნა-
 ვის ძის დროს, რა ისრაიტელების (ებრაელე-
 ბის) ხელში ჩაგარდა იგი, გაჭყვეს 12 ნათესა-

გან (სწრაფ) ზე ამრიგად განყოფილებამ
 უიღრე ისრაელის მანილონელთაგან და
 ვებამდე. ამ ტყვეობის შემდეგამ შაფესტინი
 განყოფილთნაწილად: სამი ნაწილი ამისი დამ-
 ყარებულნი იყო იორდანის აქეთა მხარეს, რომელ-
 ნიც იყვნენ: 1° საკუთარი იუდეა სამხრეთისკენ,
 2° გალილია ჩრდილოეთისკენ, ზე 3° შუაში
 სამარია. 4° ერთი ნაწილიც ვიყარა იორდანეს
 იქითა მხარეს, რომელიც იყო შერე. ამათი სა-
 ხელსწიყო ტანტის ქალაქი იყო იერუსალიმი ზე
 ჩრდილოეთ-დასავლეთისკენ, გენერეთის ტრას-
 თან, იყვნენ: დიდი, ბეთელი, ნაზარეთი ზე კაპ-
 ერნაჟი. იორდანის სათავეს ახლო მხლოებშიც
 იყვნენ: სამარია, ბეთელი, იერიქი ზე ბეთლე-
 ეში, ხლო ეგვიპტის საზღვართან იდგა რაფა-
 ას ქალაქი.

იუდიის გარემო ქვეყნები.

საშუალოქვეყნის ხელს სიერძესედე მკუდრობდ-
 ნენ ფილისტელნი, რომელნიც იყვნენ დანაშთნი
 ქანანელების სამომავლთაგანი, ზე რომლების უმ-
 თავრესი ქალაქი იყო გაზა. ეს ქალაქი სამირე-
 ველიდგან დაქრეულ იქმნა დავითას დროს. იუ-
 დიის აღმოსავლეთის მხარეს ცხოვრობდნენ
 ამონიტელნი ზე მოაბითელნი; ხლო მადიანელ-
 ნი ზე ამალიკელნი იდგნენ სამხრეთისკენ არაბი-
 ის უდასსო საზღვართან სიდგანაც გამოვიდნენ

შემდგომ სარსულნი. ეკვიპტის მხარეს, ^{სადაც} იდუშა, ჭ ქვიანი არაბთაის უდაბნო, ^{სადაც} ჩამდნენ ის ქორების ჭ სინაის მთები, სადაც ისრაელიტელებმა ^{არაბთა} ერთობა წელიწადი მოსიარულობით განატარეს. ეს არაბთა ჰეტრე ეკვიპტისაგან, წითელი ზღვით იყო განშორებული.

ქენიციან (ფინიკიან).

იუდეას ჩრდილოეთ-დასავლეთისკენ, ზღვისა ჭ ლიბანის შუა, იყო ფინიკიან გრძელი ჭ ვიწრო ადგილი, მოთენილი ჩინებული ქალაქებითა, რომელთაგან უფრო სანინო იყვნენ ტირი (ტიეროსი) ჭ სიდონი. ამ ორ ქალაქებს შუაგ მოხლებოდნა სარკულა. ამ ქვეყნების მცხოვრებიც ჩამოდიოდნენ ქანანელთაგან ჭ კარმელის მთა აშორებდა იუდეას ფინიკიისაგან.

სირიან.

იუდიის ჩრდილოეთისკენ დამყარებული იყო სირიის სახელმწიფო, რომელსაც უწოდებდნენ კიდევ არამს. სირიის ძველი სახელმწიფოს დედა ქალაქი იყო დამასკო ჭ ახალი სახელმწიფოსი, რომელიც შედგენილ იქმნა დიდი ალექსანდრეს დახმარებითი ქვეყნებისაგან, ჭ რომელიც ძველს

სახელმწიფო სე უფრო ვრცელი იყო, ^{სახელმწიფო}
სახელმწიფო ტანტის ქალაქად ანტიოქე.

დამასკოს ზე უფროტის შუა, სოლომონმა გა-
აშენა მშვენიერი პალატის ქალაქი რომელსაც ებ-
რელები ეძახდნენ თადმოანს. შემდგომში ეს
ქალაქი გაბრწყინდა უფრო სენობისაგან.

შედარებული გეოგრაფია.

ეს სხვა ზე სხვა ქვეყნები ახლა თათრებს უჭი-
რავსთ ზე ყველა ამ ქალაქებში, მარტო დამას-
კოა რომელსაც პატარა უაღრესობა აქვს შერ-
ენილი.

თ ა ვ ი . დ .

ეკვიპტე.

ეკვიპტე არის ის უფლი, რომელსაც ნილი
უწინარეს თვის ზღვასთან შეერთებისა შეადგენს
ამ მინდორს ზე აქვს 450 ვერსტზედ მეტი სიგ-
ძე; შემოზღუდულია იგი ორი მთის ტოტებით
ზე იწყობს ძალიან გაგანიერებასა იმ ადგილიდან,
სადაც ნილი გაყოფილი მრავალ ტოტებად ერ-
თვის საშუალ ქვეყნის ზღას ზე უჭირავსთ სამ-
კუთხისანი, ძალიან პოხიერი ადგილი, რომელსაც
ძალიან დედატანს. ეს კარგათ ვიციით რამე, ეკ-

ვინტე იღებს თავის ზოხიერებას, ნიჯის წლიური გადიდებისსაგან. ეს ქვეყანა ნაწილად განიყოფებოდა, რომლებიც არიან: სამხრეთისკენ, ზემო-ეკვიპტე, რომელსაც ეწოდება კიდევ თებანიდი, თების თავისი დედა ქალაქის გაბო; ჩრდილოეთისკენ, ქვემო-ეკვიპტე, ნიჯის შესართავთან სიღვანაც მონამს ალექსანდრიის ქალაქი, დაფუძენილი დიდი ალექსანდრისაგან რომელიც შეიქმნა შემდგომში ამ ქვემო ეკვიპტის სატანტო ქალაქი; ზემო და ქვემო ეკვიპტის შუა არის საშუალ-ეკვიპტე, გინა ებთანომიდი, სადაც იყო შემქმნის ქალაქი, რომელიც ფარაონებს სადგომით დიდხანს ჰქონდათ.

უდარებული გეოგრაფია.

ესა ეკვიპტე ხარკის მძლეველია თათრებისა, და ალექსანდრიის ქალაქი, აგრეთვე სატანტო დედა ქალაქიცაა გარი, რომელიც ძველი მეფისას ახლოს აშენებულა.

ეს ადგილი, რომელიც არის შავი ზღვისა და

საშუალო ქვეყნის ზღვს შუა, ზირველი დროებითი
 განვე დამკვდრებულ იქმნა. ამასი მტხოვრებლები
 იყვნენ სხვა ჭ სხვა ზატარა გვარნი, რომლე-
 ბშიანც უფრო დიდი იყვნენ თრაკიელნი. ამასაც
 ამბობენ რომ, უწინ, ტროის ქალაქს ეზურა მ-
 თელი მტირე-აზიას. მტირე-აზიას თაჳს სიკძე-
 სედ ტავრასის მთით გაუღებულს, არაქქონდა
 ძალიან დიდროანი მდინარები: ერთი ამა მდინა-
 რეთაგანი იყო მენდრი, რომელიც მშვენიერ
 დაკლავნილებით წასვლას აქებდნენ; იქ მოიხ-
 ვებოდა გრანიკის მდინარეცა ჩინებული ალექსან-
 დრეს გამარჯვებითა, ჭ ერთდებოდა შრომონტი-
 თში (მარმარის ზღვაში). ზღვს (არხიშელაგი)
 მშვენიერ ჭ ზოხიერ ვიდესედ, ახალ-მოშენე ბე-
 რძნები დამკვდრებულ იყვნენ, ამათ დაჭერილ
 ადგილს ეძახდნენ იონიას; ამათი აშენებულ ქა-
 ლაქებშიგან იყვნენ ეფესო ჭ სმიონა (იხშირი),
 მიკალის კონტხიც იონიაში სამოლის კუნძულის
 შირდაშირ იყო; ვიდევ იყვნენ მტირე-აზიაში თი-
 მბრე, სარდის დიდი ქალაქი, ისუსი, იხსუსი,
 ნიკი, ნიკომედიან ჭ ქნიდი.

შედარებული გეოგრაფია.

ეს მტირე აზიაც ეხლა თათრებს ხელშია, ჭ
 საშინლად აოხრებულა.

ქვეყნები, შავი ზღვის ღ კავკასიის ჩრდილოეთის კერძოდ მდებარენი ცნობილნი სკიტის სანხელით.

უწინდელი ხალხნი ძალიან ცოტათ სცნობდნენ შავ ზღვის ღ კავკასიის ჩრდილოეთის მხარის ქვეყნებს. ამათზედ მართლაც ეს იცოდნენ, რომ იქაურნი მცხოვრებნი ძალიან გაუწურთნელი, მხეცი ღ გმირი ხალხი იყო, ღ იმათ სკიტებს უძახდნენ. ეს სკიტელნი მკვიდრობდნენ კვალად კასპიის ზღვის ჩრდილოეთის მხარეს ღ მიანწევდნენ ვიდრე აზიის კენტრომდინ, გარეშე-მო იმ ტბისა რომელსაც ესლას უწოდებთ არაღის ტბას. ამათ ქვეყანაში ჭსდიოდან ტანაიზის მდინარე (დონი) რომელი მდინარეც უწინ ევროპიის ღ აზიის სანდგრათ ითვლებოდა. სკიტელნი მკვიდრობდნენ ევროპაში ღ აზიასშიდაც; ამათგან გამოვიდნენ შემდგომ, გოტნი, გუნნი; (სარმატნი) ღ თათარნი.

შედარებული გეოგრაფია.

ესლას თითქმის მრთელი სკიტელების ქვეყანა რუსეთს უკავია ღ ცოტაც თათრებს, რომლებიც უმთავრესი ნაწილი მათ ჩამომავლად მოჩამს.

ქველთავან ცნობილი ავრიკის ქვეყნები.

ძალიან დიდი ხნის უკან მოხდა, რომ უწოდეს ავრიკა იმ ქვეყნებსა, რომელთაც ამას ჩვენ ეხლა უძახით; ამისი უწინდელი სახელი იყო ღიბია, ჰ ავრიკას უძახდნენ მხოლოდ კარტაგანს; მაინც რაც იყოს, არც ეკვიპტე არც ეკვიპტის სამხრეთის კერძო უთიობია არ იყო შეტყუი ღიბიაში გინა ქველების ავრიკაში.

ამონის ქვეყნები: სირენაიკი, საკუთარი ავრიკა.

უმაჯრესი ქვეყნები რომლებსაც ქველი გეოგრაფიან სცნობდა ავრიკაში, იყვნენ აღმოსავლეთიდან დასავლეთისკენ წასვლით, ამონის გინა მარძაღიქის ქვეყნები ჰ ცოტაც დასავლეთის იქით სირენაიკი, ადგილი ძალიან მშვენიერი ჰ ჰოხიერი, რომელშიაც დამკვიდრებულ იყვნენ ახლა მოშენე ბერძნები ჰ რომლის დედა ქალაქი იყო სირენი, საბოლოო ქვეყანა ზენონისა. ეხლა კი სირენაკის ჰ მარძაღიქის ადგილები გარდაქცეულნი არიან ბარქაჰ წოდებულ უდაბნოდ. სირთის ტბის სამხრეთის კერძო (ეხლა ზიდრი) სულ უდაბნო ეკონათ, მაგრამ ამავ

ტბის დასავლეთის მხარეს, რომელიც ეწოდება ნაოსის მთავრობის უჭირავს, იყო ერთი მშენი-
ერი ქვეყანა, რომელსაც უმთავრესი კუნძული იყო
ვარტაგი & რომელსაც საკუთრად აფრიკას უძახ-
დნენ.

ხუმიდია.

საკუთარი აფრიკის დასავლეთისკენ იყო ხუმი-
დია, რომლის ადგილებზედ მკვიდრობს ესლას
აფერის ადამიანთა მთავარი ხალხი. ამის დედა ქა-
ლაქია იყო ტარტა, იუკურთას სამშობლო ქვეყა-
ნა, რომელი დღესაც იმყოფება კოსტანტინის
სახელით. კიდევ ხუმიდიაში იმყოფებოდა ჭი-
ბონის წინა აკვისტინეს საკმისკობლასო ქალა-
ქი, & სპა.

მზრიფანია.

ხუმიდიადან დაწყებული ვიდრე ოკეანე ატ-
ლანტიკამდის იყო მავრიტანია, უინა მავრების
ქვეყანა, რომელიც თრად განიყოფებოდა: ად-
ამიანთა მთავარი კერძოს ეწოდებოდა ტეზარია, ტე-
ზარე დედა ქალაქის სახელით, & დასავლეთის
კერძოს, თინკითანია, თინკის დედა ქალაქის სა-
ხელით. ეს თინკისტანია შეადგენს დღეს, მარო-
მის სახელმწიფოს ჩრდილოეთის მხარეს. მარ-
ნა & ხუმიდია მოფენილი იყვნენ ვიდრე ატლან-

სამღინ.

რადგან ძველი ნათესავები სასოგადოდ ანთი სასლერის გარეთ ნაგებით ძალიან შორს არ მგზავრობდნენ ამისთვის ოკეანის მხარებს ბევრს ვერა სტრაობდნენ, თუარ ცოტა რამ იღებ ჭქონდათ კანარის კუნძულებისა, რომელთაც ჭორთუნე (ბუდნიერ) კუნძულებს უძახდნენ.

თავი. 8.

საბერძნეთო, მანკედონია, თრასია, გინა
თრასია და ილირია,

ის დიდი ნახევარ-კუნძული, რომელიც შავი ზღვით, ადრიატიკითა და ემუსის მთებით შემოზღუდილი იყო, მალე გაშენდა მეჩკვდრებითა. ამისა ქვეყნები სამხრეთიდან ჩრდილოეთისკენ წასვლით იყვნენ: საბერძნეთო მანკედონია, თრასია, და ილირია.

საბერძნეთო.

საბერძნეთო მიეფინებოდა ჩრდილოეთისკენ და იწყობდა თავისში ოთხს სამთავროს; 1° იყო ზელოზონესია, რომელში იყვნენ: სპარტა გინა ლაკედემონია; ლაკონში: მესსენია, არგოსია,

კორინტე, ოლიმპი, მანთინე, & აქტივობის
 ნამდვილი საბერძნეთი, რომელში იყვნენ: ათე-
 ნი, ელეუსი, მარათონი, სალამინეს კუნძული;
 ათტიკეში, თჰებე, ჰლათე, ლუქტრე, შერონე,
 ორქომენე; ბეოტიაშიც: დელფე & თერმოპილე-
 ბი; ჰოსიდშიც: აქტიუმ, იონიის სღვს სწლას;
 5° თესსალი, ეჟე წოდებული სღვს ჰირსედ,
 რომელშიდ იყო ქალაქი ფარსალი, მშვენიერი
 ადგილი თემპესი, & ოლიმპიის მთა; 4° ეპი-
 რი იონიის სღვს სედ.

საბერძნეთოს ვუნბუღნი.

საბერძნეთო შემორტყმული იყო მრავალი
 კუნძულებითა; ეკეს გინა ჰეგანს სღვსში (ეხლს
 არხიპელაგი) იყო დიდი კუნძული ებესი, გიგ-
 ლანდეს კუნძულება შეროვილნი დასავლეთისკენ,
 & აზიის მხარეს სპორედებისა, გაფანტულნი
 აღმოსავლეთისკენ. სპორედის კუნძულებში იყ-
 ნენ არაგინეზის წვრილი კუნძულები, & კრეტის
 მშვენიერი კუნძულებიც იბოების ეჟე სღვსში
 სამხრეთისკენ. იონიის სღვსშიც არიან ქორსი-
 რის (ქორძე) & ითაქის კუნძულები სითერის
 კუნძულიც ჰელოპონეზის სამხრეთით ძვეს.

მკედონიან იყო საბერძნეთოს ჩრდილოეთ^{ში}
 დასავლეთის მხარეს ეუეს გინა ანხიპელაგის წლ-
 ვასედ; ამასი იმყოფებოდნენ ფილიპისის ტ^მ თე-
 სალონიკის ქალაქები, ტ^მ ეგრეთვე ათოს მთა.

თრაკიან.

თრაკიან იყო მკედონიის აღმოსავლეთისკენ,
 რომელი მკედონიიდან დაწყობილი მიაწევდა
 ვიდრე შავ წლვამდინ.

ეს გრძელი სორეტი ელლესზონთისა გინა
 ბოსფორი, აწიდგან აშორებდა თრაკიანს, რომ-
 ელშიატი მოიხებოდნენ შატარა მდინარე ეგოს
 შოტამოსისა, ტ^მ ბისანციის ქალაქი.

ილირიან.

ილირიან მკედონიის დასავლეთისკენ გადაჭი-
 მული იყო ადრიათიკის სიგრძესედ, ტ^მ მასშიდ
 იყო ქალაქი დირაქიუმი.

შედარებული გეოგრაფიან.

ახლა ეს ქვეყნები სამი ხელმწიფის ხელშე

ანონ. ავსტრიის უჭირავს ილირიის ჩრდილოეთის მხარე; ახლეს საბერძნეთის სახელმწიფოში შეიტვის საკუთარი საბერძნეთი, ჰელაპონესი იონიის გუნძულები ჭ რამდენიმე სხვა გუნძულებიც, დანარჩენი კი თათარს უზყრია.

თ ა ვ ი . 6.

საბერძნეთის დასავლეთისკენ მდებარეობდა იტალია, დიდი ნახევარ-გუნძული გავლებული აპენინის მთითა, ეს ადგილი სამათ განიყოფებოდა: საკუთარი იტალია შუაში, დიდი საბერძნეთი სამხრეთში, ჭ გალია სიზალპინის ჩრდილოეთში.

საკუთარი იტალია.

საკუთარი იტალია, გალია სიზალპინიდან გამოდებული იყო რუბიკონის ჰატარა მდინარითა, რომელიც ახლოს არმინიუმისა, ადრიატიკონს ერთდებოდა. ამ ქვეყნის უმთავრესი მცხოვრებნი იყვნენ რომაელები, რომელთაც ლატინების ჩრდილოეთის მხარე ეჭირათ; ლატინების მერიდიანის მხარეს ცხოვრებდნენ ლათინები, ვოლსქები ჭ სხვა წვრილი გვარები, სამნიტინი ჭ ეთრუსკინიც საკუთარ იტალიაში იყვნენ. უმთავრესნი საკუთარ იტალიის ქალაქებთან იყო ტროჯა,

ვეიე, ჭ ქაბუ; აქ იყო ტიბრის მდინარე, რომელიც
 ულთანაძე, რომის ცოტა წყით, აღის მდინარე
 ერთდებოდა. ანქონის ჩრდილოეთისკენ იყო მე-
 თორის მდინარე, რომელიც ჩადიოდა ადრიატიკ-
 ში, ჭ ტრასნიძევის ტბა. ქოდიუმი აპენენის
 ყელში იყო, ქაბუ აღმოსავლეთისკენ; ჭ ადრია-
 თიკის ახლორესაღ დასავლეთისკენ იყო ქანი.

დიდი საბერძნეთი.

დიდ-საბერძნეთის უძახდნენ ამიტომ რომ,
 ბევრი ახალ-შენი ბერძნები ამ ნახევარ-კუნძუ-
 ლის მხარეს დაშვიდრებულ იყვნენ. ამის უმთა-
 ვრესი ქალაქები იყვნენ: თარენთი, სიბარისი,
 კროტონი ჭ ნეაპოლი, რომლის ახლორეს იყო
 ვესუვის ცეცხლიანი გინა ცეცხლმბერვლი მთა;
 ჭ კაპრის პატარა კუნძული.

გალია სიზაფინის.

გალია სიზაფინი გინა (რომაელების შეხედ-
 ვით) გალია აღმის აქეთა ქვეყანა, მორწყული
 იყო ზო მდინარითა; ჩრდილოეთის ჭ დასავლეთ-
 თის მხარეს შემოზღუდული იყო იგი აღმის
 მთებითა. ამას ესრედ უწოდებდნენ ამიტომ,
 რომ უბეტესი ნაწილი ამის მცხოვრებლებისა

შემდგომი იყო გალღებისგან. იქ იმყოფებოდნენ
 ჰადუა ქალაქი, ტიტლივი ისტორიკოსის სამ-
 შობლო ქვეყანა; მანთუ, ესეც ვირგილის სამ-
 შობლო ქვეყანა იყო; გარდა ამისა მოდენი, ჭ-
 ცოტა ხნის შემდგომაც ვენეცია. იქ იყო კვალად
 თესენის მდინარე რომელიც, ჩრდილოეთისკენ
 ზო მდინარეში ჩადიოდა, ჭ ტრებისა, რომელიც
 დასავლეთისკენ იმასთან ერთდებოდა.

სიცილია.

იტალიის სასამხრეთოს ბოლოში იმყოფებოდნენ
 სიცილია, დიდი ჭ პოხიერი კუნძული, რომელ-
 შიაც მოიპოებოდნენ მრავალი ძლიერი ჭ მდი-
 დარი ქალაქები რომელთაგან, უმთავრესნი იყუ-
 ნენ: სირაკუზა, აკრიკენთი, ჰანორში (პალერ-
 ში), ჭ მესინი. იმ ურაცხვ სიცილიის კუნძულ-
 ებში ერთიც ეონა იყო. იმ ვიწრო სოკეტში
 რომელიც სიცილიას იტალიისაგან აშორებს, იყო
 ქარიბდის უხსკრული ჭ კლდე სკილაჯა;

სიცილიის დასავლეთის მხარეს მოიპოებოდ-
 ნენ ეკათის კუნძულები.

იტალიის დასავლეთის მხარეს იყვნენ კოლსი-
 ტის ჭ სარდინიის ორი დიდი კუნძულები;

იტალიის შემოღობვის დროს მანა რომელიც
 დასავლეთისკენ მანა იტალიის დასავლეთისკენ

შედარებული გეოგრაფია.
 კლას ყველას ეს ადგილები იტალიის სელშია.

თ ა ვ ი თ .

გაღია ზ ჭ ე ლ ვ ე რ ი ა .
 გ ა ღ ი ა .

გაღია (დღეს ჭრანცია, ბელჟიკა ზ ე რ თ ი
 ნაწილი რენა ზრუსიისა) მდებარეობდა რენის
 მდინარის, ალპის მთების, საშუალო ქვეყნის
 ზღვას, ზირენე მთების ზ ო კ ე ა ნ ო ს ზ ღ ვ ს შ უ ა ;
 ამის მცხოვრებნი განთქმულნი თაჯანთი მხნეო-
 ბითა, სელთივის ჩამომავალი იყვნენ. რომესაღ
 ტრესარი გაღიაში შეჯდა, ეს ქვეყანა სამ ნაწი-
 ლად გაყოფილი დახვდა, რომელიც იყვნენ:
 სელთივი შუაში, გარონისა ზ რენის შუა;
 ბელჟიკა ჩრდილოეთისკენ, ზ აჭვითანის დასავ-
 ლეთისკენ გარონის ზ ზირენის შუა. კიდევ ერთ
 მეოთხე ნაწილს შუადგენდა საშუალო ქვეყნის ზღ-
 ვს საზღვარი, რომელიც რომაელებს 100 წლის
 წინ ქრისტეს შობამდე, დაუმონებინათ ზ ო-
 მელსაღ უძახდნენ ნარბონეზის მარხას ანუ გა-
 ღია იქითა მხარეს-ალპისა. აქ იყვნენ ექსის ზ
 თრანყის ქალაქები. გაღიები განყოფილნი იყვ-
 ნენ მრავალ წვრილ წვრილ მთავრობებად, რომ-

მეუღნიც სასოკადოდ ჰირობით შეკრულნი იყვნენ
 ნენ ერთი მეორესთან; უფრო დიდნი იყვნენ ედუ-
 ენი, რომელთანც ეჭირათ თითქმის ბურგონის
 მასწავ, ჭ სექანი, ამათაც ჭრანშ-ქონთესედ ცო-
 ტა მეტი ადგილი ჰქონდათ. ალბორგნი ჭ ბე-
 ლოვანნი იყვნენ ჩრდილოეთის ილ-დე-ჭრანსის
 (ჭრანციის გუნძელის) ჭ სხვა მის გარეშემო ად-
 გილების მცხოვრებნი, რომლისაც ჭრომაელებმა
 ეს ქვეყანა დაიმონავეს იქ გააკეთეს მშვენიერი
 ქალაქები რომელნიც სხვა მრავალთა შორის იყ-
 ვნენ: ნარბონი, ვიენი, თრევი, არლი ჭ ოთო-
 ენი. მარსილია დაფუძნებულ იქმნა დიდხნის წი-
 ნათ ახალ-შენნი ბერძნებისაგან.

ჰელვეცია.

ჰელვეცია (შვეიცარია), დამკვიდრებული იყო
 მუშაკი ჭ მხნე ხალხისაგან ჭ შეერთებულ იქმნა
 ბოლოს ჭრომაელებისაგან გალიასთან.

თ ა ვ ი . ი .

ისპანია.

ისპანიას შეადგენდა ერთი დიდი ნახევარ-გუნ-
 ძული ოკეანოს ჭ საშუალ ქვეყნის ზღვის შუა

ეს განვიხილოთ განსაკუთრებით იყო ზირქის მითქმე-
ბით, რა აფრიკიდგან გადეს სრუტით (უბრ-
რით). ეს სრუტი შედგენილი იყო ქალზე რა აბი-
ლას მთებთან, რომელსაც უწოდებდნენ ჰერკულ-
ესის სვეტებს. ისინი იყო ერთი მდიდარი ად-
გილი მიწის მოსავლით რა ძვირფასი მანქა-
ლობით. ამის გამო იყო, რომ ფინიკელებმა იქ
დაიწიეს მალე დიდი ვაჭრობის გამართვა, ამით
იქ დაამყარეს გადეს (ქადაქს) ქალაქი. ტირიელ-
ებს შეუდგნენ კარტაგინელები, რომელთაც დი-
დი ნაწილი ნახევარ-კუნძულისა დაიპყრეს. ისინი
სამ ნაწილად იყო განყოფილი; 1° საკუთა-
რი ისინი გინა თრავონეში, რომელშიდაც
შეიჭმოდა ამ ქვეყნის ჩრდილოეთის კენტროს,
რა აღმოსავლეთის კერძო. 2° ლუსიტანია, რომ
შედიც ეხლა ეს ადგილი თითქმის ზოტრუვა-
ლიანს უჭირავს რა 3° სასიამოვნო ბეთიკი, რომ
შედიც იმ მშვენიერი ბეთის მდინარეგან ილა-
ებდა ამ სახელს, რა ეხლა ამ მდინარეს ანდალუსს
ქადახან.

უმთავრესნი ისინი ქალაქები იყვნენ: თა-
რავონი, კარტაგენი, საკონთი რა ნუმანსი ეს
ორი უკანასკნელები მალე გააჩნდნენ. ბეთიქ-
ში იყო მუნდა ქალაქი.

ისინი აღმოსავლეთის მხარეზედ იყვნენ
ბაჭარის კუნძულები, ამით ბაღარს უწოდებდნენ.

ნენ ამიტომ რომ იმის მცხოვრებნი მარჯვე მეშურდულენი იყვნენ.

თ ა ვ ი . ი ა .

გერმანიის.

რომაელები ეძახდნენ გერმანიას ყველა იმ ქვეყნებსა, რომელნიც რენის ზღვანების მდინარეიდგან გაყოლებით მისდევდნენ ვიდრე ბალტიკამდისინ; ამითი საზღვარნი იყვნენ დასავლეთით ოკეანი ზღვარი აღმოსავლეთით. ხალხი მცხოვრებნი მათნი ატარებდნენ კატანჯულ ცხოვრებას ტყეებში ზღვარებში ესენი გაყოფილნი იყვნენ მრავალ შატარ-შატარა გვარებად, რომელთაგანის უმეტეს ნაწილს ერთმანერთში ერთობა ჰქონდათ, მაგრამ ხალხი ძალიან გულადი ზღვარეული არკი იყო, ამის გამო რომაელებმა ვერას დროს ვერ შეიძლეს თავიანთი მეომარი ხმლით შიგნი შიგან შესვლა ზღვარი და მოწვევა; კიდევ აქედან არიან საზოგადოდ გამოუსულნი ის გვარები, რომელთაც დაამხეს რომის ხელმწიფობა ზღვარის მისი ნაოხრევი ადგილები. უმთავრესი გვარი გერმანიისა იყო თეთონი ზღვარი; ცოტა ხნის უკან ქერუსები; მერმე ფრანგნი ზღვარი, ზღვარი საქსონი;

ვანდალნი, ბურგინონი ჭ ანკლი იყვნენ კერძო
 წიის გვარისაგან.

თ ა ვ ი . ი ბ .

დიდი ბრითანია და ირლანდია.

დიდი ბრითანია, რომელიც ოკეანოს დიდი კუნძულია, მდებარეობდა გალიის ჩრდილოეთ-დასავლეთისკენ ჭ არ იყო ცნობილი რომაელებსა, თუ არ მაშინ როდისაც, ტეზარმა იქ გაიარა ჭ დაიშინა აზიის ერთი ნაწილი. ამ ქვეყნის მშვერლობელებმა ვერ შეიძლეს მისდღემში სხვა ადგილის დამონაგება თუარ ამ ქვეყნის სასამხრეთოს ნაწილისა, რომელსაც უწოდეს რომის ბრითანია (ახლანდელი ანგლია) ჩრდილოეთის მხარეს, წოდებულს ქალკედონიად (ესლან შოტლანდიან) ვერ შეიძლეს რომაელებმა თავის დღეში შესვლა ჭ არა მარტო ვერ დაიშინავეს ესა, არამედ, რათა მათი ხშირი მარხებლებისაგან მოსვენებულნი ყოფილ იყვნენ, განაკეთეს თავიანთი სასლვრის სიგრძესედ ერთი მაგარი ზღუდე. იმ კუნძულზე რომელსაც ჩვენ ახლან ვუწოდებთ ირლანდიას, ჭ რომლის სახელი ჭიბერნია იყო, რომაელებმა ვერას დროს ვერ შეიძლეს ფეხის დადგმა.

უმთავრესი, დიდი-ბრთანიის ქალაქი იყო, რომელიც
 რაჭუბი (იორკ). სამხრეთ-დასავლეთისკენ დიდი-
 ბრთანიისა იყვნენ ქასითერიდის (სორლინგთ)
 გუნძულნი. ამ ადგილს დიდი ხნის წინათ ფინი-
 კელები ვაჭრობისათვის მიდიოდ მოდიოდნენ, ჭ
 იქ ძალიან კარგი კალა უამდიოდან.

თ ა ვ ი . ი ვ .

დანუბის სივრცეზედ მდებრე ადგილები.

ვინდელიცია, რეცია, ნორიქია, ჰანონია,
 მეზია,

დანუბის სივრცეზედ ჭ ამ მდინარის სა-
 სამხრეთოს მხარეს იყო ბევრი ადგილები, რომელ-
 ნიც რომელებმა დაიმონავეს. ეს ადგილები და-
 სავლეთიდან დაწყობით იყვნენ; ვინდელიცია ჭ
 რეცია, ესლამ ადგილებს ბავარიის სასამხრეთო
 ნაწილი შეადგენს. ნორიქია, რომელიც ესლამ
 არის ასვტრიის (არხიდუშია) ჰანონია, ამ ად-
 გილს შეადგენს ვენკრიის დასავლეთის ნაწილი;
 ჭ მეზია, რომელიც დრავის ჭ სავის ზღვასთან
 შესართავის ადგილიდან, სამხრეთისკენ ჭემუხ-
 ის მთასე გაყოლებით ბოლოვდებოდა შავ ზღ-
 ვასთან.

ესენი ცხოვრობდნენ იმ ადგილებში, რომელნიც ეხლას რუსეთს უზურია. კიდევ აწიის სარმატნიც იყვნენ; ესენი მკვიდრობდნენ ორივე მხარს რჭა მდინარისა, ეხლას ეს გოლგად იწოდებოდა; ძველნი წინაშარნი ვერ სცნობდნენ სწორედ, თუ მართლას სარმატის ჩრდილოეთისკენ კიდევ სხვა გვარებიც იყვნენ, მხოლოდ ამასვედ ეჭვნეულობდნენ ჭ უძახდნენ ჭიპერბორების გვარებს. ამათ ცოტა რამ იღეს ჭქონდათ, ბალთიკის ზღვითგან შედგენილ, ნახევარ გუნძულზედ ჭ უძახდნენ ჭოდანეს ზღვის ცოტს, ჭ ამ ნახევარ გუნძულის მცხოვრებლებს უძახდნენ სკანდინავებს.

გეთუღნი, გარამანთები, ეთიოპიეღნი.

აფრიკაში იცოდნენ, რომ ატლასის სამხრეთისკენ იყო ვრცელი ქვიშიანი უდაბნოები ჭ ამის მცხოვრებლებს უძახდნენ გეთუღებს ჭ გარამანთებს; შირველნი იყვნენ დასავლეთისკენ ჭ შორეულ დასავლეთისკენ ესეც იცოდნენ რომ სამხრეთისკენ შავი ხალხი იყო ჭ ამათ საზოგადო ეთიოპიელის სახელს აძლევდნენ, რადგან არა მარტო ესენი ეგვიპტის სამხრეთისკენ რაც ქვეყნები იყო, მარტო იმას უძახდნენ ეთიოპიას, არამედ მრთელი აფრიკის შინაგან ნაწილებსაცა ეთიოპიად უწოდებდნენ.

დ ა მ ა ტ ე ბ ა

ახალ გეოგრაფიასზე

წინათ-ცნობანა მრთელ მრგუალ დედა მიწა-სედა მტხოვრებთათვის ჭ განრსეულობათა მათ სედა რომელნიც ჭკიებენ კატთა შორის შესახებ იერებისა, განათლების ხარისხისა, ენებისა ჭ მმართველობისა.

ა. დედა მიწასედა მტხოვრებნი

არ შეიძლება რომ მრთელ მრგუალ დედა მიწასედა რაც მტხოვრების მტკიცედ ჭ ნამდვილად აღიარებოს. მრავალთა გეოგრაფოსთა (მიწის აღმწერთა) აჭყავან მრთელი ქვეყნის მტხოვრებნი 800 მილიონსედა; სოგთაც ერთ მილიონისგან (ერთ ბილიონისგან) უფრო მეტსედა აჭყავან. ამისათვის შევიწყნარებთ ჩვენც ამ შემდეგ რიცხვთა რომელნიც უფრო მართალი არიან ჭ თანასწორი არიან ქვეყნის აღმწერლების ახალ გამოძიებანთან.

ევროპაში	• • •	505,200,000	
აზიაში	• • •	765,500,000	
აფრიკაში	• • •	150,000,000	
ჩრდილოეთ სამხრის	ამერიკაში	• • •	58,700,000
სამხრის	ამერიკაში	• • •	25,100,000
	ავსტრალიაში	• • •	57,000,000
სულერთიან		• • •	1,559,500,000

ბ. შთაშობიანობა კაცთა გინა ცვლილება.
 კაცებრივ სახესაშინა.

კაცნი თუმიც შთაშობიანი არიან ერთი ღ იგი-
 ვე შამისკან ღ აქვსთ დასაწყისი საზოგადო,
 გარნა შინც ჭკიებს მათ შორის რომელიმე გრძ-
 ნობითი ცვლილება თუ იყრებში, თუ თავის და-
 სასულობაში, თუ შირის სახის აკებულობაში, ღ
 თუ თმების ბუნებაში. ესე ვითარნი განრჩეუ-
 ლობანი შეიძლება რომ წარმოვიდნენ ჭკერისა-
 გან, განათლებისკან, საზრდელისკან ღ ნაირ
 ნაირი ჭირისა ღ ავანთ მყოფობისკან; ამ ცვლი-
 ლების გამო განყოფილ იქმნენ კაცნი მრავალ-
 ნაირ შთაშობიანობად ანუ მსგავსებად.

შთანმომავლობას გინა ცვლილებას კანცერტი სსსრ-ში

სუთ ნაირი შთანმომავლობასა გინა მსგავსებას:

თეთრი ანუ კავკასიის შთანმომავლობას. (1)

ყვითელი ანუ მონგოლის შთანმომავლობას.

სპილენძის ფერი ანუ ამერიკის შთანმომავლობას.

ზეთის ხილის ფერი ანუ მანჯურის შთანმომავლობას.

შავი შთანმომავლობას.

სხვა და სხვა შთანმომავლობის აკუმულაციანი და
თანთანოი სამკვიდრებელი ქვეყნები.

1° თეთრ შთანმომავლობას თეთრი ტყავი
აქვს, ზირი სისხე მომრგვალო, განიერი შუბლი და
გრძელი თმანი.

ეს თეთრი შთანმომავლობა მკვიდრობს ევროპისაში, აფრიკის ჩრდილოეთში, დასავლეთურია
ასიის ნახევარ დღეილში, და მოყვნილი არის
სხვა ქვეყნების კერძობშიდაც და უფროსიერთად
აფრიკაში.

2° ყვითელ შთანმომავლობას მოყვითლო ფერი
აქვს, ზირის სისხე განიერი და ბრტყელი, გრძელი
და ვიწრო თვლები ირიბათ გაყოლებულნი, თმები
ბიცი შავი და გაშეშებულნი. ასიაში, ძრთელი გან-

(1) ესრედ წოდებული რადგან კავკასიასა
იყო დასაწყისი თეთრის შთანმომავლობისა.

ჯის იქით ადგილები სულ იმით უკავიათ.

3° სპილენძის ფერის შთამომავლობას მოყვითლო სპილენძის ფერი ტყავი, შედრეკილი შუბლი, ბრტყელი ჭ ჩამოფენილნი თმები

ესენი ამერიკაში მკვიდრობენ. ახლან ეს შთამომავლობა შექდგარია ერთი უძლეური ჭ სანწყილი ველური კატებითა, რომელთაც თეთრი შთამომავლობანი ჰსდევნიან ჭ ნელნელა სძობენ.

4° ზეთის ხილის ფერის გინა მანდარინის შთამომავლობა ზეთის ხილის ფერისაა, პირ-ფართო, დიდ-პირიანი, შავ ჭ პირიანა თმებიანი.

ზეთის ხილის ფერის შთამომავლობით მოშენებულან მალეზია, პოლინეზია, ჭ მოფენილი არიან მადგასკარს, აფრიკაში ჭ აზიის სამხრეთ-აღმოსავლის მტირე ოდენ კერძობში.

5° შავს შთამომავლობას შავი ანუ მოშავო ტყავი აქვს, გამობერილი შუბლი, დიდრონი ღაშება ჭ ბუსუსიანი გინა ხაოიანი თმები.

ესენი ცხოვრობენ აფრიკის სამხრით ჭ შუა გულშიდ, ავსტრალიაშიდ ჭ დიეპენის მიწაშიდ.

გ. განათლების ხარისხი.

განწყობილობა კაცთა შესდგვით განათლების ხარისხისა.

კაცნი განიყოფებიან სამ წყობად, ვითამც:

1° გელურნი გინა ცუიურნი კანტა, რომელსაც ულთაც არ იტანს წერა-კითხვაც მათი ხელის სხვა არაფერი თუ არ მონადირეობა და თევზაობა; ესენი არიან: აფრიკის შავები, ავსტრალიის ხალხნი, ამერიკის მემკვიდრენი, და სხ.

2° ბანბანრო-სნი ანუ ნახევარ-განბანთღებულნი, ამათ თუმცა წერა-კითხვაც იტანს გარდა მეტნიერება და ხელოსნობა არ აქვსთ. ესენიც არიან: არაბნი, ინდოსტანელნი, თათარნი, იაპონელნი, ჩინეთელნი, და სხ.

3° განბანთღებულნი ხალხნი, რომელნიც ერთობიან და ხელოვნებებიან სხვა და სხვა დიდ მეტნიერებაშიდ ვითარნიც არიან: სიბერძნის მოყვარება (ფილოსოფია), მათემატიკა; ჩინებული ხელოსნობანი, ესე იგი: მხატვრობა და საკრავი (მუსიკა); მექანიკური ხელოსნობანი, ვითამც: მიწის მუშაობა (ხევა-თესვა) და სხვა ყოველანაირი ხელოვნანი. ამ წყობაში შევლენ ყველა ევროპიელნი და რომელნიც მათსედ დამოკიდებულნი არიან.

ხალხნი იმ ნაირი სახელით იწოდებიან რანაირ ცნობებებსაც რომ ატარებენ; ესრედ ზოგ ხალხთ ჭკვიანთ:

ელენი (მთაბანრობის მიმღევი ხალხი), ოდესაც მიმო-დავლიან და ერთი საძოვარი ადგილიდანამ მოარქმედ ვარდავლენ; და არიან გართულნი ნახირების მწესობაში, ანუ ხანდასხან უცდრივ

დაქცემიან ერთიან სოფლებს ჭ დაიფარა ქვეყნის
რაც შეხვდებათ; ჭ ამნაირათ აკლებ-აოხრებით
ატარებენ ხოლმე თავიანთ ცხოვრებას.

მიწის მუშანი (გლეხნი), ოდესაც შეიმუშავებენ მიწას იმ ქვეყანას სადაც თვით დამკვიდრებულინი არიან.

მეთევზეურნი, ოდესაც მხოლოდ თევზაობაში ერთობიან; ხოლო თევზთ მჭამედნი ეწოდებიან თუ რომ მარტო თევზებით იზრდებიან.

მღვიმედნი, ოდესაც გამოკვეთილ ქვის ქვაბებში ცხოვრობენ ნაცვლად სახლების გაკეთებისა.

დ. ენები.

წინა ჰირველ, კანნი ლაშარაკობდნენ ერთ ჭ იმავე ენას; მაგრამ ოდესაც ნოეს შთამომავალნი მეტის მეტად გამრავლდნენ, მოინებეს ერთი ფრიად მაღალი ჭ უსარმასარი გოდოლის აშენება, რათა უწინარეს მათი გარდასახლებისა თავიანთ ჰირველ სამყოფ ადგილს ერთი საუკუნო მოსახსენებელი აღემართათ ჭ მით თავიანთ სახელი ჩინებული ჭ უკვდავი გაეხადათ. ამასედ ღმერთმა უწყინა, აურია მათ ენანი ეგრეთ რომ ერთი მეორისა აღარ ესმოდათ; ჭ დაამდბლან ესრეთ მათი ურცხვი ჭ გლისხური ამშარტავლობა. მანინ მრავალი ენები დაარსდნენ; ჭ ასე რავდგ-

ნიმე ხნის განმავლობაში, რადგანთაც მრავლდებოდნენ ჭ ერთმანერთისაგან ნელ ნელა განშორებით ეფინებოდნენ მრთელი დედამიწის შირსედ, იგოდნათ სხვა ჭ სხვა ახალი ენები წარმოიშობებოდნენ.

რაც რომ მრთელ დედამიწის სურსედ ცნობილი ენების შეიძლება ავიდეს ამათი რიცხვი, 2,000; ამ რიცხვის აღმწერი ამბობს რომ არ არის ეს რიცხვი გაზვიანდებულიო. არიან სოგნი ავსტონიტი რომელთაც აჭყაფან ქვეყანა-სედ ცნობილი ენების რიცხვი 5,064. ხოლო ახლად გამოცემული ანგარიშისაებრ რაც დედამიწის სურსედ ცნობილი ენების, სულერთიანადის 5,642 ჭ ესეცა თვინიერ მდამიური ენის (გინა გადაბრუნებული ჭ განსწწნილი მსოფლიო-გლეხური ენების) დათვლისა.

ძველათ ცნობილნი ჭ უფრო მოფენილნი ენები იყვნენ: ბერძნული ჭ ლათინური, რომელი ესე წარმოვიდა ერთი ბერძნულ მდამიურ ენათაგან. ამ ორ ენას ჭსტნობდნენ ჭ ლაზარაკობდნენ ყველას იმ ადგილებში რომელნიც ჭრომაელთ მფლობელობის ქვეშ იყვნენ.

ხალხის მომეტებული ნაწილი ახლად რომ ენებს ლაზარაკობს ანუ ქვეყნების უმეტეს ნაწილში სმარებული ენები არიან:

ევროპის ენებთა შორის;

ანდემანიური (ნემეცური), ანკლიური, ცუშუდი, იფრდიანური, ისპანიური, გნდური და რუსული.

ანკლიური შემდგარია ანდემანიური ენისაგან, ევროპიის შუაგულში ჭ სამხრეთის კერძოთ დაშვიდრებული ხალხის ენებისაგან ჭ ფრანცუზულისაგან.

ფრანცუზული, ისპანიული ჭ ბერტუგალური ენები შემდგარნი არიან ლათინური ენისაგან.

რუსული ენა მოდის სლავების ენისაგან.

აზიის ენებთა შორის:

აჩანური, პერსიული, თათრული, ქანთული, სინ-სკრიტი (წმიდა ენა), ჩინეთური და სომხური.

პერსიული ჭ თათრული შემდგარნი არიან სა-თათრის მდამიური ჭ გადაბრუნებული ენისაგან ჭ ბევრიც გადაკეთებული არიან არაბული ენიდან.

სანსკრიტი, ბრამანების ძველი ენა იყო რომელიც ინდოსტანელების წმიდა ენად არის შე-რანცული, ჭ აქედგან წარმოვიდნენ ყველა ენები რომელთაც ლაშარაკობენ ინდოეთში.

ავსტრალიის ენებთა შორის:

მალეზური.

ჟ. მმართველობა.

თუმც მმართველობის რიგი მრავალ ნაირსა

იმ სხვა და სხვა ხალხთა შორის რომელნიც მრ-
 თელ დედა მიწის ზურგზედ მკვდრობენ, გან-
 ნა მანც შეიძლება რომ გარდაკეთდეს შემდეგ
 თუ უმთავრეს წყობისა-მებრ ყველა ნაირი
 მმართველობის რიგნი, ე. ი. : 1° თვით-მზყ-
 რობელობრივი მმართველობა; და 2° რესპუბ-
 ლიკებრივი მმართველობა.

თვით-მპყრობელობრივი მმართველობა, გინა
 თვით-მპყრობელობა, არის ერთნაირი მმართვე-
 ლობა რომელშიდაც უზენაესი შებღებან მხოლოდ
 ერთის ხელშია.

თვით-მზყრობელობა არის წესდებულთა-ბითი,
 თუდაც ავქსონობა მთავარ მმართველისა გარ-
 შემოწერილია ქანცითა ანუ დაწესებითა და კვა-
 ლად კრებულობათა მათ მიერ რომელნიც წარ-
 მოადგენენ მრთელ ერთიან გვარსა და დადგენი-
 ლნი არიან სჯულის მღებულად.

თვით-მზყრობელობა არის დამოუკიდებელი
 თუდაც ავქსონობა მთავარ მმართველისა საზ-
 ღვარდებულთა მხოლოდ მთავრობის უშირველესი
 და საფუძვლიანი სჯულითა.

თვით-მზყრობელობა არის თვით-ხელმწიფე-
 ბითი (დესპოტიური), თუდაც მთავრობის გამკე-
 თავის ნების გარდა სხვა სჯულს არა ქსტნობს.

შეიძლება კიდევ რომ მივაწიროთ თვითმკურნალობას, 1° შეთქმულობითი მმართველობა, რომელიც ჰკიებს მიფლობელების (ბატონების) დასავებულობაში, რომელიც შემოსვილი აჩიან უსუნაესი შეძლებითა თაგანთ საკუთარ სამთვლობელ მამულში, განა შეძლებით კი უთანასწორენა, ჭ დახელქვეითებულ დამოკიდებულნი ურთიერთისადმი; 2° ღმერთ-მთავრობითი მმართველობა, რომელშიდაც მთავარ მმართველი შენაძნელია ვითარცა მსახურა ღვთისა ჭ შირდა-შირ (უსაშუალოდ) ღვთისაგან შემოსვილი თაგისი ღვთიული ავქსონობითა.

ზოგნი თვით-მზყრობელობანი სამკვიდრონი აჩიან, თუ რომ თვით-მზყრობელი (ხელმწიფე) სიმართლით აღყვანილი ჭ გამოსულია იმავე ფამილიაში ჭ საზოგადოდ შირ-მშობის (უმფროსობის) წესისა მებრ; ხოლო ადრჩევითნი, თუ რომ ოდესმე თვით-მზყრობელი აღჩეულ-იქმნების სხვა ჭ სხვა ფამილიის ნასხაძან.

თვით-მზყრობელობაში, ვინც რომ გამკე აჩის იმას საზოგადოდ კელმწიფე ანუ იმპერატორი ჭქვიან.

თვით-მზყრობელობა ძველებური მმართველობის ნაირობაა, ყოვლად ბუნებითი ჭ ყოველგან განფენილი.

რესპუბლიკებრივი მმართველობა გინაპრების
 რესპუბლიკა, ის არის რეალური უზენაესი შე-
 ბლებს ხმარებულად პირდაპირ (უსაშვანოდ) ხა-
 ლხის მიერ ანუ მის წარმომადგენლების მიერ.

რესპუბლიკა არის დიდებული-მმართველობი-
 თი (არისცოვრადიული), ოდესაც ავსიანობა
 ჰქონეს რომელიმე რეალურ მწყობრთ კატეგორი-
 ხელში, რომელთაც ჰქონიანთ აზნაურთ სწავლა-
 ება გინა ვეთილ-შობილებს.

რესპუბლიკა არის ერთ-მმართველობითი,
 ოდესაც მომეტებული ნაწილი მრთელი გვარისა,
 თავით თვისით ანუ თავისი წარმომადგენლების
 მიერ მოხარე არის მმართველობაში.

რესპუბლიკა არის დანაწევრებული, ოდესაც
 შემდგარა მრავალი დამოუკიდებელი საშა-
 ვრობითა.

უმთავრესნი რესპუბლიკანი რომელნიც ჰქო-
 ებენ არიან: შვეიცარია, ამერიკის შეერთებულ-
 ნი-სამთავრონი, ზე მომეტებული ნაწილიც სა-
 სამხრეთო ამერიკის სამთავროთა; ესენი არ
 არიან წყნარ-მშვიდობიანნი თავიანთ შედგინე-
 ბითი აღრეულობის გამო.

ადამიერობითი ცნობა. მთელ კატთა შორის
 რაც დედა მიწის ზურგზედ ჰსტხოვრობენ, საშ-
 ვალთ რიცხვის ანგარიშით 1/3 მილიონს ნახევარს

კვდება წელიწადში; საიდგანაც ცხადდება წამში ერთი კანტი კვდება ქვეყანაზედ. ვიდრემდისინ 7 წლის ჭასაკზედ მიეწიოს კანტი, მეოთხედი ნაწილი კვდება, ჭ უწინარეს 70 წლამდე მიწევნისა, ნახევარ ნაწილი გადის. აქედგან ჭსნანს რომ საშვალთ დროება, კანტის ცხოვრებისა, 55 წელიწადზედ მეტი არ არის. 100,000 კანტში, ერთი ძლივს ცოცხლულობს 100 წელიწადს; ჭ 500 კანტზედ ერთი ძლივს ადის 90 წელიწადზედ; ეგრეთვე 100 კანტზედაც, ერთი ძლივს ხდება 60 წლისა.

დასრულდა

სადიდებლად ლუთისა ჭ ყოვლად ნეტარელი ქალწული მარიაშისა

ღ

პეტროვისთვის წმიდა ნინასი ქართუელთ გამნათლებელისა.

ს ა ძ ი ე ბ ე ლ ი

ნ ა წ ი ლ ი . ა .

სიტყვა წამკითხველისადმი.	
წინათ-ცნობანა.	
გორიზონტსა ჭ ქვეყნის ოთხ შთაზარ	
მხარეთა ზედა.	5
კლბუსთა ჭ ქარტოთუის.	6
ფიქრით წარმოსადგენნი ხაზები ქვეყანაზედ.	7
სიგრძეთა ჭ სიგრძეთა ზედა.	9
სასღვარათა ჭ ხმარებათა ზედა რუკაზედ	
დახაზულ ხაზთა.	15
დედა მიწის სხვა ჭ სხვა მდებარეობის სა-	
ხელები.	21
წყლების წაირ წაირი მდებარეობების სახე-	
ლები.	24
ქვეყნის განყოფანსა ზედა.	30
ოკეანის განყოფანსა ზედა.	31

ნ ა წ ი ლ ი . ბ .

ვერღმა.	52
-----------------	----

განნი დეპარტამენტები.	
აღმოსავლეთის 6 მანკრებთაგან შემდგარნი დეპარტამენტები.	54
სამხრეთის 7 მანკრებთაგან შემდგ. დეპარტ.	56
დასავლეთის 6 მანკრებთაგან შემდგ. დეპარტ.	58
საშუალ-კერძოს 8 მანკრებთაგან შემდგ. დეპარტ. ჭ ახალი დეპარტამენტები.	59
ბელუჯიკა.	61
გოლანდია.	62
პრუსია.	63
გერმანიის სამთავრონი.	64
ავსტრია.	66
შვეიცარია	68
ევროპიის სამხრეთის კერძოს თემები. პორტუგალია.	69
ისპანია.	„
იტალია.	71
ევროპიის ოსმალეთი.	73
საბერძნეთი.	74
ევროპიის მცხოვრებნი ჭ სასელმწიფოების შედარება.	75

ნ ა წ ი ლ ი . გ .

აზია. 78

ს
ფ
რ
ი
კ
ი
ს

თემები.	.	.	.	.	.
ზღვანი.	.	.	.	.	.
ყურენი.	.	.	.	.	.
კუნძულნი ჭ ჭკუფ-კუნძულნი.	.	.	.	.	123
კონცხნი.	.	.	.	.	„
სრუტნი.	.	.	.	.	124
მკლავ-სმელეთნი.	.	.	.	.	„
მთანი.	.	.	.	.	„
ტეტხლიანი მთანი.	.	.	.	.	„
ტბანი.	.	.	.	.	„
მდინარენი.	.	.	.	.	125

ნ ა შ ი ლ ი . ე .

ს
ფ
რ
ი
კ
ი
ს

ამერიკა.	.	.	.	.	126
საზღვარნი.	.	.	.	.	129
ადგილის სიდიდე.	.	.	.	.	„
მცხოვრებნი.	.	.	.	.	„
თრი დიდი განყოფილება.	.	.	.	.	„
ზღვანი.	.	.	.	.	131
ყურენი.	.	.	.	.	132
კუნძულნი ჭ ჭკუფ-კუნძულნი.	.	.	.	.	„
ნახევარ-კუნძულნი.	.	.	.	.	133
კონცხნი.	.	.	.	.	„
სრუტნი.	.	.	.	.	„

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

} აქტივის	მკლავ-ხმელეთი.	•	•	•	133
	მთანი.	•	•	•	134
	ცეცხლიანი-მთანი.	•	•	•	„
	ტბანი.	•	•	•	„
	მდინარენი.	•	•	•	135

ნ ა წ ი ლ ი . ვ .

ავსტრალია.	•	•	•	•	•	•	136
ავსტრალიის	}	საზღვარნი.	•	•	•	•	139
		მცხოვრებნი.	•	•	•	•	140
		კანყოფილებანი.	•	•	•	•	„
უმთავრესნი	}	მალეზიისა.	•	•	•	•	„
ჯაკუფ-კუნძულნი,		მელანეზიისა..	•	•	•	•	141
შემადგენელნი		პოლინეზიისა.	•	•	•	•	„

ძველი გეოგრაფიისა

თავი	ა.	ცნობა ძველებურს გეოგრაფიისსა	
		ზედა.	145
	ბ.	მეზოზოტა. სირია, მედია, სპარსეთი.	
		მეზოზოტაშია.	144
		სირია	145
		მედია.	„
		სპარსეთი.	„
		შედარებული გეოგრაფია.	„
	გ.	იუდია (ჰეროდოტის) სირია, ფინიკია.	
		იუდია.	146
		იუდიის გარემო ქვეყნები.	147
		ფენიციის (ფინიკიის).	148
		სირია.	„
		შედარებული გეოგრაფია.	149
	დ.	ეგვიპტე.	„
		შედარებული გეოგრაფია.	150
	ე.	მცირე აზია.	„
		შედარებული გეოგრაფია.	151
		ქვეყნები შავი ზღვის ზღვაჲსა და კავკასიის ჩრდილოეთის კერძოდ მდებარენი ცნობილნი სკიტიის სახელით.	152

	შედარებული გეოგრაფია.	152
თავი ვ.	ქველთაგან ცნობილი აფრიკის	
	ქვეყნები.	153
	ამონის ქვეყნები: სირენაიკი,	
	საკუთარი აფრიკა.	154
	ნუმიდია.	154
	მანრიტანია.	„
„ „ 96.	საბერძნეთი, შაკედონია, თრა-	
	სია გინა თრაკია & ილირია.	
	საბერძნეთი.	155
	საბერძნეთის გუნდულნი.	156
	შაკედონია.	157
	თრაკია.	„
	ილირია.	„
	შედარებული გეოგრაფია.	„
„ „ 97.	საკუთარი იტალია.	158
	დიდი საბერძნეთი.	159
	გალია სისალპინის.	„
	სიტალია.	160
	შედარებული გეოგრაფია.	161
„ „ 10.	გალია & ჰელვეტია.	
	გალია.	„
	ჰელვეტია.	162
„ „ 11.	ისპანია.	„
„ „ 12.	გერმანია.	164
„ „ 13.	დიდი ბრიტანია & ირლანდია.	165

თანვი ივ.	დანუბის სიგრძეულ მღებანკ ადგილები.	165
• • იდ.	ძველ წინაშართან ცოტათ ცნო- ბილი ქვეყნები.	167
	ჭიდასში, განჯა, ქერსონეში ოქროსი, სერიქი, ჭიშერბო- რების მთები.	„
	სარმატია, რჭა მდინარე, ჭიშერ- ბორე გვარები, სკანდინავი.	168
	გეთულნი, გარამანთები, ეთიო- პიულნი.	„

დამატება ახალს გეოგრაფიულს.

წინათ-ცნობანი მრთულ მრგვალ
დედა მიწასულ მცხოვრებთათვის ჭ
განჩეულობათ მათ სედა რომელ-
ნიც ჭიკებენ კანთა შორის შესა-
სებ იყრებისა, განათლების ხარის-
ხისა, ენებისა, ჭ მმართუელობისა.

ა.	დედა მიწასულ მცხოვრებნი.	169
ბ.	შთამომავლობა კანთა ანუ ცვლი- ლება კანტებრივ სახეს შინა.	170
გ.	განათლების ხარისხი.	172
დ.	ენები.	174
ე.	მმართუელობა.	176

სტაშის შეცდომები.

შეცდომები.	კასწ.	გვერ.	ტომი.
57	827	2	26
რავედნი	რაკდენი	14	19
მარზა	მარზა	60	18
უნძულუბითა	კუნძულუბითა	62	11
დაღმატაი	დაღმატაი	67	11
რომეი	რომელი	71	21
გვიდარ	მკვიდარ	86	9
ინდსოტანში	ინდსოტანში	86	16
სვიდგან	სლვიდგან	87	6
შეძინა	შეეძინა	95	14
ინოეთი	ინდოეთი	97	12
მოაშაღესა	მოაშაღეს	99	22
ისიევან	ისიევან	101	11
სვან	სლვან	104	20
ლთისის	ლთისის	104	26
ღირს	ღირსი	105	25
შიტვანს	შეიტვანს	110	26
სვის	სლვის	116	14
ქვეყნებს	ქვეყნებს	146	19
რწმუნად	რწმუნად	146	19
სლანს	სლვანს	149	20
ანდრიკის	ანდრიკის	154	7

17
1782
1782

